[illegible]
uentin[illegible] xp[illegible]
ne religio[illegible]
te crux ma[illegible]
[illegible]

Marsilii Ficini florentini Liber de christiana religione ad Laurentium medicem patrie seruatorem.

26- 5. N. 201

201 I 132
264

¶ Incipit tabula capitulorum omnium: que in hoc libro continentur. Quorum primum eſt

Religio maxime homini ꝓpria ē & ueridica.
De diuinitate animi a religione. C ſecundum
Caueant adoleſcentes: ne facile de religione ſententiam ferant. Capitulum tertium
Omnis religio boni habet non nichil modo ad deum ipſum creatorem omnium dirigatur: chriſtiana ſincera eſt: Capitulum quartum
Diſcipuli chriſti neminem deceperunt: C V
Quo animo chriſti diſcipuli laborabant: Capitulum ſextum
Chriſtiana religio in ſola dei uirtute fundata eſt. Capitulum ſeptimum
Chriſti auctoritas non ab aſtris ſed a deo eſt. Capitulum octauum.
Chriſti auctoritas abſque miraculis minime fuit. Capitulum nonum
Chriſti auctoritas apud gētiles Capitulū X
Chriſti auctoritas apud maumethenſes: Capitulum undecimum
De generatione filii dei in eternitate. Capitulum duodecimum
Ordo celorum angelorum animarū circa trinitatem: quaſi ſpherarū circa cētrum: C XIII.
Generatio filii in eternitate & declaratio intē–

UNIVERSIDAD Y PROVA BIBLIOTECA DE ZARAGOZA

pore. Capitulum quatuordecimum
16 Conueniens fuit deum ſe homini iungere. Capitulum quindecimum
17. Qualis coniunctio ſit dei & hominis. Capitulum decimum ſeptimum
18. Quam decens dei hominiſque coniunctio. Capitulum decimum ſeptimum
19. Aduētus chriſti dat beatitudinem fide ſpe charitate. Capitulum decimum octauum
20. Aduentus chriſti ad peccati grauitatem leuā dam utilis fuit. Capitulum decimumnonum
21. Criſtus perfectum inſtructionis genus impleuit. Capitulum uigeſimum
22. Chriſtus errores expulit ueritatem aperuit. Capitulum uigeſimum primum
23. Chriſtus eſt idea & exemplar uirtutum. Capitulum uigeſimum ſecundum
24. Auctoritas ſibillarum. Capitulū XXIIII
25. Teſtimonia ſibillarum de chriſto. Capitulum uigeſimum quartum
26. De auctoritate prophetarum nobilitate ueteris teſtamenti ex excellētia noui. Capitulum uigeſimum quintum
27. Teſtimonia prophetarum de chriſto Capitulum uigeſimum ſeptimum
28. Solutiones dubitationum circa prophetias

Capitulum uiceſimum ſeptimum
Contra iudeos quod miſeri ſunt inchriſti uin-
dictam Capitulum uiceſimumoctauum
Confirmatio rerum noſtrarum/exiudaicis cō-
tra iudeos deſacris libris. Capitulū XXVIIII
Confirmatio trinitatis dei & diuinitatis chri
ſti exiudaicis. Capitulum triceſimum
Confirmatio paſſionis Meſſie contra iudeos
exiudaicis . Capitulum triceſimumprimum
Confirmatio peccati originalis & ob hoc paſ
ſionis Meſſie exiudaicis contra iudeos. Capi
tulum triceſimumſecundum
Probatio quod teſtamenti ueteris cerimonie
merito conſumpte/conſumateq; ſunt adueniẽ
te nouo exiudaicis contra iudeos: Capitulum
triceſimumtertium
Deauctoritate doctrine chriſtiane: Capitulū
triceſimum quartum
Quam ſacre chriſtianorum littere/uitiate non
ſunt. Capitulum triceſimumquintum
Cauſa erroris iudeorum/maumethenſium/gē
tilium: Capitulum triceſimumſextum

· Marsilius ficinus · florentinus · et sacerdos. · Liber · de xana religione · ad
; Laurentius medicem patrie conseruatorem.

1 · prohemium · disertissimum quidem ac deuotissimum · quod quidem continet quod inter — sapientiam — religionemque — maxima cognatio est · ut patet intuenti ·
2 · Tractatus · continens · capitula · 37 · ut supparet in tabula precedenti ·

In omnibusq̄ aut hic aut alibi a me tractatur tantū aſſertū ẽe uolo quantū ab ecclesia cōprobatur.

·MARSILII FICINI FLORENTINI LI-
ber de cristiana religione/ad laurentium medicem
patrie ſeruatorem/ prohemium· Quod inter ſapi
entiam/religionemq; maxima cognatio eſt.

ETERNA DEI SAPIentia ſta
tuit/diuina miſteria/ſaltē in ipſis reli
gionis exordiis/ab illiſ dumtaxat
tractari: qui ueri eēnt/uerē ſapiētie
amatores. Quo factum ē: ut iidem
apud priſcos/rerum cauſas indagarent·et ſacrifitia
ſumme ipſius rerum cauſe/diligēter admīſtrarent:
·Atq; iidem apud omnes gentes/phyloſophi: et ſa
cerdotes exiſterent. Neq; id quidem iniuria.
·Nam (cum animus (ut platoni nrō placet) duabus
tantum alis: ideſt intellectu/& uoluntate/poſſit ad
celeſtē patrē/& patriam reuolare/ac philoſophus
ītellectu/maxime/ſacerdos uoluntate nitatur/et
intellectus uoluntatē illuminet/uoluntas intel
lectum accendat) cōſentaneum ē qui primi diuina
ꝑintelligentiam/uel ex ſe īuenerunt/uel diuinitus
attigerunt) primos diuina ꝑuoluntatem rectiſſime
coluiſſe: rectumq; eorum cultum/rationemq; cō
lendi/ad ceteros propagaſſe. Prophete igitur he
breorum/atq; eſſei/ſapientie/ſimul et ſacerdotio ī
cumbebant. Philoſophi a perſis (quia ſacris preerant)
Magi/hoc ē ſacerdotes ſunt appellati. Indi brach-

manas/de rerum natura/ſimul atq; animorum ex
piationibus cōſulebant. Apud Egiptios/mathe
matici/& metaphyſici ſacerdotio fungebantur &
regno. Apud ethyopas/gymnoſophiſte/philoſo
phie ſimul magiſtri erant/ac religionis antiſtites.
Eadem in grecia conſuetudo fuit ſub Lino/Or
pheo/Muſeo/Eumolpo/Melampo/Trophimo/
Aglaophemo/atque Pythagora. Eadē in gallia
ſub druidum gubernaculis. Quantum apud ro
manos Numme pompilio/Valerio ſorano/mar
co uarroni/multiſq; aliis ſapientie/ſimul ſacro
rumq; ſtudium fuerit/quis ignoret? Quanta de
niq; & quam uera doctrina in priſcis criſtiano
rum epiſcopis/preſbiteriſq;/quis neſciat? O feli
cia ſecula/que diuinam hanc ſapientie/religio
niſq; copulam/preſertim apud hebreos/criſtia
noſq; integram ſeruauiſtis. O ſecula tandem ni
mium īfelicia/quando palladis/themidiſq; diuor
tium miſerabile contigit. pro nephas/ſic datum
eſt Sanctum canibus lacerandum. Doctrina. n.
magna ex parte ad prophanos tranſlata ē. Vnde
(ut plurimum) iniquitatis euaſit/et laſciuie in
ſtrumētum. ac malitia dicenda eſt potius/quam
ſcientia. Margarite autem religionis pretioſiſſi
me/ſepe tractantur ab ingnorantibus/atque ab
his/tanquam ſuibus/cōculcantur. Sepe. n. iners

ignorantum ignauorumq; cura ſuperſtitio potiuſ
(quam religio) appellanda uidetur. Ita neq; illi ſin
cere ueritatem intelligunt: que (tanquam diuina)
ſolis piorum oculis illuceſcit, neq; iſti (quantum
in eis eſt) recte uel deum colunt uel ſacra guber
nant/diuinarum/humanarumq; rerum prorſus ignari.
Quamdiu duram & miſerabilem hanc ferrei ſe
culi ſortem ſuſtinebimus? O uiri celeſtis patrie
ciues incole terre. Liberemus (obſecro) quandoq;
phyloſophiam ſacrum dei munus ab impietate
ſi poſſumus: poſſumus autem ſi uolumus. Re
ligionem ſanctam prouiribus ab exſecrabili inſci
tia redimamus. Hortor igitur omnes: atq; pre
cor: philoſophos quidẽ ut religionẽ uel capeſſant
penitus uel attingant. Sacerdotes autem ut le
gitime ſapientie ſtudiis diligenter incumbant.
Ego quantum hac in re uel profecerim uel profe
cturus ſim neſcio: tentaui tamen & tẽtare nonde
ſinam nõ meo quidem ingeniolo ſed dei clemen
tie uiribuſq; cõfiſus. Auuſ tuus magnanime Lau
renti Magnuſ Coſmuſ Petrus deinde piuſ geni
tor/me a teneriſ anniſ (quo phyloſophari poſſem)
ſuiſ opibuſ aluerunt. Tu nuper uolenſ philoſo
phandi ſtudium in me (quo ad poſſeſ ſicut in aliiſ
non nulliſ conſueuiſti) cum pietatiſ officio copu
lare Marſilium ficinum tuum Sacerdotio &

quidē honorifice decoraſti. Vtinam nunquam michi ipſe defuerim/aut deſim: quandoquidem dei ipſius/medicumq; fauor/& auxilium nunquam defuit, Vt autem diuinam mihi gratiam magis conciliarem/tibiq; gratificarer/et mihi ipſe nō deeſſem/cum primum Sacerdotii ſacris initiatus ſum/opus de criſtiana religione compoſui: quod quidem tibi huius mee profeſſionis auctori/precipuoq; tum ſapientie alumno: tum pietatis cultori cenſui dedicandum.

CAPITVLVM primum. Religio maxime homini propria eſt et ueridica.

SINGVLAS generis humani dotes uidemus ī beſtiis quibuſdam/ſaltē ſecundum quandam ſimilitudinem(excepta religione)aliquando apparere, Nullum bruta p̄ferunt religionis inditium: ut ꝓpria nobis ſit mentis in deum celi regem erectio: ſicut corporis in celum erectio propria/cultuſq; diuinus: ita ferme hominibus naturalis/quemadmodum equis hinnitus/canibus ue latratus, At ſiquis curioſius affirmet/beſtias ī ſup non nullas interdum celeſtia uenerari: quod ego minime credo, reſpondebunt platonici/huiuſmodi beſtias/uel aliud quod uis tunc facere cum celeſtia honorare uidentur: uel ſi forte honorant tamen neſcire

quid agant: uel ſi ſciunt illas quoq; ītelligentię
immortalitatiſq; participes eſſe. Sed reuera (ut
ad propoſitum reuertamur) homo pfectiſſimum
animal/ ea proprietate maxime tum perfectio-
ne pollet: tum ab inferioribus diſcrepat: qua per-
fectiſſimis. i. diuinis coniungitur. Rurſus ſi ho-
mo animalium mortalium perfectiſſimus eſt ī
quantum homo: ob eam precipue dotē eſt om-
nium perfectiſſimus: quam inter hec habet ip-
ſe propriam/ ceteris animalibus non comunem.
Ea religio eſt. per religionem igitur eſt perfec-
tiſſimus. Si religio eſſet inanis/ per eam rurſus
omnium eſſet imperfectiſſimus. quoniam per
eam dementiſſimus eſſet/ atq; miſerrimus. Si
quidē homines multi omnia/ omnes certe mul-
ta uite conmoda temporalis/ abiciunt/ et incon-
moda ſubeunt/ dei uel amore uel metu. Nullum
uero animalium reliquoꝝ preſentibus abſtinet
bonis/ propter dei cultum/ expectationemq; fu-
turi. Adde/ quod ſcīētie ſtimulus nos ſolos pun-
git aſſidue. diuine uīdicte/ inferoꝝ timor acer-
rime uexat. Si ergo religio (ut diximus) uana eſt/
nullum eſt animal dementiuſ et īfelicius homi-
ne. Eſſet igitur ob religionē homo imperfectiſ-
ſimuſ omnium/ per eam tamen paulo ante om-
nibuſ perfectior apparebat. Non poteſt autem

per eandem ſui partem ita contraria patitur ut ſe-
cundum eam tum ſumme perfectus ſit: tum
ſummopere imperfectus. Eſt igitur religio ue-
ra. preſertim: quia ſicut non poteſt quicquam
ignis propinquatione fieri frigidiſſimum: ita nõ
poteſt homo: quia ſolus heret deo ſapientiſſi-
mo/beatiſſimoq́; ſtultiſſimus ex hoc/miſerrimus
q́; euadere. Neq; etiam poteſt deus: qui ſumma
ueritas: et bonitas eſt: humanum genus prolem
ſuam decipere. Naturalis autẽ/comuniſq; opi-
nio de deo inſerta nobis eſt a deo comuni ori-
gine/ac principe naturarum. Preterea meminiſſe
debemus/uaticinium illud: quod a tota aliqua
animalium ſpetie fit: quia uniuerſalis/particu-
lariſq; fit inſtinctu: uerum exiſtere. Reptilia
multa oriẽte ſole e terre ſinu ſurrepunt: aeris
Caligo portenditur. Cornicum plurima tur-
ba/ueſpere a certa aeris plaga peruolat: Venti
prenumptiantur: et alia eiuſdem generis innu-
merabilia. Conmuni quoque hominum uati-
cinio religio uera eſt. Omnes namq; ſemper
ubiq; colunt deum/uite future gratia. Verum
eſt igitur prouidere nobis deum: et uitam ali-
am fore. Si modo perfectiſſima ſpeties anima-
lium/uerisſimum habet iudicium illud: quod
ſibi eſt mxaime omnium naturale: Talem au-

tem eſſe religionis aſſertionem apparet, non ſolum ex eo quod ſolius omniſq; hominis eſt: uerum etiam ex eo quod omnes hominum opiniones/affectus/mores/leges (excepta cõmuni quadam religione) mutantur. Siquis ergo reperiatur omnis religionis penitus expers (quia preter humane ſpeciei naturam eſt) uel monſtrum quoddam eſt abinitio: uel contagione monſtri alterius inquinatus.

Capitulum ſecundum de diuinitate animi a religione.

PLATO noſter in protagora maximum eſſe uult noſtre diuinitatis inditium: quod ſoli nos in terris (tanquam ſortis diuine participes) ob cognationem quandam deum recognoſcimus et cupimus tanquam auctorem: inuocamus et amamus ut patrem: ut regem ueneramur: timemus ut dominum. Sicut. n. ſol ſine ſole nõ cernitur: et ſicut aer ſine aere non auditur: ac plenus lumine oculus uidet lumen: plena aere auris audit aerem reſonantem: ita neque deus ſine deo cognoſcitur. Sed animus deo plenus tantum in deum erigitur: quantum et diuino lumine illuſtratus agnoſcit deum & diuino calore accenſus ſitit eundem. Non. n. ad id: quod ſupra eſt & ĩfinitum

(niſi uirtute ſuperioris īfinitiq;) attollitur. Hic animus dei templum efficitur ut xiſtus pythagoricus arbitratur. Dei uero eterni templum n unquam exiſtimat ruiturum. Deum agitat mens humana. quotidie deo ardet cor. Deum ſuſpirat pectus. eundem cantat lingua. eundē caput manuſq; adorant et genua. eundem referunt hominum artificia. Si non audit hec deus: eſt ignorans. ſi non exaudit: ingratus. crudelis omnino ſi uociferari nos compellit quotidie quos non exaudit. Deus autem qui infinita ſapientia bonitas caritas eſt: ignorans uel ingratus uel crudelis eſſe nonpoteſt. Omnino autē cum ſuperior mens comprehendat inferiorem potiuſquam econuerſo: ſi mens humana mentem diuinam attingit: neceſſarium eſt a diuina mente humanam conprehendi & gubenari.

¶ Capitulum tertium. caueant adoleſcentes ne facile de religione ſententiam ferant.

ET SI homo natura in qualibet etate (exceptis pauciſſimis & illis quidem deprauatis) religioſus eſt: due tamen etates (ut plato ſcribit) religioſiores ſunt pueritia uidelicet & ſenectus. Nam pueri religioſi naſcuntur atq; educantur: & in religione firmiſſimi permanent quouſq; in adoleſcentia ra-

tio excitetur : que ſua natura ſingulaꝝ reꝝ cauſas/rationesq; requirit. Si inhac etate : aut ea ſtudia capeſſant/aut ineos ſermones incidant/quibus diligenter reꝝ cauſe perquirantur/incipiunt quaſi nihil uelle aſſeuerare/niſi cuius ipſi rationem perſpexerint. Tunc primum religionē magna exparte poſt tergum abiciunt : niſi forte legibus/ſeniorumq; cōſilio ſe committant. Quia diuinoꝝ occultiſſime rationes lōgo uix tandem tempore exquiſitiſſima diligentia/purgata mēte perſpiciuntur. Adoleſcentes illi/rationes huiuſmodi non dum attingunt & quia nihil ferme aſſerunt cuius nō uideant rationem : ſi proprio confidant iudicio : religionē quodammodo negligunt. Non nulli inhac oppinione conſtituti/propter ſuperbiam/incontinentiamq; ariſtippicis uoluptatibus ſeſe dedunt tandem nihil amplius de religione niſi tanquam deanilibus fabulis cogitantes. Alii uero propter manſuetudinē & modeſtiam/pythagoreo ritu mentem purgant a ſenſibus/per mortales phiſicas/mathematicas/methaphyſicas diſciplinas ne tanquam ſuperiores illi : lippos adhuc oculos indiuinum ſolem ſubito dirigētes caligari cogantur. ſed gradatim progrediētes/lumen diuinum inmoralibus primo tan

quam ſolis lumen interra proſpiciant. Secundo inphiſicis tanquam inaqua. Tertio ĩmathematicis tanquam inluna. Quarto inmethafyſicis tamquam ĩipſo ſole tam ſuper celeſti quam celeſti perſpicue ſalubriterq; perſpiciant. Hos appellat orpheus muſarꝝ legiptimos ſacerdotes qui tandem inetate maturiore dereligione ſentiunt multo melius quemadmodum legimus apud platonem inepiſtola adregem Dyoniſium inphedro inprimo dere publica in decimo legum. Monet autē iuuenes diuinus plato ne temere dediuinis ſententiam ferant ſed credant legibus donec etas ipſa doceat: uel pereos diſciplinarum gradus quos narrauimus uel per experientiam uel perquandam animi acorpore ſeparationē quam moderata ſenectus adducit: ut anima inea etate res acorporibus ſeparatas quaſi eproximo uidens clarius diſcernat quam conſueuerit. Meminiſſe uero ſemp oportet: neque poſſe iniuuenibus ſecundum naturam ſapiētiam eſſe: neque quicquam uel ĩiudicando uel inagēdo piculoſius eſſe quam audacem ignorantiam: & audaciam ignorantē. Sapientia ſine audacia prodeſt quidem: quamuis nonſatis magnifice ſed obeſt nunquam. Audacia uero ſineſapientia fera quedam indomita eſt.

ac penitus effrenata. Quoniam uero de communi religionis ueritate prouidentia dei animorum diuinitate in theologia nostra latiſſime diſputauimus hec de his ad preſens breuiter dicta ſufficiant. Nam ad chriſtiane religionis miſterium properamus.

Capitulum quartum. Omnis religio boni habet nõ nihil modo ad deum ipſum creatorẽ omnium dirigatur: criſtiana ſincera eſt.

NIHIL deo magis diſplicet quam contempni: nihil placet magis quam adorari. homines diuinarum legum aliqua ex parte traſgreſſores leuius punit. Rebellantes autem propter ingratitudinem malignitatemque & ſuperbiam ab eius imperio fulminat. Iccirco diuina prouidentia non permictit eſſe aliquo in tempore ullam mundi regionem omnis prorſus religionis expertem. quamuis permictat uariis locis atque temporibus ritus adorationis uarios obſeruari. forſitan uero uarietas huiuſmodi ordinante deo decorem quendam parit in uniuerſo mirabilem. regi maximo magis curę eſt re uera honorari: quam aut his aut illis geſtibus honorari. Rex alexander quot gẽtibus iperabat: tot modis cum uel ipſe ad eas pficiſceretur uel legatos mitteret honoraba

tur. Totumq; id(quod in eius agebatur gloriam) quodanmodo conmendabat, Aliud tamen alio babebat aceptius: idem quaſi demundi rege eſt arbitrandum. Coli mauult quoquo modo uel inepte modo humane quam per ſuperbiam nullo modo coli, Incontinentes quidem homines Sed quodam modo ſubditos uel coſtrigit tamquam pater uel ſaltem minus afligit, impios autem ingratosq; omnino & ſponte rebelles tanquam hoſtis exterminat atq; excruciat. Cum uero nullum humanum cultum eius gratia ſuſceptum deus (ſicut uoluntariam impietatem) penitus reprobet: quē tamen maxime omnium inmo ſolum approbatur. Deus: inſe ipſo ſummum eſt bonum: ueritas rex lumen ſuorq; mentium, Illi igitur deum pre ceteris immo ſoli ſincere colunt: qui eum actionū bonitate / ueritate lingue mentis claritate qua poſſunt & caritate qua debent ſedulo uenerantur. Tales uero ſunt (ut oſtēdemus) quicunque ita deum adorant quēadmodum criſtus uite magiſter eiuſq; diſcipuli precepunt,

Capitulum quintum. Diſcipuli criſti nemi nem deceperunt,

SI Diſcipuli Criſti decipiendi humani generis gratia: figmentum introduce-

re cōgitauiſſent: rationē certe facilioris perſuaſionis aliquam habuiſſent. Cōtra uero fecerunt: agreſſi ſunt. n. rem tum ad credendum: tum ad obſeruandum omnium difficillimam. Adde quod modis etiam difficillimis ſi tēpora loca perſonasq; conſideres. in temporibus ſcilicet eruditis: in urbibus ampliſſimis plenisq; omnium doctrinaꝝ: aduerſum potentes principesq; & doctos & multos. cum ipſi debiliſſimi eſſent omnium reꝝ egeni: rudes abinitio & pauciſſimi. Vndecim enim criſtus reliquit apoſtolos: duo uero illi & ſeptuaginta criſti diſcipuli ab apoſtolis regebantur. Audire licet paulum corītiis ita dicentem. Videte uocationem ueſtram fratres quia non multi ſapientes ſecundum carnem non multi potentes non multi nobiles. ſed que ſtulta ſunt mundi elegit deus: ut confundat ſapientes & infirma mundi elegit deus: ut confundat fortia & ignobilia mundi & contemptibilia elegit deus & ea que non ſunt: ut ea que ſunt deſtrueret. Nō igitur finxiſſe credendi ſunt: preſertim quia ſumma interſe bonoꝝ morum oppinionumq; concordia fortiter uſq; adfinem inre maxime omnium ardua perſeuerauerunt. Alioquin nihil obtinuiſſēt: neq; premium tanti laboris ullum ihac uita uel

ipſi percipiebant/expectabant ue uel populis pollicebantur, Atq; hoc eſt quod inquit paulus. Si ī hac uita tantum ſperamus ī chriſto miſerabiliores ſumus cunctis hominibus, ſepe predicebant ſe morituros pro fide & poſtea uniuerſos (qui eorum diſciplinam ſecuti eſſent) acerba & nefanda paſſuros. Vt obmictam quod abiiciebant quecunq; habētur a mortalibus bona: abiiciq; iubebant. Neq; in angulis ſuſurrabant: ſed palam uulgo ſuam doctrinam audacter diſſeminabant. Siquidem paulus etiam catena collum uinctus/publice predicabat. Vnde ſcribit ad philippenſes. Que circa me ſunt magis ad profectum uenerunt euangelii: ut uicula mea manifeſta fierent ī chriſto in omni pretorio/& in ceteris omnibus, Et alibi ait: euangelium iam predicatum fuiſſe omni creature que ſub celo eſt, Rurſus: nihil horum in angulis geſtum eſt, credebant igitur illi ſe uera hominibus predicare. immo certe (quod predicabant) intelligebant, hinc illud petri. parati ſemper eſtote ad ſatiſfactionem omni poſcenti a uobis rationē de ea (que in uobis eſt) ſpe/ & fide, Hinc illud pauli ad corintios. Ego ſic curo non quaſi in incertum. ſic pugno non quaſi aerem uerberans, ſed caſtigo corpus meum & in ſeruitutem redigo: ne forte

cum aliis predicauerim: ipſe reprobus efficiar. Hinc paulus & apollo ubiq; cum doctis de chriſti miſteriis differentes / prophetarum uolumina in medium adducebant. Iubet ſepe paulus diſcipulos ſuos / precipue ſacerdotes profunde prophetarum intelligentie diligenter incumbere. Credebant igitur / intelligebantq; (ut dixi) quod predicabant. Alioquin ꝑ diſcipline illius aſſertione / nequaquam tam ītrepide / tam libenter ſe continuis laboribus / periculis / uerberibus / & certe mortis ſuppoſuiſſent. Paulus pro chriſti gloria annos ſeptē / atq; triginta / ſupra quam credi poſſit / uſq; ad extremum ſpiritum omni afflictionum genere cōtinue laborauit. Laborauit tempus idē & petrus. laborauit iohannes euangeliſta annos octo & ſexaginta. ceteriq; per omnem uitam ſimiliter.

Capitulum ſextum. Quo animo chriſti diſcipuli laborabant.

QVO autem animo chriſti diſcipuli laborarēt: declarat paulus in epiſtola ad romanos. Quis (inquit) nos ſeparabit a caritate chriſti? tribulatio? an anguſtia? an ꝑſecutio? an fames? an nuditas? an ꝑiculum? an gladius? ſicut ſcriptum eſt. Quia propter te mortificamur tota die: extimati ſumus ſicut

oues occiſionis. Certus ſum. n. quodneq; mors
neq; uita. neq; angeli: neq; principatus: neq;
poteſtateſ, neq; uirtutes/neq; inſtantia: neq;
futura: neq; fortitudo. neq; altitudo: neq; p
fundum/neque alia creatura poterit nos ſepa
rare acaritate dei/que eſt inchriſto yeſu domi
no noſtro. Idem poſtquam corinthiis enumera
uit multa laboꝝ tormentorumq; genera: que
& tulerat & ferebat: ſubiunxit/inhis ſe letari
gloriari corroborari. Idem ſcribit dum rome
uinctus eſſet adphilippenſes. Innullo confun
dar: ſed cum omni fiducia ſicut ſemper & nunc
exaltabitur chriſtus incorpore meo: ſiue per
uitam ſiue pmorté. Mihi. n. uiuere chriſtus
eſt & mori/lucrum. Quod ſiuiuere icarne/hic
mihi fructus operis eſt/quid eligam/ignoro.
Coarctor autem eduobus. Deſidero. n. diſ
ſolui & eſſe cum chriſto/atq; hoc quidem mihi
multo melius. permanere autem icarne/prop
ter uos neceſſarium eſt. Subiungit diuinans i
hunc modum. & hoc confidens ſcio quia mane
bo & permanebo omnibus uobis adprofectum
ueſtrum/ & gaudium fidei: ut gratulatio ueſ
tra abundet inchriſto yeſu inme per meum ad
uetum iterum aduos. & paulopoſt. Vobis do
natum eſt prochriſto non ſolum ut ineum cre

datis ſed ut etiam proillo patiamini idem cer-
tamen habentes: quale & uidiſtis inme & nunc
audiſtis deme liberatus autem eſt ut predi
xit: auinculis rediitq; adillos. Idem adcoloſen-
ſes. Permanete infide fundati / & ſtabiles & in-
mobiles aſpe euangelii: quod audiſtis: quod
predicatum eſt inuniuerſa creatura que ſubce-
lo eſt. Cuius factus ſum ego paulus miniſter
qui nunc gaudeo inpaſſionibus pronobis & adi-
pleo ea que deſunt paſſionum chriſti incarne
mea procorpore eius quod eſt eccleſia. Idem
adtheſalonicenſes. Nemo moueatur intribula-
tionibus iſtis. Ipſi ſcitis quod inhoc poſiti ſu-
mus. Nam cum eſſemus apud uos prediceba-
mus uobis paſſuros nos tribulationes: ſicut &
factum eſt & ſcitis. Idem adthimotheum: non
dedit nobis deus ſpiritum timoris ſed uirtutis
& dilectionis & ſobrietatis. Noli itaq; erubeſ-
cere teſtimonium domini noſtri neq; me uinc-
tum eius: ſed conlabora ieuangelioſecundum
uirtutē dei. & paulo poſt ob euangelium hec
patior: ſed non confundor. Scio.n. cui credidi
& certus ſum quia potēs eſt depoſitum meum
ſeruare inillum diem. Itē poſt pauca. In euan-
gelii predicatione laboro uſq; aduincula quaſi
male operans ſed uerbum dei nō eſt alligatum

ideo omnia ſubſtineo propter electos. ut & ipſi
ſalutem conſequantur: que eſt inchriſto yeſu
cum celeſti gloria. fidelis ſermo. Nam ſi con
mortui ſumus & cõuiuemus (ſi ſubſtinebimus)
& conregnabimus, Si negauerimus & ille ne-
gabit nos, Si uero non credimus: ille fidelis
permanet. negare ſe ipſum non poteſt, Item
ſcis quales perſecutiones & paſſiones ſubſtinui
antiochie, hyconie, lyſtris & exomnibus eripuit
me dominus, Et omnes (qui pie uolunt uiuere)
inchriſto ieſu) perſecutionem patiuntur, Simili
ter corinthiis: Semper mortificationem ieſu
incorpore noſtro circunferimus, ut & uita yeſu
ĩcorporibus noſtris manifeſtetur. Semper. n.
nos (qui uiuimus) inmortem tradimur propter
yeſum: ut & uita yeſu manifeſtetur ĩcarne no
ſtra mortali, Vnde galatis. Ego ſtigmata do
mini yeſu incorpore meo porto, Rurſus corin-
thiis: Puto nos apoſtolos nouiſſimos deus oſ-
tendit: tanquam morti deſtinatos. quia ſpecta-
culum facti ſumus huic mundo & angelis &
hominibus, Et poſt pauca. Vſq; ĩhanc horam
eſurimus & ſitimus & nudiſumus & colaphis ce-
dimur & inſtabiles ſumus & laboramus operan-
tes manibus noſtris. s. comparandi uictus gra-
tia, Numquam. n. uoluit alieno labore uiue-

re & ſequitur. Maledicimur & benedicimus: p
ſecutionē patimur & ſubſtinemus: blaſſema
mur & obſecramus: tamquam purgamenta hu
ius mundi facti ſumus omnium peripſima id
eſt rudera atq; ſordes: idē romanis. Gloriamur
ī tribulationibus: ſcientes quod tribulatio pa
tientiam gignit: patientia probationem: proba
tio uero ſpē, ſpes autem nō confunditur: quia
caritas dei diffuſa eſt incordibus noſtris per
ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Simili
ter galathis: abſit ut glorier inalio niſi īcruce
domini noſtri iheſu chriſti: perquē mihi mun
dus crucifixus eſt & ego mundo. Itē cum chri
ſto affixus ſum cruci: uiuo autem iam nō ego
uiuit uero īme chriſtus. Sed audi rurſus quid
romanis dicat: non accepiſtis ſpiritum ſeruitu
tis iterum ītimore: ſed accepiſtis ſpiritum adop
tionis filioꝝ: inquo clamamus abba pater: ipſe
enim ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſ
tro: quod ſumus filii dei, Si autem filii & here
des: heredes quidē dei: coheredes autē chriſti
ſi tamē compatimur ut & cōglorificemur. Exi
ſtimo .n. quod nō ſunt condigne paſſiones hu
ius temporis adfuturam gloriam que innobis
reuelabitur. Nam expectatio creature reuela
tionem filioꝝ dei expectat. Idem corithiis ſi

mortui non reſurgunt/ cur nos periclitamur
omni hora. Quotidie morior ꝓpter ueſtram
gloriam fratres: quam habeo inchriſto ihesu
domino noſtro. Quod, ſecundum hominem
adbeſtias pugnaui epheſi? quid mihi prodeſt/
ſi mortui non reſurgunt? Rurſus tribulamur
fratres pro ueſtra exhortatione & ſalute: que
operatur inuobis tollerantiam earundem paſ-
ſionum/ quas & nos patimur: ut ſpes noſtra/ fir-
ma ſit prouobis/ ſcientes quod/ ſicut ſocii paſſio-
num eſtis/ ſic eritis & conſolationis. Non. n.
uolumus ignorare uos fratres detribulatione
noſtra: que facta eſt nobis inaſia: quoniam ſu-
pra modum grauati ſumus, Item ſuper abun-
do gaudio inomni tribulatione noſtra. Nam
& cum ueniſſemus inmacedoniam/ nullam re-
quiem habuit caro noſtra: ſed omnem tribula-
tionem paſſi ſumus/ unde epheſiis ait: Ego
paulus uinctus chriſti ihesu prouobis gentibus
obſecro ne deficiatis intribulationibus meis pro
uobis/ que eſt gloria ueſtra/ denique ait ſe pro
chriſto legatione fungi incatena/ philippenſi-
bus ait/ ſe omnia (quamuis maxima) nichilipen-
dere/ & ut ſtercora exſtimare/ ut chriſtum lu-
cretur/ ſociuſque ſit paſſionis eius/ configuratus
morti eius/ adeius reſurrectionem ꝑmerendam

Item conuerſatio noſtra i celis ē. Vnde etiam ſal
uatorē expectamus dominum noſtrum yheſum
chriſtum: qui reformabit corpus humilitatis no
ſtre: configuratum corpori claritatis ſue: ſecun
dum opationem ſuam: qua poſſit etiam ſubicere
ſibi omnia. Itaq; fratres mei cariſſimi & deſidera
tiſſimi/gaudium meum/& corona mea/ſic ſtate i
domino cariſſimi. Theſalonicenſibus autē. Vos
quoq; imitatores noſtri facti eſtis/& domini exci
piētes uerbum i tribulatione multa/cum gaudio
ſpiritus ſancti. Scitis fratres/introitum noſtrum
ad uos inanem nō fuiſſe: ſed ante paſſos/cōtume
liiſq; affectos/ſicut noſtis/i philippis: magna cum
fiducia/& ſollicitudine in domino uobis euangeli
um predicaſſe. Facti eſtis imitatores eccleſiaꝝ
dei que ſunt in iudea in chriſto yheſu. Eadem enī
paſſi eſtis & uos a contribulibus ueſtris: que & ip
ſi a iudeis; conſolati ſumus in uobis fratres in om
ni tribulatione/& neceſſitate noſtra p ueſtram fi
dem. quoniam nunc uiuimus ſi uos ſtatis in domi
no. Ebreos preterea ita cohortatur. Rememora
mini priſtinos dies. i quibus inluminati magnum
certamen ſubſtinuiſtis paſſionum. & in altero qui
dē opꝓbriis/& tribulationibus ſpectaculum fac
ti: in altero autem ſocii taliter conuerſantium ef
fecti; nā & uinctis cōpaſſi eſtis/& rapinā bonoꝝ ue

ſtroꝝ cum gaudio ſuſcepiſtis: cõgnoſcentes uos
meliorem habere & manentẽ ſubſtantiam icelis.
Nolite itaq; amittere fiduciam ueſtrã: que ma-
gnam habet remunerationem. Itẽ habentes igi-
tur pontificẽ magnum(qui penetrauit celos)yhe-
ſum filium dei/teneamus confeſſionem. Itẽ &
nos tantam habẽtes impoſitam nubem teſtium
deponentes omne pondus/& circundans nos pec-
catum/ꝑ patientiam curramus ꝓpoſitum nobis
certamen aſpicientes inauctorem fidei/& conſu-
matorẽ yheſum: qui(ꝓpoſito ſibi gaudio) ſubſti-
nuit crucem confuſione contempta: atq; index-
tera ſedis dei ſedet. Sed neſcio quo ſpiritu adil-
la(quæ adchorintios ſcribit)redire cõpellor. Ego
inlaboribus plurimis/incarceribus abundantius
implagis ſupra modum: inmortibus frequenter.
aiudeis quinquies quadragenas unã minus accepi.
Ter uirgis ceſus ſum: ſemel lapidatus ſum. Ter
naufragium feci: nocte & die im ꝓfundo maris
fui/initineribus ſepe: periculis fluminum/pericu-
lis latronum: periculis exgenere: ꝑiculis exgẽ-
tibus/periculis inciuitate: periculis inſolitudine
periculis inmari: periculis infalſis fratibus/inla-
bore/& ærumna: inuigiliis multis/infame/& ſiti
inieiuniis multis: infrigore/& nuditate/preter ill
a quæ extrinſecus ſunt/inſtantia mea quotidia-

na/ſollicitudo omnium eccleſiaꝝ. Quis īfirma
tur? & ego nō infirmor? quis ſcādalizatur? & ego
non uror? Si gloriari oportet: quæ infirmitatis
meæ ſunt: gloriabor. Deus & pater domini no-
ſtri yheſu chriſti ſcit qui eſt benedictus inſecula
quod non mentior. Damaſci prepoſitus gentis
arethe regis/ cuſtodiebat ciuitatem damaſcenoꝝ
ut me comprehenderet: & ꝑfeneſtram inſporta
demiſſus ſum per murum & ſic effugi manus eius
Laudat qui etiā corithios quod ſubſtineat ſiquis
inſeruitutē redigit ſiquis deuorat/ſiquis accipit
ſiquis extollitur/ſiquis infaciē cedit. Quod autē
ipſe nō ꝓſua ſed ꝓſola chriſti gloria cōtēderet ſic
aperit. Inter uos alius dicit: ego quidē ſum pauli
alius ego ipſius apollo: nonne ſic homines eſtis?
quid enī ē apollo? quid uero paulus? miniſtri eius
cui crediditis & unicuiq; ſic dominus dedit. Ego
plātaui apollo rigauit ſed deus icremētum dedit
Itaq; neq; qui plantat eſt aliquid: neq; qui rigat
ſed qui incrementum dat deus. Qui autem plā-
tat & qui rigat unum ſunt. Nemo igitur ihomi-
nibus glorietur. Omnia enim ueſtra ſunt/ſiue
paulus/ſiue apollo/ſiue cephas/ſiue mundus/ſiue
uita/ſiue mors/ſiue preſentia/ſiue futura: omnia
ueſtra ſunt: uos autem chriſti/chriſtus autē dei
Sed audi & illud caritas non quærit que ſua ſunt

omnia ſufert : omnia credit : omnia ſperat : om
nia ſubſtinet caritas numquam excidit . Hinc ſi
mile illud iohannis. Timor non ē icaritate : ſed
ꝑfecta caritas foras timorem emictit. Conclu
damus iam uerba pauli. Cum epiſtola adtimo
theum. Inhoc laboramus & maledicimur quia
ſperamus indeum uiuum : fidelis ſermo & omni
aceptione dignus : quia chriſtus yheſus uenit in
hunc mundum ut peccatores ſaluos faceret : quo
ꝝ primus ego ſum. Sed ideo miſericordiam cō
ſecutus ſum ut inme primo oſtēderet chriſtus
yheſus omnem patientiam adinſtructionē eoꝝ
qui crediturí ſunt illi inuitam ethernā. Regi ſecu
loꝝ inmortali inuiſibili ſoli deo honor & gloria
inſecula ſeculorum. hec paulus apoſtolus. ioha
nnes quoq; apoſtolus inapocalipſi ſe teſtem &
participem paſſionum chriſti apellat. & quoſdā
populos adpatientiam cohortatur. Multos de
patientia ualde cōmendat inepiſtolis ſimiliter
ſimiliter & alii apoſtoli atq; euāgeliſtæ. Scribit
deniq; lucas euangeliſta ꝙ apoſtoli aiudeis ceſi
exultantes incedebant quia digni habiti eſſent
qui ꝑ chriſti nomine iniurias paterentur. Inſup
ꝙ cōſtitueurnt nihil inter ſe ſuoſq; ꝓprium poſ
ſideri & adminiſtrationem bonoꝝ ab apoſtolis
alienā eſſe uoluerunt. addit cum cornelius qui

dam adorare petrum uoluiſſet/a petro increpi-
tum/prohibitumq; fuiſſe. Preterea cum lycao
nienſes ꝓpter miracula paulo/& barnabe(tanquã
diis) inmolare uellent/ab ipſis nõ fuiſſe ꝑmiſſos.
Iohannes quoq; in apocalipſi ſe adorari ꝓhibuit.
Ex quo patet apoſtolos non ſuum commodum
uel honorem ſed ſolã christi gloriã queſiuiſſe.
Siquis igitur finxiſſe apoſtolos ſuſpicatur/is aut
hæc/& ſimilia nunquam legit/aut delirat.

¶ Capitulum ſeptimũ. Diſcipuli christi a ne-
mine fuerunt decepti.

DISCIPVLI christi/eorumq; ſectatores
longe manifeſtiora maioraq; miracula
uiderunt: quam nos qui quamuis in hac
religione nati educatiq; ſimus: tamen non tan
tum ꝓ nobis conſueta laboraremus: quãtum
illi ꝓ noua & quaſi (ut ita loquar) monſtruoſa la
borauerunt/que quanto monſtruoſior appa ret
/tanto clarioribus ſignis/portentiſq; ab initio (ut
crederetur) indiguit. Nam quis facile credat ado
leſcentem quendam illicteratum fabri/ut puta
batur/filium mendicum infami ſupplitio publi
ce interentum: eſſe diuinam ipſam mentẽ: quæ
ſemꝑ in deo ẽ: ꝑ quam cunta fiunt ſemꝑ atq; re
guntur? Quod de nullo unquam alio creditum
ẽ/unde ut lucas euangeliſta ſcribit: cum paulus

apoſtolus hac dere corã agrippa rege ac portio feſto iudce preſide diſputaret: feſtum exclamauiſſe. Inſanis opaul e/multe lictere te inſanire cõpellunt. Huc tendit etiam illud tertulliani ad romanos iudices. Hec & nos riſimus aliquando de ueſtris ſumus: fiunt nõ naſcuntur criſtiani. Putandum ẽ igitur illos qui hec aſſerebãt & qui fidem aſeuerantibus adhibebant/miracula palam deo digna uidiſſe: hinc paulus ad corinthios. Iudei ſigna petunt: greci ſapientiam querunt: nos autem predicamus chriſtum crucifixum/iudeis quidem ſcandalum/gentibus autem ſtultitiam ipſis autem conuerſis iudeis atq; græcis chriſtum dei uirtutem & dei ſapientiam. Quia quod ſtultum ẽ dei: ſapientius ẽ hominibus & quod infirmum ẽ dei fortius ẽ hominibus: ſolis miraculis & illis quidem manifeſtiſſimis adduci potuit paulus uir nobilis: potens ſapientiſſimus: atq; fortiſſimus ut ex acerrimo criſtianoꝝ hoſte repente acerrimus defenſor euaderet: totq; incōmodis ſe ſponte ſubiceret: ob ſolum chriſti amorẽ quot nemo queat enumerare. Vere enim apud lucam deus predixit: uas electionis ẽ mihi iſte ut portet nomẽ meum coram gentibus & regibus & filiis iſrael: ego enĩ oſtendam illi quanta oporteat eum pati ꝓ nomine meo. Nullo igi

tur pacto credendum ē chriſtiprecones alicuius preſtigiis fuiſſe deceptos. Scripta enim & geſta tamdiſcipulorꝫ chriſti quám eorꝫ qui eo tempo re ſubito & maximo cum periculo diſciplinā hu iuſmodi recepunt/teſtantur apud uiros ſane mē tis/primitias criſtianorꝫ fuiſſe tales: ut neqꝫ uo luerit decipe/neq; decipi ullo modo potuerit Quid cauſe fuit? ut multi tam iudei quám gen tiles inqualibet diſciplina eruditiſſimi multiq; diuites dimiſſis rationibus oblectamentiſq; ſuis mallent cum ruſticis illis mendiciſq; chriſti diſ cipulis crudeliter mori quā cum mundi delitiis uiuere. Audiamus diuinum illum uirum tertul lianum cartaginenſem inapologia adromanos iudices ita clamantem. Sed hoc agite boni preſi des/cruciate/torquete/dānate/atterite nos. ꝓ batio ē enī īnocentienoſtre īiquitas ueſtra. Ideo nos hec pati: deus patitur. Nam & ꝓxime adle nonem dānando chriſtianam potiuſquam adleo nem confeſſi eſtis labē pudicitie apud nos atro ciorē omni pena & omni morte reputari. Nec quicquam tamen ꝑficit exquiſitiō crudelitas ue ſtra. Illecebra ē magis ſepte: plures efficimur quotiens metimur auobis. Semē ēſāguis chri ſtanorꝫ omnia impleuimus. Ac ſi non apud iſtā diſciplinam magis occidi liceret quam occidere.

potuimus & inermes nec rebelles ſed tantummodo diſcordes ſolius diuortii inuidia aduerſus uos dimicaſſe. Si enim tanta uis hominum in aliquem orbis remotiſſimum locum abrupiſſet a uobis ſuffudiſſet utiq; dominationem ueſtrā tot amiſſio ciuium. Immo etiam & ipſa deſtitutione puniſſet: ꝓculdubio expauiſſetis ad ſolitudinem ueſtrā ad ſilentium reꝝ & obſtuporē quēdam quaſi mortue urbis queſiſſetis quibus imparetis. Nam pene omnes ciues chriſtianos habetis / origenes quoq; in quarto periachon libro inquit: īnumerabiles in ſingulis mundi regionibus homines relictis patriis legibus criſtianam legē ſubito ſuſcepiſſe: omniaq; tormentoꝝ genera & mortem in eius gloriam libētiſſime & tuliſſe & quotidie ferre. Iam uero ſi numerare uellem milia uiroꝝ in qualibet doctrina philoſophia preſertim excellentium / qui chriſti diſcipuloꝝ diſcipuli ſucceſſoreſq; fuerunt & longo ordine uſq; ad iuliani imperatoris tēpora īter gladios ignēq; chriſtum ſanctimonia: uoce / licteris: diuturno labore: periculo: morte: defenderunt: opus congerer haud breue componere: ut de milli e' millibus oratoꝝ philoſophoꝝq; taceam: qui apud grecos: barbaros & latinos: poſt iulianum totā uitam ſanctiſſime ī chriſtiano ope cōſumſerunt.

Capitulum octauum. Criſtiana religio inſola dei uirtute fundata eſt.

SI CRISTIANA religio haud quaquam fundata fuit inpotentia: uel ſapiētia humana/uel uoluptate, immo uero inuitis & contra nitentibus/paſſim multis potētibus/doctisq; uiris/& humanis oblectamētis/tā ſubito exorta ē: tam repente puniuerſum orbē ppagata. Vnde adromanos ſcribit: paulus/fidē eoꝝ iuniuerſo mundo anūptiari, & acolenſes: euāgelium iuniuerſo mundo eſſe. Iohannes quoq; quod natum ē exdeo/uincit mundum. Hec eſt uictoria/que uicit mundum/fides noſtra. Neceſſarium ē hanc ipſam religionem inpoteſtate ſapientia: ſpeq; diuina fuiſſe fundatam. Quid quod multis ante ſeculis/longo ordine aplurimis pphetis/atq; ſybillis ſingula hec predicta fuerunt: quod inſequentibus oſtēdemus. Quid q̄ chriſtus uitæ magiſter/mortem ſuam: pſecutionem aduerſum diſcipulos ſuos ubiq; futurā ppagationem/imutabilitatemq; religionis ſuæ/miſerabilem/iudeoꝝ ruinam breui uenturā/gētilium conuerſionem/iudeoꝝ quoꝝdam ptinaciam uſq; admundi finem duraturam: tum ipſe predixit: tum diſcipulos ſuos inſpirauit ut dicerent. Atq; id quod mirabile ē chriſtus obſidio-

nem in ſabato futuram/& exitium fame ferroq; a
gentilibus inferendum/atq; ſtragem inauditam/
captiuitatem preterea iudeoꝝ in omnes gentes
non aliter ante preſcripſit: quã ioſephus ſcripſe
rit/poſt ruinam. Preterea opepretium ẽ audire
qua conctione uſus ẽ & yheſus & quiſq; diſcipu
loꝝ ſuoꝝ ad auditores ꝑſuadendos. Date ueſtra
omnia pauperibus: cariſſimos ueſtros reſpuite/
porrigite genas ꝑcutienti: benefacite inimicis:
uitam hanc/omniaq; eius oblectamenta ꝓ nihi
lo habetote/abnegate uos metipſos: crucẽ hãc
noſtram crucem terribilem ſubſtinete/ſequami
ni nos quamprimum precamur. Si enim nos ſe
quimini ꝓcul dubio quecunq; a mortalibus ma
la exiſtimantur per omnẽ uitam ſubibitis. Hec
illi/ꝑſuaſionem diſſuaſionis omnis undiq; plenã.
An putamus demoſtenem: ciceronemq; hac ra
tione quicquam perſuadere cuiquam potuiſſe. ꝑ
ſuaſit tamen conctio illa immo contionator ſu
bito multis magniſq; uiris. At unde? adeo fac
tum ẽ illud omni miraculo mirabilius. Siquidẽ
(ut teſtatur qui audierunt) loquebatur yheſus nõ
ſicut ſcribe & pharisei: ſed tanquam poteſtatem
habens. Perſuaſum autem illis uſq; adeo fuit
ut chriſti ſectatores ipſum pluſquam humane na
turæ (ſecundũ ſe poſſibile eſſet) amauerit. Quod

quidem nullo modo negabit: qui uacua mente
illoꝝ opa/ & ſcripta cõſiderauerit, Totum uero
id ẽ diuinum, Siquis ẽ qui dubitet legat/ & rele
gat diligenter ꝓphetaꝝ/ ſeu euangeliſtaꝝ/ apoſtolo
ꝝq; libros legat & eoꝝ (qui illos eo tempore ſe
cuti ſunt) cõmentaria. Veritas huius rei protinus
elucebit, In illis enĩ noua uis ẽ: ſingularis quoq;
ſimplicitas: ſobrietasq;/ & ardor/ grauitas/ ꝓfun
ditas/ & maieſtas. Quod quidem indicat neq;
diuinam ab illis uim/ flammamq; abeſſe: neq; ue
ritatem ipſam uerboꝝ fuco: neq; uim diuinam
humanis machinis indigere, Adde ꝙ in tot uete
ris/ nouiq; teſtamenti uoluminibus/ nihil uſquã
niſi conſonum reperitur: quod ceteris non ẽ cõ
ceſſum: maximumq; ẽ diuine ueritatis inditium
habent ſcriptores illi neſcio quid pium/ & augu
ſtum: atq; id (quod mirabile ẽ) ĩter ſe quidem cõ
mune a ceteris omnibus pænitus alienum: quod
ſignificat omnibus illis deum precæteris aſpira
ſſe, Quid dicemus ad hoc? ꝙ cum ceteri omnes
ſcriptores ambigant/ & uagillent: illi tamẽ nihil
uſquam dubitant/ ſed tanta proh deus omnipo
tens certitudine loquntur quãta fortitudine du
riſſima quæq; peregerunt. Audi piſcatorẽ illũ
Iohannem euangeliſtam. Quod fuit ab initio
quod audiuimus: quod uidimus oculis noſtris

quod iſpeximus & manus noſtræ contractauerũt
deuerbo uitæ & uitaipſa inotuit & uidimus & te
ſtamur & annuntiamus uobis uitã eternã. Que
erat apud patrem. & apparuit nobis quod uidi
mus & audiuimus annũtiamus uobis : ut & uos
ſocietatem habeatisnobiſcum & ſocietas noſtra
ſit cum patre & filio eius yheſu chriſto. Et hec
ſcribimus uobis ut gaudeatis & gaudium ueſtrũ
ſit plenum. Et hec ẽ anuntiatio quã audiuimus
abeo: & anuntiamus uobis q deus lux ẽ & tene
bre ineo nõ ſunt ulle. Rurſus iniis cõſidera quã
ta afirmatione loquatur. Deus teſtificatus eſt
de filio ſuo & hoc ẽ teſtimonium q uitam eter
nam dedit nobis deus & hec uita in filio eius eſt.
qui habet filium habet uitam : qui non habet fi
lium dei non habet uitam. hec ſcribo uobis ut
ſciatis q uitam habetis etærnam qui creditis in
nomine filii dei. & hec ẽ fiducia quam habemus
addeum : quoniam quodcunq; petierimus ſecũ
dum uoluntatem eius audit nos. & ſcimus q au
dit nos quicquid petierimus : ſcimus q habemus
petitiones quas poſtulamus ab eo. ſcimus quod
qui natus ẽ exdeo non peccat : ſed generatio dei
conſeruat eum. & malignus non tangit eum. ſci
mus q exdeo ſumus. & mundus totus imaligno
poſitus ẽ & ſcimus q filius dei uenit & dedit no

bis ſenſum : ut congnoſcamus uerum deum & ſi-
mus inuero filio eius. Hic ē uerus deus & uita
eterna. Item tres ſunt qui teſtimonium dant in
celo. Pater/ uerbum & ſpiritus & ii tres unū ſūt.
& tres ſūt : qui teſtimoniū dāt ī terra. Spiritus
aqua & ſāguis. Si teſtimoniū hominuum accipi-
mus teſtimoniū dei maius ē. nolite mirari fratres
ſi odit uos mūdus : nos ſcimus q̄ tranſlati ſumus
de morte aduitam. Rurſus inhoc congnoſcimus
q̄ indeo manemus & ipſe ĩnobis : quoniā deſpiri
tu ſuo dedit nobis & nos uidimus & teſtificamur
q̄ pater miſit filium ſuum ſaluatorem mundi &
nos cogouimus & credidimus ueritati quam ha-
bet deus innobis. Itē alibi. Qui uidit teſtimo
nium peribuit & uerum ē teſtimonium eius et il-
le ſcit quia uera dicit. Item hic ē diſcipulus qui
teſtimonium perhibet de his & ſcripſit hec & ſci-
mus eius teſtimonium uerum eſſe. Sed uide i
ſuper quanta aſſeueratione ꝓclamet. Inprinci
pio erat uerbum & uerbum erat apud deum &
deus erat uerbum. hoc erat inprincipio apud de-
um. omnia ꝑipſum facta ſunt & ſine ipſo factum
eſt nihil. quod factum ē inipſo uita erat & uita e
rat lux hominum : lux intenebris lucet & tene-
bre eam non comprehenderunt. Rurſus alibi.
Nunc clarificatus ē filius hominis & deus clari-

ſicatus ē in eo . Si deus clarificatus ē in eo & deus
clarificabit eum in ſemetipſo & continuo clarifi
cabit eum , Neſcio quis poſſit ſimplicius quic
quam pronunptiare/ſimul & efficacius affirma
re . Concludemus uerba iohannis : cum hac eius
indubitata ſententia . Ego uos in ueritate diligo .
& non ego ſolus : ſed omnes qui cognouerunt
ueritatē ꝓpter ueritatē quæ ꝑmanet in nobis & no
biſcū erit in eternū . Jacobus duodeci tribubus diſ
ꝑſis ita loquit᷑ . Omne gaudiū exiſtimate fratres
mei/cū in tētationes uarias icideretis ſciētes ꝙ
ꝓbatio fidei ueſtre patiētiā gignit/patientia au
tē/opus ꝑfectū habet/ut ſitis & perfecti/& itegri
i nullo deficiētes , Siquis autē ueſtrū indiget ſapi
ētia poſtulet et adeo qui dat omnibus affluēter/&
nō iꝓperat & dabitur ei , poſtulet autē i fide nihil
heſitās & paulo poſt . Omne datū optimū/& om
ne donum ꝑfectum/deſurſum ē deſcendens apa
tre luminum , apud quem non ē tranſmutatio
nec uiciſſitudinis obumbratio . Voluntarie eni
genuit nos uerbo ueritatis ut ſimus initium ali
quod creature eius , audiamus & petri fiduciam
Vos genus electum/regale ſacerdotium/gens
ſancta/populus acquiſitionis ut uirtutes annū
tietis eius qui de tenebris uos uocauit i admira
bile lumen ſuum , Nolite trepidare ſed comu

nicantes christi paſſionibus gaudete : ut in reue-
latione eius gloriæ gaudeatis exultantes. Si ex-
probamini in nomine christi beati eſtis : quoniā
quod ē honoris glorie & uirtutis dei & qui ē eius
ſpiritus ſup nos requieſcit. Seniores ergo qui i
uobis ſūt obſecro cōſenior & teſtis christi paſſio-
num qui & eius que ē in futuro reuelanda ē glo-
rie cōmunicator : paſcite qui in uobis ē gregem
dei prouidentes nō coacti ſed ſpontanee ſed ſe-
cundum deum. Deus autem omnis gratiæ qui
uocauit nos in eternam ſuam gloriā i christo yhe-
ſu modicum paſſos ipſe pficiet : confirmabit :
conſolidabitq; ipſi gloria & imperium in ſecula
ſeculoꝝ amen. Idem alibi. Nō enim indoctas
fabulas ſecuti notam facimus uobis dei noſtri
yheſu christi uirtutem & preſcientiam : ſed ma-
gnitudinis illius ſpeculatores effecti. Conſide-
rare preterea decet ſpē : claritatē : firmitatēq;
pauli : habentes talem ſpē multa fiducia utimur.
Dominus quidem ſpiritus ē : ubi autem ſpiritus
domini ibi libertas. Nos uero omnes reuelata
facie gloriam domini ſpeculantes ī eandem ima-
ginem tranſformamur a claritate in claritatē tan
quam a domini ſpiritu. Ideoq; habentes hanc
adminiſtrationē iuxta q̄ miſericordiam conſecu-
ti ſumus nō deficimus ſed abdicamus occulta

dedecoris/non ambulantes in aſtutia: neq; adul-
terantes uerbum dei/ſed in manifeſtatione ueri-
tatis cōmendantes nos metipſos ad omnem cō-
ſcientiam hominum coram deo. Quod ſi etiam
opertum ē euangelium noſtrum/ in his qui peũt
eſt opertum/ in quibus deus huius ſeculi exceca-
uit mentes infidelium ut non fulgeat in eis illu-
minatio euangelii gloriæ chriſti qui ē imago dei.
Non enim nos metipſos predicamus ſed yheſū
chriſtum dominum noſtrum: nos autem ſeruos
ueſtros p yheſum. Quoniam deus qui dixit de
tenebris lumen ſplendeſcere illuxit in cordibus
noſtris ad illuminationem ſcientiæ claritatis dei
in faciem criſti yheſu. habemus autē theſaurum
iſtum in uaſis fictilibus ut ſublimitas ſit uirtutis
dei & non ex nobis. in omnibus tribulationem
patimur: ſed non anguſtiamur: attenuamur ſed
non deſtituimur: pſecutionem patimur/ſed nō
derelinquimur: deicimur ſed non pimus. & paulo
poſt. Scimus enim qui ſuſcitauit yheſum & nos
ſuſcitabit cū yheſu: ꝑpter quod non deficimus.
Sed licet is qui foris ē noſter homo corrūpatur
tamen is qui intus ē renouatur de die in diem. Id
enim quod in preſenti ē momētaneum & leue
tribulationis noſtræ ſupra modum in ſublimita-
te eternum gloriæ pondus opatur in nobis. Nō

contemplantibus nobis quæ uidētur / ſed que nō
uidentur. Que enim uidentur / temporalia ſunt.
quæ autem nō uidētur / eterna ſunt. Scimus.n.
q͂ ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis
diſſoluatur / hedificationem ex deo habemus do
mum nō manu factam: ſed eternam icelis; hec
adcorinthios. Thimotheum uero ſic admonuit
Vigila iomnibus & labora: opus fac euangeliſte.
miſterium tuum imple. Sobrius eſto / ego enim
iam inmolor & tempus mee reſolutionis inſtat.
bonum certamen certaui / curſum conſumaui: fi
dem ſeruaui inpoſterum repoſita ē mihi corona
iuſtitiæ quam reddet mihi dominus inilla die iu
ſtus iudex nō ſolum autē mihi ſed omnibus qui
diligunt eius aduentum. inhis uerbis uaticinatus
eſt preſēs ſibi imminere martirium quod breui
ſecutum ē. Non poſſum me continere quī his
adiciam quam certa aſſeueratione / quantaq; ma
ieſtate iepiſtola adhebreos eternā filii dei gene
rationē uimq; cecinerint. Multifariā / multisq;
modis olim deus loquens patribus i pphetis / no
uiſſime diebus iſtis locutus ē nobis ifilio: quē
cōſtituit heredem uniuerſo & p quem fecit & ſe
cula: qui cum ſit ſplendor glorie / & figura ſubſtā
tiæ eius / portansq; omnia uerbo uirtutis ſuæ / pur
gationem peccatoꝝ faciens / ſedet addexterā ma

·hebr.

ieſtatis inexcelſis/ tanto melior angelis effectus:
quãto differẽtius preillis nomẽ hereditauit/&c
que ſecuntur): de eodẽ filio dei inſequẽtibus di-
cit. Viuum eſt enim uerbum dei/& efficax/& pe-
netrabilius omni gladio ancipiti ꝑtingens uſq;
adiuiſionem animæ/ac ſpiritus/compagum quo-
q;/& medullaꝶ/diſcretor cogitationum & intẽti-
onum cordis: nõ eſt ulla creatura iuiſibilis incõ-
ſpectu eius·omnia nuda & aperta ſunt oculis ei-
us·adquod uobis ẽ ſermo. Adcoleſenſes: filius ẽ ad coloſ.
1 Col. imago dei iuiſibilis primogenitus omnis creatu-
ræ·quia inipſo cõdita ſunt uniuerſa incælis & iter-
ra uiſibilia & inuiſibilia·ſiue troni/ſiue dominatio
nes: ſiue pricipatus: ſiue poteſtates: omnia pip-
ſum & iipſo creata ſunt: & ipſe ẽ ante omnes·&
omnia iipſo cõſtãt·& ipſe ẽ caput corporis eccle-
ſie·qui ẽ principiũ primogenitus exmortuis·ut ca.
ſit inomnibus ipſe primatum tenens: quia iipſo rõ.
complacuit omnem plenitudinem diuinitatis
inhabitare·& p eum reconciliari omnia inipſum
pacificans p ſanguinẽ crucis eius ſiue que icelis
ſiue que interris ſunt. Sed necogar longius pro-
gredi pea quæ defilio dei miranda inepiſtola ad
epheſios: adcoloſẽſes·adphilippẽſes: acdeſpiri-
tu ſancto adcorinthios: deq; cæteris theologiæ
myſteriis alibi tanquam oracula firmiſſima fun-

·Miranda de filio dei
de·ſſ.

dit: uno uerbo comprehendam. Siquis diligen
ter ſacras litteras legerit: criſtianam legem diui
na uirtute conſtare fateri cogetur. Siquidem no
ſtri heroes ſtabiles herent imobili fundamēto
clari mente uolūtate feruentes uerbis ſimplices
atq; certi actione indefeſſi inuicti ꝓpoſito. Ce
ter laxie nimium ratiunculas parrhbages aucupā
tur: atq; (ut inquit Dauid) tamquam inpii circui
tu quodam oberrant: neq; ſui: neq; aliorum duces
ſufficiētes. Deniq; ſi religionis maxime propria
eſt puritas: hec certe diuiniſſima eſt: quæ neq; ui
les poſteriorum iudeorum ſupſtitiones & ſpurciſſima
talmut deliramenta: neq; obſcenas & iniquitas
gentilium fabulas: neq; abhominabilē maume
thenſium licentiā & alcorani ineptias admittit:
quæ neq; terrena premia (ut leges alie) ſed cele
ſtia pollicetur: neq; aduerſarios fidei legiſq; ſue
interfici iubet: quemadmodum iuſſit talmut &
alcoranum. Sed uel ratione doceri: uel oratio
ne conuerti: uel patientia tollerari: Qu aut in
primitiis chriſtianorum re ipſa manifeſtiſſime ap
paruit) non modo amputat uitia: ſed extirpat:
que uirtutes pſuadet opando priuſquam loquē
do. Talis enim illorum cōdictio: ſorſq; fuit: ut nō
aliter pſuadere potuerit: quam & uirtutes & mi
racula exercēdo. Virtutes preterea nō ambitio

nis/aut uoluptatis: aut tranquillitatis humanæ ſed/dei ſolus gratia ardẽter exercet/totũq; hũc mundum peſſundat: & pnihilo habet/ut mundum alterum conſequatur,

Capitulum nonum. Auctoritas chriſti/non ab aſtris·ſed adeo eſt,

COMMVNEM religionẽ/neq; aſtellis: neq; ab hominibus quibuſdam·neq; amorbo eſſe/ſed adeo atq; humane ſpetiei comuni natura/ĩtheologia noſtra ꝓbauimus/ inpreſentia uero/criſtianam legem nõ eſſe ſeruariq; afato quodam ſiderꝫ/breuiter ſic oſtẽdimus. Aduẽtus chriſti tamquam diuinus abinitio mũdi predictus a pphetis/ſibillisq; fuit/nõ ĩaſtrologia peritis·ſed diuinitus inſpiratis. Adde ꝙ ſolẽt ſpheræ celeſtes(tanquam cauſæ uniuerſales/atq; remote)particulares ĩ terris effectus nõ abſq; cõmodis quibuſdam mediis/adfinem pducere/humana uero omnia non modo/nõ ſubminiſtrarũt cõmode chriſtianis·ſed annos trecentos ꝓrſus aduerſata fuiſſe traduntur, Vnde cũ paulus apud lucam romæ diſputans cũ iudeis/dixiſſet·ꝓpter ſpem iſrael cathena hac circundatus ſum/ſub iũxerunt iudei ;cõptum habemus huic ſecte ubiq; contradici, Ob hoc ipſum ſic exclamauit tertullianus, Cum odio ſui cepit ueritas·ſimul ut

apparuit inimica ē. Tot hoſtes eius quot extra-
nei: & quidem ꝓprie ex emulatione iudei: ex cō-
cuſſione milites: ex natura ipſi etiam domeſtici
noſtri. quotidie obſidemur/quotidie ꝓdimur.
in ipſis plurimum cetibus & cōgregationibus no-
ſtris oprimimur. Item: Veritas nihil de ſua cau-
ſa deprecatur: quia nec de cōditione miratꝰ. Scit
ſe peregrinam in terris agere iter: extraneos faci-
le inimicos inuenire. Ceterū genus: ſedem: ſpē:
gratiam & dignitatem: in celis habere. unum ge-
ſtit interdum/ne ignorata dannetur. Quid eni
iniquius quam ut oderit homines quod ignorāt
etiam ſi res meretur odium? Ita utrunq; ex alter-
utro redarguimus & ignorare illos dū oderunt.
& iiuſte odiſſe dum ignorāt/hec ille. Preterea
corporales cauſæ leges/uel uoluptuoſas/uel am-
bitioſas/uel certe non pluſquam ciuiles inducūt.
chriſtiana lex omnia hæc damnat/uel ſupat. Itē
ſpheræ celeſtes nō altius infundere deſiderium
poſſunt: quam cælo. & chriſtiana pietas celeſtes
ſpernit ſperas atq; trancendit/deumq; adorat/
ſolū ſup celū. ut pote: quæ nō naſcatur a celo ce-
leſtibus ue ſpiritibus: ſed a ſolo ſuper celeſti deo.
Innumerabiles homines apud omnes gentes ꝓ
chriſti nomine libēter ſe uulneribus certeq; mor-
ti ſolius diuinæ beatitudinis gratia obtulerunt.

quando alias talia celeſtis motus effecit certami-
na. Quis ſapiens unquam potuit doctrinam ſuã
ſola pietate ad uniuerſum orbẽ ſpargere. Ac de-
us ob ſolam uirtutem uel aduerſante priſca con-
ſuetudine atq; potẽtia ubiq; credi. Si hec a ſide-
ribus ꝓficiſcerentur/ꝓfecto alius quoq;/eandẽ
aut ſimilem ſtellaꝝ neceſſitatem naſcens habuiſ-
ſet. Quod nam fatum uniuerſi creatorem ip-
ſum eſſe confirmauit qui nullam eſſe fatoꝝ ui
docuit/atq; docet? Quomodo igitur ipſum fa-
tum/ſibi met repugnat? & nõ eſſe ſe ipſum pre-
dicat? hæc ita euſebius confirmauit. qui predica-
tionis euangelicæ gratiã: uel certarunt iam mul-
tis annis: uel etiam nunc certant: quo modo ad
unam uoluntatem/& fidem/& eandem uirtutem
animi/uiuendiq; rationem/diuerſis temporibus/&
tam multi noſtra memoria compulſi ſũt? Quis
mentis compos/credere ũquam poterit/iuuenes
ſimul ac ſenes/uiros & feminas/ ſeruos/ & liberos
doctos atq; indoctos non in uno climate orbis
neq; in eadẽ hora natos/ſed ubiq; terraꝝ/& diuer-
ſis temporibus: ſideribus coactos/unam/& eadẽ
nouam/atq; inauditam doctrinam/& quidem cũ
periculo mortis/patriis ritibus antepoſuiſſe/& ue-
ræ philoſophie dogmata/duritieq; uiuendi/quã
delitias maluiſſe? hec euſebius. Nõ igitur audi-

endi ſunt impii quidã & fati fatui aſſertores: qui in ipſo chriſtiane religionis initio ꝓnuntiauerũt ipſam cum primum annos trecentos ſeſſaginta quinq; impleuiſſet ruituram: idq; etiam quodã oraculo firmauerũt. neq; audeat aſtrologus aliquis aliquãdo eam defecturam ꝓnuntiare: que nõ a temporali celorũ motu: ſed ab eterna dei ſtabilitate dependet: quæ ab initio mundi uſq; ad octauiani imperatoris tempora in prophetarũ preconiis populorũ expectatione rerũ ſimilitudine cõſtitit. Deinde uſq; ad nos annos iam mille & quadringẽtos ſeptuagintaq; & quatuor inuitis celis terriſq; ꝑdurat. Cuius ꝑſecutores primos. s. iudeos deus ob hoc ipſum ut alias oſtendemus exterminauit. Quam diuturna immaniq; gẽtilium hereticorũq; ꝑſecutione defendit. Nunquã igitur poterit religio hæc aboleri que deũ uidicem habet atq; cuſtodem etiamſi male adminiſtretur a ſuis & crudeliter impugnetur ab hoſtibus. Stat enim regẽte deo: que nõ minus a ſuis male tractatur quam alienis. Deniq; ſi proſpere chriſtianis res humane ſuccedẽt cerimoniæ nõ ceſſabunt. Si aduerſa multa contigent creſcet tãdem hec religio atq; ꝑficietur. Nam cum extrema quadam & diuturna aduerſitate quondã orta adultaq; fuerit eadem neceſſario nutriet

ac prorſus implebitur.

Capitulum decimū. Chriſti auctoritas abſq; miraculis minime fuit.

SED ARGVENDI acriter illi mihi uidētur magnanime Laurēti qui quotidie tā ꝑtinaciter / ꝙ impudenter noua ad fidē chriſti confirmandam miracula exigunt. Si eni rara ſunt: ꝓdigia ſunt: ſi frequentiſſime fierent uel artificioſa / uel naturalia / uiderentur. Sufficiat nobis ſcire, mūdū oli nō abſq; manifeſtis miraculis tā miraculoſe / tā miraculoſa iſtituta / & opa cepiſſe / & ꝓtuliſſe. Quid ꝙ chriſtū feciſſe miracula gentiles / iudei / maumethenſes nobis conceſſerunt. Miracula de ſtella ab oriente eclypſi ſolis ac terremotu / tēpliq; ſciſſione & alia multa multis hominū milibus manifeſta diſcipuli chriſti tam iiudea ꝙ alibi palā quotidie predicabant atq; ſcribebant. Atq; eo quidem tempore quo inumerabiles adhuc ſuperant eoꝝ qui cum moriente chriſto uiui & iam adulti fuiſſent redarguere diſcipulos illos omnium reꝝ egenos (niſi uera dixiſſent) facilliime poterant. Quonam pacto herodes facinus tam abhominabile / & periculoſiſſimum ꝑpetraſſet: quando uidelicet tot īfantes: filiumq; ſuum interemit: niſi nouo quodā & ſtupēdo ꝓdigio fuiſſet ꝑterritus. Quod qui

dē cum primum ꝑpetrauit ad octauianū ſcriptū
fuit. Audi macrobium cum audiſſet auguſtus
inter pueros quos in ſyria herodes rex iudeoꝝ in
tra bimatum iuſſit iterfici filium quoq; eius oc
ciſum ait/ preſtat herodis porcum eſſe ꝙ filium.
Opere pretium eſt audire plinium de terremo
tu inquit enī. Maximus terre memoria morta
lium extitit motus tiberii ceſaris pricipatu duo
decim urbibus aſiæ pſtratis forſitan ille terremo
tus fuit qui in chriſti cōtingit paſſione tum quia
dicit eum fuiſſe talē ut num ꝙ ſimilis fuerit, tū
quia i aſia & tiberio imꝑante/ ubi. s. & quādo paſ
ſus ē chriſtus. Scribit euſebius ſe legiſſe in cōme
tariis ethnicoꝝ. ꝙ anno tiberii decimo octauo
ſolis facta defectio: bytinia terræmotu cōcuſſa
& urbe nycea edæs plurime corruerūt que om
nia his cōgruunt quæ i paſſione ſaluatoris accide
runt. Scribit uero ſuꝑ his & phlegro qui olipia
dū egregius ſupputator ē i tredecimo libro ita
dicēs. Quarto autem anno ducenteſimæ ſecū
dæ olimpiadis/ magna & excellens inter omnes
quæ ante eam acciderunt/ defectio ſolis facta/ di
es hora ſexta ita in tenebroſam noctē uerſus ut
ſtelle in celo uiſe ſint, terreq; motus i bytinia ni
cenæ urbis multas edes ſubuertit hec phlegro.
Argumentū huius rei ꝙ ſaluator hoc anno paſ

Euſe⁹

Joh.

Joſeph⁹

Luc.

Euſe⁹

Dyo⁹

Aplophanes

ſus ſit euangelium prebet iohannis in quo ſcribitur. Poſt quintum decimum annum tyberii ceſaris tribus annis dominum predicaſſe. Joſephus etiam uernaculus iudeorum ſcriptor circa hec tẽpora die pentecoſten ſacerdotes primum loco & quoſdam ſonitus ſenſiſſe teſtatur: deinde exadito templi repentinam ſubito erupiſſe uocẽ dicentium traſmigremus ex his ſedibus hucuſq; euſebius. Quod autem chriſtus paſſus fuerit anno tyberii decimo octauo declarat etiam lucas euangeliſta qui anno tyberii quitodecimo chriſtum baptizatum dicit anno trigeſimo iam propiquantem. Computat autem euſebius chriſtũ anno quadrageſimo ſecundo imperii auguſti natum fuiſſe/ cepiſſe uero euangelium predicare anno tyberii quitodecimo. dioniſius ariopagita philoſophorum athenienſium preſtantiſſimus & apollophanes inſignis ſophiſta naturalium rerum ſcientia pollens eo die quo yheſus occiditur una apud heliopolim erant: hi tunc uiderunt lune globum extra cõiuntionis tẽpus ab oriente ſoli mirabiliter incidentem atq; ipſum ab hora nona uſq; aduespam ſupra ſolis diametrũ mirabiliter obſiſtentem: incidentiaq; eiuſmodi uſq; ad ſolaris corporis finem peruiniſſe ac tum demum exaduerſo diametri reſiliſſe conſideraue-

runt. Cum uero hec preter omnem nature ordi-
nem cõtigiſſe manifeſte cognoſcerent dioniſius
prorſus obſtupuit & apollophanes conuerſus ad
dioniſiũ exclamauit. preclare dionyſi. hæ quidẽ
ſũt rerũ uiciſſitudines diuinarũ. Hec dioniſius ari-
opagita ſcribit ad ſapiẽtẽ polycarpum rogatq;
eum ut apollophanem ipſum adhuc uiuentem
& nõ dum chriſtianum cõueniat qui neq; ſit ne-
gaturus illa preter nature ordinem eueniſſe ne-
q; criſtianam ueritatem aſpernaturus ulterius
ſed eam humiliter ſuſcepturus. Lactantius affir-
mat chriſtum cruci afixum fuiſſe martii die
uigeſimo. Eſculus autem quidam aſtrologus
(q̃uis parum religioſus) aſſerit (tamen aſtrologi-
ca computatione) certum eſſe ea die (qua chri-
ſtus cruci afixus ẽ) ſolem inprimo arietis gradu
lunam inprincipio libre fuiſſe atq; eclyipſim ſe-
cundum naturam nõpotuiſſe fieri tum quia ple-
nilunium erat. (Oportet autem ſolis eclipſim i
nouilunio fieri) tum quia aboriẽte incepit ecli-
ſis illa: cum aboccidente incipere ſoleat natura-
lis eclipſis. Alii ſolem ipiſcibus fuiſſe uolunt i
uirgine lunam, idem tamen abhis de eclipſi cõ-
cluditur atq; abeſculo. Idem oſtendunt iudei
qui lege ſic iubente paſca ſem p quartadecima
luna celebrauere & inpaſca yheſum inmolaue-

runt. Eclipſis autem fuit, Nõ enim licebat tũc
iure tam manifeſta mentiri. Nam ieodem ſecu
lo/& apud eoſdẽ predicata: ſcriptaq; ſunt iquo
& apud quos miracula eiuſmodi eueniſſe narrã
tur, Solius autẽ chriſti gratia/miraculum illud
factum ẽ incelo. Quid enim aut tunc/aut alias
miraculoſius ꝗ̃ chriſtus factum eſt/uel ſub celo/
uel ſupra celum, Dequo preco eius paulus. De
us exaltauit illum & donauit illi nomen quod ẽ
ſup omne nomen/ ut innomine yheſu omne ge
nu flectatur celeſtium terreſtrium infernoꝝ &
omnis lingua confiteatur ꝙ dominus yheſus cri
ſtus ingloria eſt dei patris, Atq; id quod ad mi
rationem exaugeat/ hoc confeſſa tunc ẽ hominũ
lingua poſt ꝗ̃ in forma ſerui exinaniuerat ſemet
ipſum humilis/& obediens factus uſq; ad mortẽ
mortem autem crucis, Si abſq; miraculis homi
nem ieiuſmodi habitu/ac ſorte cõſtitutum mũ
dus ſummum eſſe deum cõfeſſus ẽ: hoc unum
miraculoꝝ omnium uincit admirationem, Ego
adduci nõ poſſum (niſi miracula multa uidiſſet)
Iohannem euangeliſtã ſcriptorem maxime om
nium ſimplicem/atq; ſobrium/tam miraculoſa
uoce auſũ fuiſſe clamare, Sũt & alia multa que
fecit yheſus que ſi ſcribãtur ꝑſingula nec ipſum
arbitror mundum capere eos (qui ſcribendi ſunt)

libros, Micto ꝙ euangeliſte ſepe aiunt ihesum
milia īfirmorum ſimul mirifice curauiſſe, docet
nos magnus paulus qualis illa fuerit apoſtoloꝝ
predicatio quapopuli multi cõuertebantur: nã
corinthiis inquit. Ego fratres cum ueniſſem ad
uos/ueni nõ in ſublimitate ſermonis/aut ſapiẽtie
adnuntians uobis teſtimonium criſti, Nõ enim
iudicaui me ſcire aliquid inter uos niſi yheſum
chriſtum & hunc crucifixũ & ego in infirmitate &
timore/& tremore multo fui apud uos, & ſermo
meus & predicatio mea nõ imꝑſuaſoriis huma
ne ſapientiæ uerbis: ſed in oſtenſione ſpiritus &
poteſtatis ut fides ueſtra non ſit in ſapientia ho
minum ſed in poteſtate dei / ſapiẽtiã autem lo
quimur inter ꝑfectos/ ſ alia epiſtola eiſdem dicit
Signa apoſtolatus mei facta ſũt ſuꝑ uos in omni
patiẽtia in ſignis & ꝓdigiis & poteſtatibus. Sed
audiamus eũ ad theſalonicenſes ſcribentẽ, Scitis
ſ ꝙ euangelium noſtrum nõ fuit ad uos tantum i
ſermone/ſed i poteſtate/& ſpiritu ſancto/& pleni
tudine multa adeo ne ſui oblitus erat prudẽtiſſi
mus paulus/aut uſq; adeo obliuioſos opinabatur
populos ad quos ſcribebat ut cõmemoraret ſe a
pud eos feciſſe ꝓdigia, niſi feciſſet i ꝓmptu erat
redargutio & infamia ſi forte mẽtitus eſſet. De
ꝓdigiis a ſe facti s ſcribit etiã ad romanos ex qui

bus & ſimilibus/miracula temporibus illis non
defuiſſe concludimus: quorum uirtute ad exēplar
lumenque: immo ad habitaculum noſtrum edi-
ficata tunc eſt domus dei quæ (ut ait paulus) eſt
eccleſia dei uiui: columpna/firmamentumque ue-
ritatis/& manifeſte magnū ē pietatis ſacramen-
tum: quod manifeſtum ē: icarne iuſtificatum ē
iſpiritu aparuit angelis: predicatum ē gentibus
creditum ē inmundo: aſſumptum ē ingloria. hec
adthimotheum, Quid igitur garrimus incredu-
li? quid ulterius pcaces efflagitamus? nun quo-
tidie deo magno nobiſcum ſubiudice lis ē? nun
quolibet momento tum ſingulis nobis tū po-
ſteris (qui ſimiliter querent) deus auctoritatem
ſuam redimere miraculis cogitur? & tanquam
preſtigiator aliquis mercennarius ītheatrum p-
dire adnutum cuiuſque cōpellitur? , Atqui neque
etiam hominem animal natura liberum uiolentis
quibuſdam ſignis cōpellere/naturale ac decens
eſt: ſed inſpirationibus/doctrinisque allicere: uo-
lenti .n. uirtus & beatitudo pmictitur: non co-
acto: credendo precipientis auctoritas cōfirma-
tur nō pquirendo, Quid? q pauci ſunt/qui mi-
racula uidere/pauciſſimi qui acipere digni ſint:
Mirabilia inter homines cōgrue (ut plurimum)
adeo fiunt p animas hominum a corporibus ual-

de ſeiuntas/deo q̃ cõiuntas tanq̃ p inſtrumenta,
īmergite igitur uos icorporis lutum anime mi
ſere. ſic celeſtia cernetis miracula? O quam ſtul
te optatis inclinato iterram capite uidere ſubli
mia rapi portentis inaltum uultis nō uirtutum
gradibus ſcandere/ quid miraculoſius? quid diui
nius interris q̃ animus omnino ſui corporis do
minus ⁊ imperium hoc experiamur ſi poſſumus
poſſumus autem ſi uolumus tunc nō modo cer
nemus miracula ſed ipſi perficiemus. Ego certe
arbitror nobis etiam nō merentibus ſepe uariis
inlocis mirabilia quedā ſigna diuinitus fieri: ſed
nō patent omnibus omnia multa etiam nō ſcri
buntur uel ſcripta quidem nō creduntur cuius
quidem ambiguitatis occaſionem dare uidētur
nō nulli homines admodū deteſtabiles qui imi
tatione uerorum falſa ꝓdigia itroducunt: imita
tio & ueriſimilitudo neceſſario rem ueram ſecū
tur: quam quis imitetur & repreſentet nō eſſet
introductus nummus adulterinus niſi quandoq;
legitimus fuiſſet nūmus nō eſſēt falſa cōficta
miracula niſi ex ueris miraculis homines ad ipſo
rum imitationem fidem ueritati fuiſſent mira
cula (que aurelius auguſtinus ſe uidiſſe & grego
rius narrat) talia ſunt ut fide carere nō debeant
Audiui equidem non nulla noſtris ſeculis atq;

etiam inurbe noſtra florentina mirabilia ſimul
& credibilia contigiſſe, Sed quedam occultio
ra, Illud certe multis hominum milibus (qui &
uiderunt & adhuc uiuūt) manifeſtiſſimum quod
ancone anno domini . M . CCCC . LXX . fac
tum a multis fide dignis accepimus: puella que
dam ꝓpter peſſimam quandam neruoꝝ cōtrac
ctionem a primis incunabulis gradiēdo natibus ꝓ
cruribus utebatur, Preterea bindellus florenti
nus ꝓpter faucium pectoriſqꝫ cōtuſſionem mul
tos ānos loqui nihil potuit, ambo cū diue ma
rie eodem in loco ſe ſupliciter cōmēdaſſent ſani
ꝓtinus euaſerunt, omni populo multis ānis no
ti fuerant īfirmi, & poſtea iam quatuor ānos cō
tinue omni populo ſani. Noli Laurēti mirari
ꝙ marſilius ficinus philoſophie ſtudioſus mira
cula itroducat, uera enim ſunt quæ ſcribimus ac
philoſophi offitium eſt rationibus ꝓpriis ſingu
la cōfirmare, ſunt autem ꝓprie reꝝ naturalium
rationes quæ ſecundum naturam ſunt; diuinaꝝ
uero que ſuꝑ naturam huiuſmodi ſunt tum me
thaphiſice ꝓbationes: tum uel maxime miracu
la. Deus enim nō tantū uerbis quantum mira
culoſis operibus miſteria ſua ꝓbat & precepta
confirmat. Vnde illud. Si uerbis nō uultis cre
dere operibus credite,

Capitulum undecimum. christi Auctoritas apud
gentiles.

CHRISTIANA miracula nemo nega
uit unq̄ licet illa nõ nulli addemonum
uim retulerint: neſcientes demones
uel ſui cultum/uel uitia tandem peſtiferaſq; diſ
ſenſiones pſuadere ſolere/hec autem acriſtianis
illis heroibus alieniſſima. Atqui quonam pacto
poteſt ea religio ortũ ademoibus habuiſſe que
demonum cultum dãpnauit/euertitq; /ipſoſq;
demones & fugauit & fugat? uniuerſus pene or
bis chriſtum ſubito coluit atq; colit exceptis pa
ucis circumuagis feneratoribus/qui auaritiæ pe
nitus mancipati dediuinis recte ſentire non poſ
ſunt. Profecto gẽtiles omnes cõſenſerunt ihe
ſum aut deum ipſũ fuiſſe/aut certe diuinũ. Mi
leſius apollo cõſultus ita cõmẽdauit chriſtum
Mortalis erat corpore ſapiẽs, pdigiorũ effector
ſed ſub iudicibus caldeis armis cõprehenſus/cla
uis fuſtibuſq; amaram mortem paſſus eſt. Por
phirius ĩ libro dereſpõſis inquit. Chriſtũ dii ma
xime pium, pnumptiauerũt /inmortalemq; eua
ſiſſe aſſeruerunt/benigne admodum deillo te
ſtificãtes/adiungit/hecatẽ deã interrogantibus
dechriſti anima reſpondiſſe. Viri pietate preſtã
tiſſimi ẽ illa anima/hanc colunt arigiditate alie

nam & poſt multa ſubiunxit hecate chriſtus ip
ſe pius icelum ſicut pii conſcendit/huic ergo ne
derogaueris concedit ipſe porphirius chriſtū &
ſapientem & pium fuiſſe/quāuis chriſtianos par
tim indoctos partim magos nominet: tum ue
ritati: tum ſibi ipſi manifeſte repugnans. Ter
tullianus inapologetico ſcribit q cum pylatus
ad tyberium iperatorem dechriſtianoꝝ dogma
te referret. Tyberius retulit adſenatū/ut chri
ſtianoꝝ ſacra intercetera ſacra reciperentur. Ve
rum cum exconſulto patrum chriſtianos elimi
nari urbe placuiſſet exeo q nō ſenatui prius hu
ius rei iudicium fuiſſet delatum. Vetus eni erat
decretum: nequis deus abſq; ſenatus auctorita
te cōſecraretur tyberius per edictum acuſatori
bus chriſtianoꝝ minatus ē mortē: multi ſenato
rum & equitum romanoꝝ interfecti. Cōfirmat
eadem euſebius ueſpaſianus ac titus auditis chri
ſti opibus eius potentiā timuerunt. Adrianus
ſicut iulius capitolinus narrat ſtatuit chriſto tē
pla facere eumq; inter deos recipere. Ideoq; tē
pla: abſq; ſimulacris inomnibus ciuitatibus fieri
iuſſit: que hodie iccirco quia nō habent numina
dicuntur adriani: que ille adhoc paraſſe diceba
tur: ſed ꝓhibitus eſt abhis qui conſulentes ſacra
repererant omnes criſtianos futuros ſi id optate

eueniſſet: & templa reliqua deſerenda. Alexã
der ſeuerus templa fieri chriſto ſtatuit/ſed non
ſubceſſit/orabat ĩmatutinis inſacrario ſuo corã
ſtatua chriſti hec capitolinus. Sed audi quid de
adriano referat euſebius. Quadratus diſcipulus
apoſtoloꝝ & ariſtides athenienſis philoſophi li
bros ꝓchriſtiana religione adriano dedere com
poſitos & ſerenus grauius legatus uir aprime no
bilis licteras adimperatorem miſit: iniquum eſ
ſe dicens clamoribus uulgi innocentium homi
num ſanguinem cõcedi/ & ſine ullo crimine no
minis tantum & ſecte reos fieri: quibus conmo
tus adrianus minutio fundano ꝓcõſuli ſcribit: ſi
ne obiectu criminis chriſtianos nõ cõdempnan
dos cuius epiſtole uſq; adnoſtram etatẽ durat
exemplum hec euſebius. Antoninus pius cum
audiſſet criſtianos hoc frequenter uti ꝓuerbio
Quod tibi fieri nõ uis alteri ne feceris: ꝑſcruta
tus ẽ chriſti uitam eiq; ſtatuam tamquam deo ſa
crauit Reor equidem adhoc maxime iductum
fuiſſe aiuſtino philoſopho qui ei librũ ꝓnoſtra
religione cõſcriptum dicauit. Philippus exipe
ratoribus primus chriſtianus fuiſſe abeuſebio tra
ditur. Superiores enim yheſum nonſolum ſed
cum ceteris diis colebant. Sed ſi omnes popu
lum ſuum magiſq; deũ ueriti fuiſſe uidetur. Cõ

ſtantinus deniq; cum chriſti miracula ĩrebus ſu
is manifeſtius fuiſſet expertus : deum magiſꝗ̃
populum timuit : ſolumq; chriſtum & palam
adorauit idoloꝝ templa ſubuertit / chriſto tem
pla paſſim pretioſa hedificauit : hec de illo ſcri
bit Euſebius qui illius tempore floruit. Prin
cipes autem illos qui atrocius ĩchriſtianos ſeuie
bant : crudeli quadam natura & temerariaꝝ ꝑ
turbatione potiuſꝗ̃ ratione iuſtitie ĩductos fu
iſſe conſtat / ſiquis inſanos illos nerones domitia
noſq; quibus illis temporibus abundauit / roma
cõſideret. Quibus dãnatoribus tertullianus in
quit ſectam noſtram gloriari debere. Quia nõ
nihil grãde aliquod bonum ab illis dãnari potue
rit. Tales uero ſemꝑ inſecutores noſtros fuiſſe
Iniuſtos / impios / turpes ab omni populo dãna
tos. Modeſtiores uero principes erga chriſtia
nos honeſtius ſe geſſiſſe. Sed quicunq; pricipes
preceteris ĩmaniſſime ſeuierũt : ut nero domi
tianusq; miſerabiles penas dederunt. Vt õbmic
tam ꝙ chriſti ꝓditor iudas repente laqueo ſe
ſuſpẽdit : quid illis temporibus chriſti diſcipuli
publice dixerunt atq; ſcripſerunt : preterea ꝙ
pontius pylatus chriſti cõdempnator tandem
ĩmultas ĩcidens calamitates ſe manu ꝓpria iter
fecit : quod apud grecoꝝ romanoꝝq; hyſtori

eos legiſſe euſebius aſſerit. Similis herodis pri
mi exitus fuit qui ſe ipſe peremit: ſimilis & ſe
cundi qui ſtatim poſt iacobi necem carceremq;
petri ꝑcuſſus ab angelo ut lucas teſtatur periit
atq; ut ioſephus inquit uidit angelum ſuo capi
ti inſiſtentem exitiiq; ſui miniſtrum deinde gra
uiter cruciatus uitam uiolenter abrupit. Adde
q aurelianus imperator cum primum aduerſū
criſtianos ꝑſecutionem mouiſſet: fulmine pri
mo territus ē mox occiſus. Iulianus quoq; apo
ſtata ipſas ꝓficiſcens chriſtianum poſt uictoriā
diis ſanguinem uouerat ſed īipſo itinere fame ſi
tiq; exercitum ꝑdidit: ipſe etiam ignominioſe
ē iterfectus. Dioclitianus ſe ipſe peremit: ma
ximianus turpiter ē occiſus. Neq; ſilētio pretere
undum arbitror q celſus epycureus porphirius
quoq; & iulianus ꝑculusq; platonici & nō nulli
alii doctrina inſignes qui partim inſana quadam
arrogantiā: partim ut ſuis populis ac potētibus
obſequerentur contra chriſtianam pietatem li
guam ſuam calamumq; impie armauerunt/dū
contra illam potētiū mundiq; arma ſeuirent/ꝓ
cul dubio re ipſa declarauerunt neq; illos religio
nis noſtre patres ullo pacto cōtempnendos fu
iſſe. Quibus cum certamine congredi illuſtres
philoſophi dignabantur & a quibus conuicti ſūt

neq; religionem ipſam ui humana fuiſſe exortã quæ tam mirabiliter humanam ſapiẽtiam & po tentiam ſuperauit: quod apud iſayam deus pre dixit. Perdam ſapientiam ſapientum & pruden tum prudentiam reꝓbabo Et paulus apoſtolus confirmauit dicens: ſapientia huius mundi ſtul titia ẽ apud deum. Quod ſtultum ẽ dei: ſapien tientius ẽ hominibus: quod infirmum ẽ dei for tius ẽ hominibus. Atq; alibi ſtrenuus hic chri ſti miles ihunc modum clamat. Arma militie noſtre nõ carnalia ſũt: ſed potẽtia deo ad deſtru endum munitiones & cõſilia & omnem altitu dinem extollentem ſe aduerſus dei ſcientiam: i ſup ad redigendum in captiuitatem quemlibet i tellectum in obſequium chriſti: atq; ad omnem inobedientiam ꝓmptius ulciſcendam. Merito igitur hec arma timuit gamaliel magnus hebre orum doctor quando conſuluit ne yheſu diſ ciplinam ꝑſequerentur. Si enim ex deo eſſet i pediri nõ poſſe ſi nõ eſſet ex deo ſicut cetera fig menta que illis temporibus contigerant: breui tempore duraturã. Timuit quoq; illa diuinus ille ꝑtinus platonicoꝝ princeps iter petrũ. Nu menius: iambticus & amelius qui chriſtianã the ologiam nõ reꝓbare ſed emulari potius ſtudu erunt. Timuit hiſdem ferme tẽporibus & mul

to magis illa arnobius aphricanus rehtor clariſ ſimus qui cum adhuc idolatra ad crudelitatem chriſtianam ſomniis compelleretur: neq; ab epiſcopo fidem impetraret quam ſemꝑ impugnauerat elucubrauit aduerſus priſtinam religionem ut yeronimus ait / Luculentiſſimos libros ac tandem ueluti quibuſdam pietatis obſidibus impetrauit.

¶ Capitulum duodecimum Chriſti auctoritas apud maumethenſes.

MAVMETHENSES chriſtiani quodammodo eſſe uidentur quamuis heretici / arrianorum manicheorumq; ſectatores / cōfitetur certe rex eorum maumethes / yheſum chriſtum dei uirtutem: ſapientiam: animam: flatū ſpiritum uerbumq; afflatu quodam diuino ex maria uirgine ꝑpetua natum: ſuſcitaſſe mortuos atque miracula plurima preceteris diuinitus effeciſſe fuiſſe cūctis hebreorum ꝓphetis ſublimiorem: nullumq; hebreos poſt yheſum habituros ꝓphetam: cunctis quidem uiris eum ātepoſuit mariā omnibus mulieribus. Addit corpus yheſu incorruptum in celum adſcendiſſe. Chriſtianos longo interuallo iudeis anteponit: iudeos admodum deteſtatur: hec in libro eius alcorano omnia. Vnde ſectatores illius iudeos ſuis

ſacris non prius initiant/ q̄ ſacramenta chriſtiano rum antiqua uera & bona eſſe confiteantur. Et qui maumethis ſepulcrū uiſunt niſi etiam chri ſti ſepulcrum uiſerint/ nō dum ſatis purificati ex iſtimantur. Qui chriſti uel marie nomen cōtu melioſe cōmemorat ab eis ſeuere punitur. Reli gioſoꝝ genus habent aliud heliæ: aliud iohanni batiſte aliud & id quidē precipuum ihesuchriſto dicatū celebrāt ꝓphetas & euangelia: didicerūt enim a maumethe in alcorano: alcoranum eſſe hebraicoꝝ ꝓphetaꝝ euangeliiq; affirmationē atq; declarationem. Legitur ibidem neminem fore ꝑfectum niſi teſtamento ueteri nouoq; pa ruerit & alcorano inſuꝑ q· ſit congregatio & de claratio utriuſq;. Quotiens euangelium nomi nat/ quod facit ſepe/ totiēs ꝓprio cognomento librum apellat lucidum: aliquando etiam euan gelium addit eſſe lumen teſtamenti caſtigatio nem rectamq; uiam timentibus deum. Inducit preterea in alcorano deum ita loquentem. Cū ꝓphetas alios aliis prefecerimus/ eoſq; allocu ti fuerimus/ chriſto marie filio animam noſtrā ꝓprie conferentes uim, atq; uirtutem precete ris prebuimus. Duo autē precipui: maumethis errores eſſe uidentur. Alter q· quamuis in chri ſto diuinitatem quandā pōnat: longe maiorē q̄

ineuntis hominibus uel preſentibus/uel preteri
tis/uel futuris/uidetur tamē alicubi uelle diui
nitatem illam eſſe adei ſummi ſubſtātia diſtinc
tam atq; minorem: quod quidem abarrianis a
ccepit: ſed inhoc ſecum ipſe pugnat. Epitheta
enim que chriſto attribuit diuinitatem eius ean
dem eſſe atq; ſummi deiſignificant. Alter mau
methis error & quidem manifeſtior ē: q̄ quādo
ſatellites illi ſacerdotū/qui cōicere manus ī ihe
ſum conabātur ceciderūt: deus/ut maumethes
putat/repente & clam yheſum incelum rapuit
Illi cum ſurrexiſſēt alium quendam yheſu ſimi
lem comprehendentes uerberauerunt: & cruci
affixerūt hoc amanicheis accepiſſe uidetur. Ni
hil opus ē ut errores huiuſmodi cōfutem/quicū
q; enim arrianam & manicheam hereſim confu
tauerunt: maumethem quoq; cōfutaſſe uiden
tur. Cōcludere poſſumus chriſtianā legē apud
omnes ſectas gētilium iudeoꝝ maumethenſiū
re uera omnium excellentiſſimam eſſe cōcedi
Quiſq; enim iſtoꝝ quamuis affectione quadam
naturæ cōſuetudiniſq; uel fictionis ꝓpriam he
reſim ceteris preferat: chriſtianā tamen excepta
ſua/reliquis anteponit. Itaq; cum ſincere iudica
retur cuntis abſq; cōtrouerſia preferretur.

¶ Capitulum tredecimum: De generatione ſi

lii dei in eternitate.

OMNIS uita ꝓlem suā penes ſe ipſa prius generat ꝙ ſeorſum & quo preſtantior uita ē eo interiorem ſibi met generat ꝓlem. Sic uita uegetatiua tam inarboribus ꝙ in animalibus ſemē quaſi arborem & quaſi animal incorpore ꝓprio prius generat: ꝙ aut iaciat extra aut arborem inde animal ue externum ꝓducat. Sic ſēſitiua uita quæ ē uegetatiua preſtantior: perſanthaſiam inſe ſimulacrum intentioneq; rerū parit priuſꝙ membra moueat & inexterna materia fabricet. Sed phetus ille phantaſie primus quia inipſamet anima ē ideo ꝓpinquior eſt animæ quam fetus uegetatiuæ uitæ qui nō fit ia nima: ſed incorpore. Sic uita rationalis que eſt excellētior quā ſēſitiua parturit inſe ipſa ratiōnē tum rerū: tum ſui ipſius quaſi fetum priuſquam uel loquendo: uel agendo ꝓmat inlucem: primus ille rationis fætus ꝓpiquior eſt anime: quā phantaſie ꝑfetus. Vis enim rationalis infetum ſuum ꝑque illum inſe ipſam reflectitur actum ſuum ſeq; ipſam querendo cognoſcendo amando quod nō efficit phantaſia. Sic angelica uita excellentior quam rationalis notiones ſui ipſius & rerū diuino quodam inſtinctu ꝓmit inſe antequam deꝓmat inmundi materiam ꝓles hęc in

terior eſt angelo quam rationi ſua quia neq; ab
externis obiectis ſigillatim incitata eſt neq; mu
tatur. Quamobrem diuina uita quia eminentiſ
ſima ē & fecundiſſima omnium multo magis ꝓ
lem ſui ſimillimam ꝙ̄ reliqua / generat. ac eā i͂ ſe
generat priuſquam pariat extra generat i͂quam
intelligendo ꝓut perfecte deus intelligendo ſe
ipſum & i͂ ſe ipſo omnia: perfectam totius ſui &
omnium notionem cōcipit in ſe ipſo que quidē
equalis plenaq; dei imago eſt & exemplar mun
di ſu͂p plenum / hanc palladem apellauit orphe
us ſolo iouis capite natam hūc dei patris filium
plato in epiſtola ad hermiam nominauit / i͂ epino
mide nuncupauit logon ideſt rationem ac uer
bum dicens: logos omnium diuiniſſimus mun
dum hunc uiſibilem exornauit. Mercurius tris
megiſtrus de uerbo & filio dei ac etiam de ſpiritu
ſepe mentionem facit. Zoroaſter quoq; i͂tellec
tualē deo ꝓlē attribuit. Dixerunt iſti quidem
quod potuerunt & id quidem adiuuante deo de
us autem hoc ſolus intelligit & cui deus uolue
rit reuelare. Dei fecunditas: quod ē bonum ac
tu in finitum per inmenſi boni eterniq; naturam
abeu o ſe actu ꝓpagat infinite quicquid autē ē
extra deum finitum eſt. Se igitur deus ꝓpagat
in ſe ipſo. Vbi certe infiniti patris iſinitus ē filius

Oportet autem huiuſmodi p̲le͞ multo magis intimam ut ita dixerim eſſe deo ꝙ ãgeli notionem illam angelicæ menti: in angelo quippe cũ ſit: ESSE aliud quã INTELLIGERE: notio quæ generatur intelligendo aliudẽ quam angeli ipſius eſſentia in deo autem quia: ESSE ET INTELLIGERE: idẽ ſunt/notio quã deus ſemp̲ intelligendo ſe ipſum gignit: ſemp̲ tamquam exactiſſimam ſui ipſius imaginem idẽ eſſentia eſt atq; ipſe qui generat: quamuis mira quadam relatione tanꝙ genita diſtiguatur a generante. Deus deniq; p̲eternam huiuſmodi notionem cognoſcens ab æuo ſe ipſum īfinitum bonum p̲eandem ab æuo infinitum in ſe ad ſeipſum ſpirat amorẽ: pater ergo & filius & ſpiritus amatorius/tres a theologis p̲ſone uocantur: natura quidem diuina interſe cõuenientes omnino ita ut unicus & ſimplex deus ſit: ſed relatione quadam incogitabili differentes. Sic in ordine rerum duo habemus extrema & media duo: in angelo quidem quolibet una/ut quidam uolunt/p̲ſona angelica eſt in unã ſpetiei ſuæ natura: atq; e cõuerſo. In ſemina nõn pregnante plures p̲ſone in naturis pluribus atq; contra: ī quolibet animali nature in una p̲ſona ſunt plures: in deo autẽ plures in una natura p̲ſone. Sed de his ſatis ad pre-

ſens: immo uero num q̃ ſatis/contemplationis autem huius ſufficiẽtia nõ a philoſophis/ ſed ab heroicis illis chriſtianoꝝ ducibus & adeo petenda. Recte enim yſaias ait. Quod oculus non uidit/quod auris nõ audiuit quod i cor hominis nõ aſcẽdit deus iis qui eum diligunt reuelauit.

¶ Capitulum quatuordecimum/Ordo celoꝝ/angeloꝝ/animarum eſſe trinitatem quaſi ſperarum circa centrum.

SVPER quatuor elementa: quæ ſecundum ſubſtantiam/& qualitatem mutabilia ſunt/celi ſeptem ſunt planetaꝝ: qui nõ ſubſtãtia ſed quodãmodo qualitate quadam uel diſpoſitione quaſi mutantur. Quoniam uero hoꝝ motus/quaſi erraticus ẽ/celum illis octauũ ſuperponitur/cuius magis ordinatus eſt motus. Sed cælum illud duos habet motus ab oriẽte ſilicet ad occidentẽ/atq; ecõuerſo. Duas quoq; ſaltem qualitates: candorem ſilicet & ſplẽdorẽ: iccirco ab illo ad chriſtallinũ aſcẽditur/cuius motus eſt ſimplex ab oriente: qualitas quoq; ſiplex id eſt candor. ſed quoniam/motu ſuperior ſtatus eſt: & candore ſuperius lumen: ideo ab hoc aſcenditur ad empireum omnino ſtabile/totumq; lucens. Empireum ſtabilitati/luciq; trinitatis recte accõmodatur. Nouem reliqui no

uem ordinibus angeloꝝ. Sunt enim (quemad
modum dioniſio ariopagite placet) hyerarchie
tres ſpirituum diuinoꝝ: quaꝝ quelibet tres cõ
tinet ordines. Quilibet ordo (ut theologi qui
dã cõputant) multas cõtinet legiones & legionẽ
ex ſex milibus ſexcentis ſexaginta ſex unitatibus
cõſtare putant: totq; legiones in ſingulis ordini
bus eſſe quot unitates legio ipſa complectitur.
At ego dioniſio magis aſſentior dicenti tantã
eſſe illoꝝ ſpirituum multitudinem ut faculta
tem humane computationis excedat. Vna dei
eſſentia in ternariũ deducitur numerũ ꝑſonaꝝ
ternarium hunc numerum ternarius hyerarchia
rum & nonarius angelicoꝝ ordinum quaſi ſpiri
talium ſperaꝝ numerus circuit. Prima hyerar
chia patri: ſecũda filio: tertia ſpiritui attribuit.
In prima ſeraphini patrem in ſe ipſo conſiderant
cherubini patrem ꝓut filium generat: throni
patrem cum filio ſpiritum ꝓducentem. In ſecũ
da dominationes filium in ſe ipſo: uirtutes filiũ
a patre manãtem: poteſtates filium cum patre
ſpiritum ꝓducentem. In tertia principatus ſpiri
tum in ſe ipſo: archangeli ſpiritum uenientem a
patre atq; filio. Angeli ſpiritum a filio patreq;
ꝓcedentẽ. Quamuis autem ſinguli (ſicut dixi
mus) alia & alia ratione precipue deum intuean-

tur/ſinguli tamen trinitatem totam & in ea om
nia uident, Habent (ut uult dioniſius) aliam in
ſup differētiam: q̄ prima hyerarchia liquorem
ſuum a ſola haurit trinitate: ſecunda ꝑ primam
tertia per ſecundam atq; primam, Item ſeraphi
ni diuine ꝓuidentie ordinem in dei bonitate ſpe
culantur tam ꝗ̃ fine. Cherubini in dei eſſentia tā
ꝗ̃ forma. throni deniq; in ſe ipſo reliqui ad opa
ſam deſcendunt, Sed dominationes (uelut archi
tecti) precipiunt/quod reliqui exequantur. Vir
tutes iam execuntur: mouentq; celos & (tam ꝗ̃
iſtrumēta dei) ad miracula faciēda cōcurrunt. Po
teſtates arcent ea/quæ ordinem diuinæ guberna
tionis ꝑturbare poſſe uidētur. Cæteri iam ma
gis ad humana deſcendunt. Principatus/publica
curant: gētes: principes magiſtratus, Archāge
li circa ſingulos diuinum dirigunt cultū/ſacriſq;
īterſunt. Angeli minora diſponunt: ſiguli ſigu
lis cuſtodes adſiſtunt. Queadmodum uero no
uem ſūt āgelorum ordines/ſic in nouem ordines
diſtribuuntur anime beatoꝝ. quelibet enim/ad
eum ordinem ſeumq; ſpiritum (tam ꝗ̃ ſuum (ut
plato inquit i timeo) ſidus) aſcendit: cui ſe in uita
ſimilem reddidit. Quamuis enim anime noſtre
(dum ſunt in corpore) quarta ſub luna hyerarchiā
efficiant: poſſunt tamen ꝓpter liberum ratio

nalis nature motum ꝑ omnes ſpiritus benignos aſcēdere/ & deſcēdere ꝑ malignos: preſertim cū medium rerum omnium teneant/ ideoq; omnium in ſe quaſdam cōtineāt qualitates/ quo fit ut latiſſima ſit ꝓgreſſio animaꝝ. Elyſioꝝ finis eſt luna: uite/ mortiſq; (ut pithagorici uolunt) cōfinium: ſubea quicquid ē morti/ & inferis deputatur: ubi quaſi tot gradus penaꝝ ſunt ſecundum malignoꝝ ſpirituum turbas/ quot premiorum ſunt in celis ſecūdum ordines benignorum. Nouies enim miſeros ſtix īterfuſa cohercet/ ſicuti beatos campi elyſei nouies amplectuntur.

¶ Capitulum quīdecimum Generatio filii in æternitate & declaratio ī tempore.

ANTE mundi tēporalis initium/ ē mūdus eternus. mundi quidē huius/ exēplar. mundani uero architecti ratio & intelligibile uerbum: gloriæ quoq; ipſius ſplēdor & figura ſubſtantie. Verbum huiuſmodi ſemꝑ penes deum eſt/ atq; ē ipſe deus: ꝓ hoc diuina poteſtas ab eterno dicebat ipſa ſecum tum ſe ipſam tum reliqua cuncta ac dicendo imprimebat ītriſecus/ ꝑ hoc aliquando expreſſa ſunt extrinſecus. tam ſecula ꝙ̄ que in ſeculis omnia. Diuina hec oracula poſt myſteria ꝓphetaꝝ/ celeſtes illi ſpiritus iohannes euangeliſta/ & paulus apoſtolus

hominibus fudere de celo. Defecit autem a deo
quandoq; genus humanum/ neq; ſine deo pote-
rat unquam in deum reſurgere/ quod a dima ceci-
derat: reſurgere autem quandoq; mentes huma-
ne debebant: ne fruſtra a deo creatæ fuiſſēt/ que
a deo create cōſequendi ipſius gratia fuerāt. Per
dei uerbum formati quondam homines fuerant:
p uerbum idem reformari debebāt & merito. p
intellectualis enim uerbi lucem/ depellēda erat
caligo intellectus humani: p rationem dei ratio-
nale animal emendandum. Ergo ſtatutis a diui-
na uoluntate temporibus/ creauit deus p uerbū
rationalē quandam hominis animam: quam eo-
dem momento tenero fetui uirginalis uteri p
diuinum ſpiritum cōcipientis cōiunxit. Momē-
to quoq; eodem uerbum ipſum naturam aſſump-
ſit humanam: atq; ferme ſicut ex anima illa in-
mortali & mortali corpore homo factus ē unus:
ita ex homine illo/ ac dei uerbo factus ē chriſtus
deus & homo. Sic infinita bonitas (quæ ſe comu-
nicare uult omnibus) tunc modo quodam aptiſ-
ſimo ſe ipſam cunctis comunicauit/ quādo ſibi cō-
iunxit hominem: in quo (tam q̄ in media rerū ſpetie)
cuncta comprehenduntur: neq; mutauit tunc
ſedem ſuam diuina maieſtas/ cum ſit ſemp ubiq;:
neq; ſe ad humana (quaſi p defectum) deiecit diui-

naſublimitas ſed humana adſe potius eleuauit,
neq; infinita diuini ſolis lux ex adiunctione ho
minis ullo modo infici umq̄ potuit ſed homo
inde ſemp illuſtrari ac perfici, atq; ut i homine
augeri & minui ſic ad corpus ptinent ut inanimā
num q̄ penetrent ita in chriſto humana pati pro
prie ad hominem pertinebat diuinitatem nō pe
netrabat, Chriſtus igitur (ut homo) patiebat hu
mana (ut deus) diuina operabatur,

Capitulum ſexdecimum. Cōueniens fuit de
um ſe homini iungere.

CVR olim deus homo factus eſt ut ho
mo quandoque quodamodo deus effi
ceretur. Deus eni quodamodo fieri po
teſt qui naturali iſtictu cupit ſtudetq; eſſe diui
nus. Nō poteſt autem in deum ſurgere nisi de
us aliquando ita trahat ut ſurgat quemadmodū
ante traxerat ut appeteret, ſed rem hanc ab alio
principio repetamus. Summus opifex ſummū
manifeſtumq; debet opus efficere: tale uero il
lud ē quo maius effici nequit, Tale igitur ma
nifeſte deus ſummus facere debet opus hoc uel
increatum ſolummodo ē uel creatum, uel ex u
triſq; compoſitum. Primum quidē illud nō ma
nifeſtum opus eſt: ſed opifex ipſe, ſolus enim de
us eſt qui ab alio nō dependet. Secundum uero

cum omnino ſinitū ſit/ ab infinito deo ſpatio diſtat
imenſo. In hoc certe ſpatio tā ratione iteruallí
ipſius q̄ ratione infiniti dei/ opus adhuc aliud ru-
rſuſq; aliud preſtantius ſemp effici poteſt. Nul-
la igitur creatura ſimplex poteſt opus illud ſu-
mmū eſſe quod querimus ſed ita demum opus
huiuſmodi reperire cōfidimus/ ſiquid unum re-
periatur ex creatore/ ſimul & creatura compoſi-
tum. Ratione quidem creature illud dicitur eſ-
ſe opus ratione autem creatoris imenſum opus
huiuſmodi deus facere poteſt & ſcit & uult. ē eni
deus potentia/ ſapientia/ bonitaſq; inmenſa. con-
iungi igitur quandoq; creatori debuit creatura.
Que ſuper rationalem animā ſunt/ ſolum eter-
na ſunt; que infra illam temporalia ſolum. Ipſa
uero partim quidem eterna; partim etiam tem-
poralis. Deum imitatur unitate/ angelos intel-
lectu/ ſpetiem ꝓpriam ratione/ bruta ſenſu/ nu-
tritione plantas/ eſſētia carentia uita. Eſt igitur
anima hominis/ quodammodo omnia (Quod
in theologia noſtra latius diſputauimus) preſerti
cum ſit in corpore ex omnium uiribus compoſi-
to celiq; inſtar temperatiſſimo. Decet autem
deo cōmuni omnium duci uniuerſam creaturā
quodammodo iungi: nō quidem ſparſim quia
deus ſumma unitas ē/ immo uero ſummati. Nā

turæ igitur humane deus uniatur oportet: qua ſunt omnia. Si enim illis que ſupra eam ſunt tantum creatarum rerum extremis iungeretur: neque ad media rerum neque ad alia extrema coniunctio eiuſmodi ptineret. Similiter ſi illis quæ infra nos ſunt iungeret ſemetipſum: pfecto infinita unitas opa ſua uniuit ſummopere & inuicem & ad ipſam cum ab initio in homine cuncta concluſerit: deinde ſibi deuinxerit hominem. Forte ob ea que ſupra diximus: ppheta abachuc inquit. Opus tuum domine in medio annorum uiuifica illud in medio annorum notum facies. Cum iratus fueris miſericordie recordaberis. Quia uidelicet in media rerum ſpetie quæ ex utriſque ſeculis æuo ſilicet tempore que componitur opus illud impletur. Addunt aliqui in medio quoque mundi curſu. Volunt enim decem annorum milibus non mundum ſed mundi curſum prius expleri: ſiquidem motus quietis gratia ſit inſtitutus atque in medio hoc mundi curſu deum ſe hominibus oſtendiſſe: ut aduentus eius eque ab utriſque ſeculorum diſtaret extremis: ne uel expectatio futuri aduentus nimium ptraheretur: uel preteriti memoria prorſus aboleretur. Sed tempora deus uiderit temporum temperator. Si bonitatis proprium eſt diffundere & comunicare ſe ipſam: deus cum ſit infini-

tum bonum omnes debet comunicationis mo
dos implere: ii uero quatuor eſſe uidētur. Secū
dum preſentiam/uirtutem/unitatem eſſentie/
unitatem ꝑſone. primus impletur in omnibus/
ubiq; enim deus adeſt. Secundus per omnes for
mas etiam mininimas ꝓpagatur. Nā omnis for
ma efficacem adeo aliquam habet uirtutem/ ma
teria uero ipſa nō habet. Tertius itra deum fit
ſolum. Nō poteſt enim eſſentia dei eſſentia al
terius fieri. Alioqui uel quod infinitum eſt fini
tum fieret/uel quod ē finitum fieret infinitum.
Quartus comunicationis modus fieri nequit i
rebus ratione carentibus: quibus eni natura de
eſt omnino cognitio/amorq; dei/unio diuina ſe
cundum perſonam nō cōuenit. Ex āgelo quoq;
ac deo unam fieri perſonam nō eſt neceſſarium.
angelis quippe miſeris nullum ſuper eſt reme
dium cum penitentia deſit: ceteris angelis ſatis
eſt ad beatitudinem ſuam antiqua illa luminis
diuini poſſeſſio: quod quidem lumen i ſeraphi
nis/ſeraphinis quodammodo fit/in cherubinis e
tiā cherubinus ſimiliterq; in aliis ꝓinde atq; ſolis
lumen (dum ꝑ uitra diuerſoꝝ colorum tranſit) i
colores uarios ſe trāſformat. Deus autem in ho
mine/hominem reddit diuinum merito: ſicut
enim in rebus naturalibus ex materia ultima for

maq; ſuprema ſit cõpoſitum naturalium preſtã-
tiſſimũ (ut animal rationale) ſic ferme in rebus
diuinis ex ſupremo ſpiritu atq; ultimo. s. deo &
hominis animo efficit diuinũ aſſũptum om-
nium preſtãtiſſimum. Nõ ſatis erat homini ad
hoc ut ſuſcitaretur radius mẽti eius diuinus iſu-
ſus. Nã ꝓpter ſenſus a mẽte digreditur. Oppor-
tuit igitur ĩ homine quodam ſilicet yheſu ita di-
uino ipſi ſoli animum iungi ut & in corpus ipſius
& ad ſẽſus hominum copia radiorũ exuberaret.

Capitulũ decimũ ſeptimũ Qualis cõiunctio
ſit dei & hominis.

QVONIAM unio dei ad hominẽ ſecun-
dum perſonã diuinam potius ꝙ̃ ſecun-
dum diuinam naturam facta eſt: ideo
cum unitur homini uerbum nõ oportet patrẽ
ſimiliter ſpiritumq; uniri: qui licet natura cõue-
niant: differunt tamen inter ſe ꝓprietate perſo-
ne. Sicut ergo in trinitate tres pſone ĩ eadem na-
tura exiſtũt: ſic in chriſto pſona una i tribus exi-
ſtit naturis: deo animoq; & corpore: atq; ibi
homo comparatur ad deum queadmodum ma-
nus ad animã: imo lingua ad intellectũ. Nõ eni
ſit deus ꝓprie naturalis hominis forma: ſed ho-
mo ſit ꝓprium cõiũctumq; iſtrumẽtum dei ad
opera dei ꝓpria excellentiſſime pagenda: non

ſunt autem due ichriſto pſone: ſed una ſcilicet pſona uerbi cõiuncta/nõ pſone hominis ſed nature/ ſicut eni rationalis anima ĩ ſuo eſſe exiſtit pque eius eſſe/exiſtit/& corpus ita dei filius & multo magis ĩ eſſe perſone ſue exiſtit/atq; adillud naturam extollit humanam. pinde quemadmodum uerbum noſtrum mẽte cõceptum iſenſibile ẽ: extra uero uoce prolatum fit ſenſibile: ita mentis diuine uerbum ab æuo in deo iuiſibile pmanet ſed paſſumptionem hominis factũ eſt uiſibile. Eſt igitur chriſtus uerbum/quod ab æuo/diuina mens/ſe/omniaq; ſecum intelligendo/intra ſe loquitur/iam ſpiritu diuino prolatũ & corpus humanum (quaſi uocem) aſſummẽs/diuinamq; audiẽtibus ſignificans uolũtatem. Tãtum uero diuinam cuiq; uolũtatem ſignificauit quantum quiſq; capere poterat. Cunctis autẽ quantum ſe in breui hac uita exerceãtur beatitudinem largitur eternã. Multa quidem precepta & preclariſſima tradidit. Sed paucis omnia comprehendit quando iuſſit. Te toto deum ama/homines ama ſicut te ipſum/quod tibi fieri nõ uis aliis facere noli.

CAPITVLVM DECIMVM OCTAVVM QVAM DECENS DEI HOMINIS QVE CONIVNCTIO.

NON minus fermé eſt deformia reforma
re: ꝙ formare ſimpliciter ab initio. Si
quidem nō minus eſt bene eſſe: ꝙ ſim
pliciter eſſe, Decuit igitur deum omnium effec
torem pficere: que defecerant & queadmodum
p inſenſibile uerbum cuncta creauerat (quid.n.
aliud creature ſunt: quā cogitationum dei qua
ſi quedam uoces extra plate) ita p uerbum quo
dammodo iam ſenſibile factum ſenſibilia refor
mare, Quoniam uero deus cūcta facit / potēter
ſapienter beniuole / decuit ita reſtituere illa ut
potentiam / ſapientiam / beniuolentiamq; oſten
deret, Quid potentius: ꝙ extrema in unam pſo
nam & infima ad ſumma redigere? Quid ſapien
tius: ꝙ uniuerſi decorem miram primæ & ulti
me rationis copulam fieri? Quid beniuolentius
quam deum uniuerſi dominum / obſerui derelin
quentis ſalutem ſerui formā aſſummere? Sic
ergo & declarauit & fecit / ut nihil eſſet in mun
do deforme / nihil penitus cōtēnēdum, cum regi
cæloꝝ terrena cōiunxit atq; ea quodamodo ce
læſtibus adequauit. Preterea quoniam homo a
deo ceciderat potentiſſimo / ſapiētiſſimo / beni
gniſſimo: icirco in imbecillitatem ignorātiam
malignitatemq; corruerat: ppterea q; ex pio / p
fanus euadens ineptus iam penitus erat ad diuina

uirtutem imitandam/ad lucem cognoſcēdam
ad bonitatem deniq; diligēdam. Vt ergo homo
ex hac ruina/rurſus aſcenderet ad ſublimia: congru
ētiſſimum fuit/ſublimen deum ex alto huic ma
num porrigere: hac uidelicet ratione ut ſe ipſū
huic uiſibilem/amabilē/imitabilemq; efficeret.
Nullus ad hoc aptior modus: q̄/q deus fieret
homo/ut homo qui corporalis iam factus/co
poralibus inhiabat: deum iam quodammodo &
corporalem/& humanum clarius cognoſceret/
& amaret ardentius: faciliuſq; quoq;/& diligētius
imitaretur: fieretq; beatus. Poſtremo homo
curari pfecte nō poterat niſi recuperaret mētis
inocentiā: dei amicitiā: ſuā excellentiā: que ſoli
ſubiecta deo fuerat ab initio ſecūdū naturā, neq;
excellētiā adipiſci poterat: niſi curator eſſet de
us cui ſoli homo ſecundum naturam ſubeſt: ne
q; dei amicitiā niſi p cōgruum quendā concilia
torem qui manum ad utrumq; poſſet extende
re: & utriſq; extremis eſſet cognatus/quodāmo
do & amicus. nullus eſt talis omnino niſi ſit de
us ſimul & homo; neq; innocentiam niſi culpa
dimiſſa: quam dimitti ſine ſatiſfactione iuſtitia
non pmittit. Satiſfacere p uniuerſo hominum
genere ſolus poterat deus; pati tamen neq; de
cebat niſi hominem qui peccauerat; neq; deus

ipſe poterat. Cōſentaneū itaq; fuit humanum genus per deum factum iam hominē emendari. Proinde neq; excellentia comparari poterat niſi p curatorem excellentiſſimum, neq; amicitia recōciliari niſi p amiciſſimū cōciliatorē, neq; recupari innocētia niſi p ſatiſfactorem ſufficientiſſimum. Excellētiſſimus autē curator ſolus deus eſt, amiciſſimus conciliator ē homo; ſufficientiſſimus ſatiſfactor ille ꝓprie uidetur eſſe qui pariter eſt deus & homo. Valde igitur humanæ curationi cōgruum fuit quod iohannes ait diuinum uerbum humanā induere carnē, ut genus humanum queadmodum p eternum uerbū creatum fuerat, deſerēdo autem inſpiratum uerbum in culpam ceciderat, ſic p uiſibile uerbum a culpa redimeretur.

Capitulum decimū nonum Aduētus chriſti dat beatitudinem fide: ſpe: caritate.

NEMO beatitudinē quæ in diuina conſiſtit contemplatione conſequi poteſt niſi deum ardenter amet; ardenter amare deum nequimus niſi ſperemus eum quandoq; aſſequi poſſe, ſperare nō ualemus: niſi prius credāmus tum deum eſſe: tum nos deo poſſe quandoq; frui. Deus igitur pater hominū & curator aliquando miris modis indutus humanitatem ſe

noſtris ſenſibus obtulit, ut ꝑ ipſos ſenſus (quibus
plurimum utimur & cõfidimus) corpus eius mi
raculaq; cernentes eſſe deum certiores eſſemus.
Hinc fides exorta eſt ſcientie fundamentũ. Qui
uero crediderit eum curãdi humani generis gra
tia in mole corporis deſcendiſſe omnia iam uel
maxima ſe adeo ſperabit impetraturum. Quiſ
quis tãta beneſitia partim uidet: partim ſperat
niſi penitus uecors ingratuſq; ſit nõ amare non
poteſt. Rurſus cum deum intelligas animo cõ
iunctum fuiſſe quadam unione perſone ſperare
debes animum poſſe aliquãdo deo cõiungi qua
dam oꝑationis unione in qua ſũma beatitudo cõ
ſiſtit. Deſiderare quoq; debes deo preceteris i
herere: qui ſoli hominis animo corperiq; ſe pr
ſus infudit. ꝑinde quia deus homini abſq; medio
ſe cõiunxit meminiſſe oportet noſtrã felicita
tem in eo uerſari: ut deo abſq; medio hereamus.
& quia inter equales amicitia e dum cõſideras
deum quodãmodo ſe homini adequaſſe neq; a
micitiam dei erga te negare: neq; tuam erga de
um deſerere debes. Deſinant igitur iam deſinãt
homines ſuæ diuinitati diffidere ob quã diffiden
tiam mortalibus ſe ipſos inmergunt. Reuereã
tur ſe ipſos tam ꝗ̃ diuinos ſperentq; ſe poſſe ad
deum aſcẽdere: quandoquidem ad eos dignata

eſt quodammodo maieſtas diuina deſcendere. Ament toto pectore deum: q̄ quem tranſformetur: qui ob ingentem amorem ſe mirabiliter in hominem traſſormauit.

Capitulum uigeſimum. Aduentus chriſti ad peccati grauitatem leuandam utilis fuit.

VITA corporis anima eſt: anime uita deus. Nature ordo exigit: ut corpus anime. anima deo pareat. Iuſtitie ordo requirit ut ſi a deo diſſentit animus: talionis pena diſſentiat corpus ab anima: atq; ſēſus a ratione. Rebellauit a deo primi parētis animus: rebellauit corpus ac ſenſus ab eo: rebellio prima peccatum fuit: ſecunda pena quedam peccati fuit atq; peccatum: quoniam rationi derogauit & deo. Complexio affectioq; rebellis a primo (quaſi ſapor quidam) ꝓfluxit in omnes qui inde (quaſi riuuli a fonte) manarunt. Hoc originale uitium ē ceteroꝝ maloꝝ anime corporiſq; origo: hoc uolumina illa hebreoꝝ teſtificantur: quoꝝ diuinitatē teſtificatur ſūma illoꝝ præcæteris antiquitas: cōſenſio pene omnium ꝓpagatio ꝑ uniuerſum: duratio idefeſſa: cōcordia: maieſtas: ſobrietas: & miracula. hic illa magoꝝ a zoroaſtre deſcendentium opinio: omnia. s. corporis mala a malis anime proficiſci: animaq; curata cætera mala uitari. Hoc

Plato·

plato in timeo quidē innuit: i carmide uero declarat. Verum (ut ad ꝓpoſitum reuertamur) rebellio eiuſmodi (quoniā infiniti dei derogauit maieſtati) mortales ad infinitam beatitudinem ineptiſſimos reddidit/ neq; dirigi (niſi per infinitum deum) poterant. Dirigēdi tamē aliquando erant. ne fruſtra adeo fuiſſent ab initio ad beatitudinem ordinati. Per uoluptatem cōmiſſum eſt peccatum/ per cōtrarium uoluptatis dolorem eſt purgandum/ peccauit ſemel omnis quodammodo humana natura i homine illo qui uicem gerebat omnium/ pati ſimiliter ſemel quodammodo debet omnis in aliquo/ qui uicem quoq; omnium gerat qui longe magis cum deo cōſentiat: quam ille diſſenſerit. Omnium uero uicem poſt adam ſolus ille gerere potuit qui deo penitus iūctus eſſet omnium conditori: fuit igitur deus ſimul & homo/ deus ut omnes complecteretur infinitamq; poſſet culpam diluere / homo ut pati pro culpa poſſet: atq; ut pateretur homo quemadmodum peccauerat homo. Sic & illius hominis pena meritumq; uim aliquam habuit infinitā inquantum re uera deo iunctus fuerat infinito. Infinito autē quodāmmodo ſupplicio meritoq; opus fuerat ad infinitā culpam penitus diluendā.

Capitulum uigeſimū primum. Christus p-

Reme. q̃ cōtraria cōtrariis curantur

21. q̄ quod xp̄s perfectū instructionis genus impleuit.

fectum iſtructionis genus impleuit.

DIVINA ꝓuidentia nullum erga filios ſuos iſtitutionis genus pretermictere uoluit. eſt autem inſtitutio duplex ꝑ doctrinam uidelicet & exemplum. Doctrina pfecta eſt de qua iure dubitari nō debet: qualis i ſolo deo eſſe cōceditur. Miſit igitur pater deus ad homines preceptorem aliquē: qui deus eſſet. ne de doctrina eius dubitare deceret: adde & qui eſſet homo ut ipſe omnia humana offitia uere exequi poſſet omneſqꝫ ꝑ honeſto deoqꝫ pferre labores: quo exemplo homines pfecte iſtrueret ad uirtutē. Opa enim multo magis quam uerba mouēt i diſciplina preſertim morali. cuius finis ꝓprius uerſatur in actione. Eſſe illum deū declarauerunt miracula ut fidem apud dociles doctrina eius haberet: eſſe uero hominem paſſiones humane declarauerunt. Nullus igitur nobis niſi ꝑtinaces nimium eſſe uelimus excuſationi locus uidetur eſſe relictus. ſi doctrinam eius quaſi minus ueram inſolenter reſpuere nitimur: diuinitas miraculaqꝫ reclamant. ſi tanquā nobis ſupra modum duram humanitas laboreſqꝫ magiſtri & ducis illius oſtendunt hominibus poſſibilia eſſe quæ pertulit homo. Deniqꝫ quia delicto & ſumma in eo cōſiſtit: q corporalibus nimiū

1. Doctrina.
2. Exemplū.
Deus.
homo.

inherenius / a ſpiritalibusue diſcedimus / chriſtus uite magiſter ꝑ doctrinam / uitaq; ſuam (quaſi gladium / & ignem) immiſit inmundum : hoc eſt uirtutem purgatoriam animiq; purgati ut omnes corporalium uitioꝝ fomites reſecaret ad uiuum / atq; cōſumeret : ipſe quoq; ſigula ultro / libēterq; tulit (quæ ceteri fugiunt tanquam mala) : peregrinationem / inediam / ſitim / nuditatē / infamiā / cōtumelias / uerbera / breuitatem uite : ignominioſam mortem & acerrimam : fugit autem ſingula quæ (tanquā bona) cæteri ꝓſecuntur : ut hac ratione nobis oſtenderet neq; mala re uera eſſe que mala uocamus / neq; bona quæ uocamus bona / nihilq; i rebus corporalibus eſſe quod ullius pretii cēſendum ſit. Sed quicquid (preter deum eſt) tenuis umbræ / ſomnium extimandum. Cum autem omnibus (que a mortalibus optātur tanquam bona) careret / ſolis certe miraculis ſolus ipſe in orbe terraꝝ i hanc uſq; diem / meruit / & meruit ſubito ut deus ſummus exiſtimaretur. Prophetas hebrei ſanctos homines uocant / gētiles uiros excellentes cum deos nominant / diuinos iā factos / & dei miniſtros itelligunt. Maumethenſes regem ſuum maumethem filium abdalle filii abdalmutalibis arabie regis / purū quidem hominem : ſed dei numptium eſſe credūt.

talem quoq; ipſe ſe uocat inalcorano. Additſe inui armorum/chriſtum inuirtute miraculorum miſſum adeo fuiſſe/deumq; hominibus yheſum/& mariam miraculum effeciſſe. Merito ſolus chriſtus ſtupendis operibus meruit: quod neq; multi principes hoc tum minis tum benefitiis cōtēdentes. Neq; zoroaſter: pythagoras/empedocles: appollonius/theaneus/aliiq; multi philoſophi. Sapientia mirabili/& longa uita cōſequi potuerūt/quis pithagoram iamblicus calcideus lōga diſputatione. Appollonium uero philoſtratus eloquentia. porphirius argutiis multi principes fauore. pluribus celebrauerint.

Capitulum uigeſimum ſecundum Chriſtus errores expulit ueritatem aperuit.

ANTE chriſti aduētum per uniuerſum pēne orbem plures colebantur dii/immo demones ſacerdoteſq; & illi quidē mali. quod enomaus philoſophus cōfitetur. Quis nō uideat illos fuiſſe malos/qui nihil deanimorum purgatione curabant/deterrenis cōſulebant ſolum. ac terrena ſēp. a cultoribus exigebant. Sacrifitia iubebant obſceniſſima & crudeliſſima fieri. reſpōſiſq; ſuis diſcordias plurimas ſeminabant. Colebantur paſſim deorum. i. beatorum loco tiranni uiuentes. colebantur animæ partim icō-

tinentium/partim hominum iniquoꝝ. His imaniſſimis mōſtris olim genus hominum premebatur. Nō hercules armatus: ea ſed chriſtus inermis tunc extinxit cum malignoꝝ demonum uim retudit. Scribit plutharcus barbaroꝝ opinionē eſſe aereos demones perturbationes mortemq; pati poſſe. Teſtimonia quoq; multoꝝ adducit: quod certis ſignis cōpertum fuerit tyberio imperante pana magnum demonē multoſq; alios demonas manifeſte eīa laſſe. demona etiam obiiſſe. ꝓculus etiam platonicus eſſe id poſſe ꝓbat. Nos autem ſcimus chriſtum eo ipſo intempore adiſſe limbum: atq; reſurexiſſe. Plutarchus preterea ſcribit oracula tēporibus ſuis (uno uel duobus exceptis) toto iam orbe extincta. Audi qua uoce de hoc porphirius cōqueratur. Poſtea (inquit) quam yheſus colitur nihil utilitatis a diis cōſequi poſſemus. Si dii ſūt/o/ porphiri/quare uiribus ſuis yheſu uirtutem non deprimunt: Sed audiamus magnum illum tertullianum apud romanos iudices ſic orātē. Agatur huc iudices aliquis ſub tribunalibus ueſtris quem demone agi cōſtet. Iuſſus a quolibet chriſtiano loqui ſpiritus ille/tam ſe demonem confitebitur de uero: ꝙ alibi deum de falſo. Eque producatur aliquis ex iis/qui de deo pati exiſtimant.

nisi omnes eiuſmodi ſpiritus ſe demones confeſſi fuerint christiano mentiri nõ audẽtes ibidem illius christiani ꝓcaciſſimi ſanguinẽ fundite. Quid iſto ope manifeſtius? Quid hac ꝓbatione fidelius? Simplicitas ueritatis in medio eſt. Virtus illi ſua adſiſtit nihil ſuſpicari licebit magia aut aliqua eiuſmodi fallacia fieri. Atquin omnis hec noſtra in illo dominatio & poteſtas de nominatione chriſti ualet. Ita de cõtactu deq; afflatu noſtro etiam de corporibus noſtro imperio excedunt inuiti & dolentes & uobis preſentibus erubeſcentes. Credite illis cum uerum de ſe loquuntur: qui mentientibus creditis. Nemo ad ſuum dedecus mẽtitur: quin potius ad honorem chriſtianis ad ꝓbandam ueritatem cogentibus ſe deos palã eſſe negant: neq; alium deum reſpõdent preter unum cui nos mãcipamur: hucuſq; tertullianus. Lactantius ſcribit: ſuis temporibus hoc publice quotidie compertum fuiſſe. Cum gentiles ſuis demonibus imolarent ſi aſiſtebat aliquis cruce ſignatam frõtẽ gerens: neq; reſpõſa poterat cõſultus reddere uates: neq; poterant demones in uiſceribus beſtiaꝝ futura depingere atq; hanc fuiſſe cauſam (inquit) precipuam malis regibus chriſtianos ꝑſequẽdi. Nõ enim aduertebant ſigno crucis (tam ꝗ̃ potẽtiore) demonas (tanꝗ̃ de

biliores) inde fugari. Merito ſocrates: plato / & uarro: (quamuis lateter ꝑpter turbam) ſupſtitiones gẽtilium driſerunt: yheſus de niq; illas ꝑdidit: ne homines ꝑderẽtur. Greci / atq; romani paulo ante / chriſti lumen ceperant: ariſtippi / epicuriq; cõtagioſa impietate magis idies / magiſq; corrumpi. Innumerabiles chriſti exemplo martires / ubiq; gẽtium partim illiterati / partim litteratiſſimi (cum preſentẽ uitam / dei unius / futureq; uite gratia / prius cõtemnerent) / Cõtra ariſtippicũ / epicureumq; uenenum / medicinam hominibus ſaluberrimam porrexerunt. Preterea iniquiſſime apud multas gẽtes / leges / extabãt. Perſe matres ſuas nephãdis nuptiis cognoſcebant: humanis ſcyte carnibus ueſcebantur. Cartagineſes / aliiq; ꝑmulti homines immo & filios iugulatos demonibus ſacrificabant. Maſſagetæ / ac derbices ꝓpinquos & affines ſuos (cum cõſenuiſſẽt) immolabant: carneſq; eoꝝ epulabantur. Bactri canibus adhoc ipſum nutritis ſenes obiciebant. Scytae eos (: qui a defunctis amati fuerant) uiuos ifodiebant. Tibareni uiuos ſeniores ſuos precipitare / hircani caſpiiq; rapaci auium generi / canibuſq; ꝓiicere ſoliti: illi uiuos: iſti mortuos. Hæc / & multa generis eiuſdẽ / prius religioſiſſime faciebãt. Sola dei de chriſti / diſcipuloꝝq; illius prẽdicatione

undiq; truculētiſſima hec peſtis expulſa: factū
eſt etiam ut pauciores uel corripiātur a demoni
bus: uel a ſe ipſis interimantur. Iudei āte chriſti
aduentum (ut plurimum) legis moſaice ꝓphe
taꝝq; ſuoꝝ ſolam ſuꝑficiem attingebant. Cri
ſtus autem eiuſq; diſcipuli ꝑfectiſſime docue
runt ꝓfundos diuine mentis ſecretis liceis: imo
diuinis oculis penetrare. quod etiā iudeus philo
teſtatur: ubi de cōtemplatione diſputans cōmē
dat acumen & ſāctimoniā chriſtianoꝝ. Priſca gē
tilium theologia i qua zoroaſter: mercurius: or
pheus aglaophemus pythagoras cōſenſerunt
tota in platonis noſtri uoluminibus continetur.
Miſteria huiuſmodi plato i epiſtolis uaticinat̄
tandem poſt multa ſecula hominibus manife
ſta fieri poſſe. Quod quidem ita cōtigit: nam
philonis numeniiq; temporibus primum cepit
mens priſcoꝝ theologoꝝ in platonicis cartis in
telligi: uidelicet ſtatim poſt apoſtoloꝝ apoſto
licoꝝq; diſcipuloꝝ cōtiones & ſcripta. Diuino
enim chriſtianoꝝ lumine uſi ſunt platonici ad di
uinum platonem iterpetrandum. Hinc ē q ma
gnus baſilius & auguſtinus ꝓbant platonicos io
hannis euangeliſte miſteria ſibi uſurpauiſſe. Ego
certe repperi precipua numenii philonis: ploti
ni iamblici ꝓculi miſteria ab iohanne paulo: ye

rotheo/dionisio ariopagita acepta fuiſſe. Quic
quid enim de mente diuina angeliſq; & ceteris
ad theologiam ſpectātibus/ magnificum dixere
manifeſte ab illis uſurpauerunt.

Capitulum uigeſimū tertium. Chriſtus ē idea
& exemplar uirtutum.

QVID aliud chriſtus fuit niſi liber qui
dam moraliſſimo diuine philoſophie
uiuens/ de celo miſſus & diuina ipſa idea
uirtutum/ humanis oculis manifeſta. Huc igit̄
omnes: huc (inquam) flectamus oculos atq; mentem.
hic ueram ſapiētiam nos docebit: qui rudes olī
homunculos ſubito reddidit ſapiētes. Hic rectā
iuſtitiam: qui nihil poſſedit ꝓprium atq; quod
ſuum ē deo & hominibus tribuit. deo quidē pa
ternam & plus quam paternam uenerationē: homi
nibus uero fraternam beniuolentiam atq; curā.
hic magnanimitatem fortitudinemq; preſtātiſ
ſimam: qui nihil in terris cōcupiuit tanquā ma
gnum: nihil timuit tanquam durum. hic tem
pantiam ſingularem: in quo uix primi animi mo
tus & illi quidem remiſſi & decētes apparuerūt.
Hic manſuetudinem incredibilem: qua ſupbiam
ſocietatis humane peſtem penitus expellamus.
Quis enī manſuetior illo: qui cum ſummus om
nium eſſet ſe infimis adequauit. Hic ardētiſſimā

in omnes homines caritatem: qui nō ſibi tantum uerum etiam toti hominum generi uixit: qui & mortuus eſt libenter: ut ceteros a morte redimeret. Hic & cōtemplandi & agendi regulam pfectiſſimam/ qui ſepe curandis hominum erroribus atq; morbis ſepiſſime rebus diuinis cōtemplandis incubuit: huius uite teſtes nobis ſunt ſcriptores quidem ab initio plures/ omniumq; grauiſſimi. Imitatores uero q̄ plurimi & mundus deniq; uniuerſus. Oſtendit ſe chriſtus/ publice hominibus breue tempus. Nō enim quo ad illum decebat ultra, & illud nobis ſufficiebat, tot uero patrauit miracula: ut iohannes dicat ſi ſcriberentur ſingulatim ne mundum quidem ipſum libros capere poſſe. Vitam eius ut pote celeberrimā cunctiſq; mirabilem pluresq̄ quatuordeci ſcripſiſſe traduntur. Soli tamen illi in uſu ſunt/ aut aliquando fuerunt: qui nō humana/ ſed diuina ſcripſere manu. Quales ſūt/ matheus/ marcus/ lucas iohannes. matheus hebraice ſcrpſit: cuius teſtum hebraicum hieronymus inquit temporibus ſuis in biblioteca pamphili extare: ſibi etiam factā fuiſſe tranſcribendi illius facultatē a nazareis qui in berſabe & ſiriā hoc uolumine utebantur. Pantenus etiam ſtoicus chriſti martir cum uſq; ad indiam interiorem chriſti uerba predicando pe-

netrauiſſet/inuenit ibi tum bartolomei apoſto-
li ſemina/tum etiam mathei hebraicum euange-
lium/ſecumq; attulit: hæc euſebius. Reliqui tres
(qui dicuntur euangeliſtæ) grece ſcripſerunt. Le-
gebatur quoq; apud antiquos chriſtianos quin-
ti euangeliſte euangelium: quod ſecundum he-
breos appellabatur: probatum ſatis ab ignatio
ac origene/& ab hieronimo/ex hebraica lingua/in
grecam/latinamq; cõuerſum: hec ab hieronimo.
Atq; in hoc uel maxime chriſtiana elucet ueri-
tas/q̄ chriſtianorum cetus/ab ipſo exordio haud te-
mere quoſlibet ſcriptores admittit/ſed ſanctos/
ſimplices: ſobrios/& quam electiſſimos. Qui uero
exprimis illis in pretio ſunt/partim chriſtum ip-
ſum: partim eius diſcipulos audiuerunt: qui &
ſi diuerſis liguis/temporibus/locis/ſcripſerunt/&
alter alterius ſcripta nõ uiderunt: niſi forte io-
hannes/eadem tamen ubiq; (duce ueritate) cõfir-
mauerunt. Apparet interdum in illis quaſi diſſo-
na quedam in rebus minimis diſſimilitudo/num-
quam re uera cõtrarietas. Vnde ſimpliciter uidetur
alter ſeorſum ab altero hiſtoriã cõſcripſiſſe: nul-
lus tamen horum ſeorſum a ueritate. Miracula ue-
ro tam multa: tam magna/tam publica/tot an-
nos in iudea/& ieruſalem (ubi facta dicuntur) pre-
dicauerũt/ut cõſtet illos ueriſſima predicauiſſe.

Quonam pacto falſa aſſeuerando obtinere in re
tam ardua iter homines eruditiſſimos potuiſſēt.
Vnde nam admirationi eſſent: ſi pugnantia iter
ſe dixiſſēt: niſi duces illi re uera iuicē cōueniſſēt:
chriſtianum regnum fuiſſet ſubito diſſipatum.
Euāgeliſtæ & apoſtoli de chriſti uita doctrinaq;
comuniter multa dixerunt & quiſq; ꝓprium ali
quid in medium attulit. Siue enim quilibet uni
uerſa dixiſſet: ſuperfluus uideretur numerus cæ
teroꝝ; ſiue ſinguli quędam ſolum atq; noua: cō
tinuatio & autoritas hiſtorie tolleret. Certe id
quod mirum eſt talia ſunt: mathei: marci: luce
iohannis/petri/pauli/iacobi/iude ſcripta ut in re
bus principalibus plures teſtes adſint. Ac ſi te
ſtes omnes audiamus nihil ſupflue & importu
ne repetitum uideamur audiſſe.

Capitulum uigeſimum quartum. Auctori
tas ſibillarum.

VARRO philoſophus in libris diuinaꝝ
reꝝ/decem ſibillaꝝ nomina/tempora/pa
trias diligenter cōmemorat; atq; ad id
ſcriptores multos teſtes adducit. Affirmat pre
terea libros ſibyllinos fuiſſe apud romanos in ſa
crario cōditos: ubi a quindecim uiris & quibuſdā
ſacerdotibus ad hoc deſtinatis cuſtodiebantur.
Addit liuius romanos ſex libros illos cumee re

gnante tarquino a quadam anicula cócrematos: reſtituiſſe ex aliarum ſibillarum uerſibus: quos miſſis p orbem legatis diligētiſſime collegerunt. Tres igitur libri apud eos erant cumee/reliqui aliarum. Hi uero libri nullo titulo ſeu nomine cuius harū eſſent diſcernebātur/preter q̄ erithee quæ carmini nomen ſuum inſeruit. carmina hæc romani de rebus maximis cōſulebant. neq; cuilibet licebat aſpicere. Maroni tamē auguſti. Lactantio cōſtantini familiaritate/legere ꝑmiſſū exiſtimo/aliiſq; nōnullis magnis doctiſq; uiris imperatore interdum/& cuſtodibus cōcedentibus. Lactantius ergo cōſtantini familiaris/teſtimonia ſibillarum/quæ de chriſto adducit ex earum libris: qui tunc extabant: roma nō dum a quoq̄ expoliata: accipere potuit. ſcripſit autem illa ad cōſtātinū. Nō igitur illi mētiri licebat/uel docto iperatori/uel ceteris eruditis: quibus tūc tā italia q̄ grecia abundabat/ac nō nulli adhuc chriſtianos ſcriptores/uel īminimis grauiter calūniabātur. Nō ne uirgilius ī eiſdē ſibillarum libris legit: quæ ꝑphete/& euāgeliſte de chriſto locuntur/& (quod maximū ē) cōgnouit cumee ſibille ꝑmiſſa ex teſtu (ut opinor) ſibille ipſius/illis cōuenire tēporibus/in quibus natus eſt yheſus: quamuis ille (ut polioni adularetur) ad eius filium nuꝑ natum

nomine ſaloninū oracula ſibille torqueret: quorum nihil ſalonino (qui puer obiit / neq; egit quicquam) cōgruē potuit: cōgruit autem quicquid ibi legit ybeſu qui temporibus illis eſt ortus. Sed quid illic uirgilius reperit (TALI / uidelicet quodam tēpore) quale illud fuit (FORE ut ipſa ultima expectationis etate / magnus quidam ordo naſceretur / ab integro ſeculorum euo dependens) .i. æternus filius ab etherno patre dependens aliquando etiam naſceretur in tempore. Quando ſilicet (VIRGO floreret / aurea rediret etas (ſ. ex uirgine filius pulularet. & etas ueræ beateq; doctrine uigeret (AC noua pgenies celo demitteretur ab alto) Hec uerba exponūt ātecedentia. Cognoſcimus enim ſibillam ex uirgine puerum illum naſciturum prenumptiaſſe. quoniam adiunxit eam eſſe pgeniem nouam .i. nouo modo naſcētem: neq; ex terra ſed ex celo / i / deo (in quo erat ab æuo) pficiſcētem carmina ipſa uirgilii huiuſmodi ſunt (VLTIMA cumei uenit iam carminis etas. Magnus ab integro ſeculorum naſcitur ordo. Iam redit & uirgo redeūt ſaturnia regna; Iam noua pgenies celo demittitur alto) Arbitror equidē uirgilium huiuſmodi carmina ex alibus ſibille uerbis qualia paulo āte narraui cōtexuiſſe: ſubiungit uirgilius que a

pud ſibyllam legiſſe opinor/ſilicet (EO naſcente ferream etatem/i auream redituram/atq; eo tempore decus eui futurum) Totum hoc ad purgationem animoꝝ/doctrinamq; chriſti pertinere uidet (ET VESTIGIA priſce fraudis irrita fore) Legerat (puto) apud ſybillā. TVNC originalem culpam/quam abinitio/diabolica fraude cōcepimus deleri debere. ipſe tamē cum miſteria huiuſmodi nequaquam intelligeret/uerba ſybille ita carmine cōponebat/ut alium quēdam ſenſum preferre uiderentur/ſubiungit maro: QVOD huiuſmodi ꝓgenies deum uitam accipiet: diuiſq; uidebit ꝑmixtos heroas & ipſe uidebitur illis/pacatumq; reget patriis uirtutibus orbem. Videtur ibi legiſſe PROLEM illam fore deum/deo natum/dei patris uirtute uniuerſum mundum gubernaturum/& iudicaturum/nihilq; diuinoꝝ ſibi fore ſecretum/ipſumq; angelos omnes miniſtros habiturum. Addit pōeta EODEM tempore caſurum ſerpentem & fallacem ueneni herbā. Et poſt multa adicit PAVCA tamen ſuberunt priſce ueſtigia fraudis. Quo ſēſu hec uirgilius ſcripſerit neſcio: ſatis eſt nobis q habuit a ſybilla/quam nequaq̄ ītelligebat opa ꝓlis illius. SERPENTEM .i. malum demonem ruiturum. DOMANDAM

ꝙ fore erbam uenenoſam atq; fallacem: i. demo
num ui que ante chriſtum homines falſa religio
ne (quaſi uera) fallebat. & abinitio illos ſerpentis
habitu & plante cuiuſdã occaſione deceperat. Tẽ
tat demon aduc animas poſt chriſtum / licet nõ
ita conſequatur ut ante, & obhoc dictum fuit:
SVPER fore pauca fraudis ueſtigia. Porphirius
etiam cõfitetur mortales a malignis demonibus
in ſcelera falſaſq; religiones induci conſueuiſſe
idq; diligenter i libro de aſtinentia diſputat. Pre
terea progeniem illam uirgilius ſic alloquitur
AGGREDERE o magnos aderit iam tempus
honores Cara deum ſoboles magnum iouis in
crementum. Credo poetam habuiſſe acumea
hominẽ illum expectatiſſimũ (SOBOLEM
dei fore nõ uiri) & id quo nihil maius exprimi
poteſt (MAGNVM dei incrementum fore
.i. ꝓpaginem dei ætherniam ꝓpagationemq; ip
ſius uſq; ad temporalia atq; ſeſum / ꝑquam dei
regnum id ẽ beatorum numerus creſceret. tan
tam fuiſſe ſcio i marone prudentiam & modeſti
am ut exiſtimare nequeam eum tam uaſta hyp
bole erga infantem filium priuati ciuis pollio
nis uſurum fuiſſe / niſi talia quædam ſupra modũ
ingentiſſima a ſibillinis carminibus hauxiſſet. Sy
billa etiam de ſimplici homine (qui nõ eſſet deus)

tam miranda nequaquam ꝓnumptiaſſet: ſed audi quam ſuperbam uirgilius adiungat hyꝑbolē. ASPICE conuexo nutantem pondere mundū Terraſq; tractuſq; maris celumq; ꝓfundum. Aſpice uenturo(letentur ut omnia)ſeclo. Forte ſybilla ſcripſerat (SOBOLEM illam dei ab elementis celiſq; honorandam) honorauit autem yheſum celum ecl ypſi: aer igniſq; crinito fulgore; aqua cum dictis eius paruit pedeſq; ſubſtinuit; terra motu cum ſub tyberio imperante cruci affixus fuit. Poſtremo exclamat poeta quamuis quid petat ignoret (O MIHI tum longe maneat pars ultima uite) Forte ſybilla (quod & ꝓphete optauerūt) diem chriſti uidere optabat. ac tum primum uita decedere: quod cum ſimeō optaſſet diu/ fuiſſetq; in ſenio cōſecutus exclamauit. Nunc dimictis ſeruum tuum domine ſecundum uerbum tuum in pace: Quia uiderunt oculi mei ſalutare tuum & que ſecuntur.

Capitulum uigeſimum quītum. Teſtimonia ſybillarum de chriſto.

LIBROS ſibyllinos(ſicut in ſuperioribus diximus) ſenatus romanus habebat. In illis lactantius imperatoris cōſtantini familiaris quedam legit māifeſte ad chriſtum dei filium pertinentia. Primum quidē illud erithee.

ubi deum predicat nutritorem omnium
creatoremq; : qui dulcem ſpiritum omnibus tri
tribuit ac principem omnium deoꝝ fecit. Rur-
ſusq; ait: ipſum dedit deus fidelibus hominibus
honorandum. Et alia ſybilla precepit hunc op
portere cognoſci dicens. Ipſum tuum cognoſ
ce deum qui dei filius ē. Hoc eſt quod legitur
apud dauidem. Dixit dominus dominuo meo
ſede a dextris meis. Item: exutero ante luciferū
genui te. Item dixit dominus ad me filius meus
es tu/ego hodie genui te. & apud ſalomonem
Deus cōdidit me in uiarum ſuaꝝ initio in opera
ſua ante ſecula: fundauit me in principio ante q̄
terram faceret. & paulo poſt cum pararet celos
aderam illi/ & reliqua. Collegit preterea lactan
tius de chriſti operibus & morte ex ſibyllinis li
bris talia. Mortuoꝝ reſurrectio erit: claudoꝝ
curſus uelox/ ſurdus audiet: ceci uidebunt: lo
quentur nō loquentes. Quod etiam ita cecinit
iſaias: cōfortamini manus reſolute: genua debi
lia cōſolamini: qui eſtis puſilli animi nolite time
re nolite metuere: dominus noſter iudicium re
tribuet ipſe ueniet & ſaluos faciet nos: tunc ape
rientur oculi cecorum & aures ſurdoꝝ audient
tunc ſallet claudus ſicut ceruus: & plana erit lin
gua mutoꝝ quia rupta ē in deſerto aqua & riuus

ĩterra ſitienti: quod baptiſmi tempus ſignificat
Verum ſequamur quod collegit lactantius ex
ſibyllis: Panibus ſimul quiq; & piſcibus duobus
hominum quinq; milia in heremo ſatiabit & reli
quias tollens duodecim cophinos implebit in
ſpem multorum. Vētos compeſcet uerbo. Ster
net inſanum mare pedibus pacis: fideq; calcans
fluctus perambulabit: morbos hominum reſol
uet: Viuificabit mortuos/arcebit dolores amul
tis: omnia uerbo agens/omnem infirmitatem
curans. Miſerabilis/ignominioſus/informis (ut ſpē
miſerabilibus prebeat) in manus infideliū iniquas
ueniet: & dabūt deo alapas manibus inceſtis & i
puro ore expuent uenenata ſputa. Dabit uero
ad uerbera ſimpliciter ſanctū dorſum: & colaphos
accipiens tacebit: ne quis agnoſcat quod uerbum
uel unde uenit ut mortuis loquatur: & corona
ſpinea coronabitur. Ad cibum autem fel: & ad ſi
tim acetum dederunt. In hoſpitalitatis hanc mō
ſtrabunt menſam: ipſa enim iſipiens gens tuum
deum nō intellexiſti ludentem mortalium mē
tibus: ſed ſpinis coronaſti: & horridum fel miſcu
iſti/ Templi uero uelum ſcindetur: & medio die
nox erit/tenebroſa nimis tribus oris & mortis fa
tum finiet. Tribus diebus ſomno ſuſcepto & tūc
a mortuis regreſſus/ad lucem ueniet primus reſu

rectionis principio uocatis oſtenſo. Quando hæc pfecta erunt/que dixi in ipſum/omnis lex ſoluetur. Item alibi dicitur a ſibylla iudeorum beatum futurum genus celeſtium uidelicet propter excellentiam chriſti/cuius gratia multi iudei ipſi adherentes/diuini ante alios euaſerunt. Adiunxit erythea: Dicent ſibillam inſanam/& mendacem. Cum autem facta fuerit uniuerſa/tum mei meminerint: neq; me iam quiſq; mendacem dicet/dei magni pphetã. Adducit Aurelius Auguſtinus multa erytheæ ſibille carmina in latinam linguam tranſlata/que uidit greca apud flaccianum pcõſulem uirum doctrina clariſſimum: in quorum capitibus talis erat ordo litterarum/ut hec in illis uerba legerẽt: ihesus chriſtus dei filius ſaluator: in illis carminibus reſurrexio corporum deſcribitur/mutatio ſeculorum/dei aduentus ad iudicandum/premia/& ſupplicia hominum ſempiterna. Talia quedam leguntur etiã apud mercurium trimeſgiſtrum: Plato quoq; interrogatus quatenus in preceptis eius quieſcẽdum eſſet: traditur reſpondiſſe/quatenus interris appareat ſacratior aliquis/qui fõte omnibus ueritatis aperiat: quem deniq; ſequant omnes.

·26· Capitulum uigeſimum ſextum. De auctoritate prophetarum. Nobilitate ueteris teſtamenti

excellentia noui.

DIONISIVS ariopagita ad ſapientē polycarpum ſcribit pſas babillonios egiptios in ānalibus ſuis adnotauiſſe (tanq̄ miracula & quaſi diuina) in ſacris ſuis coluiſſe ac colere pdigia illaq̄ hebrei de ſtatu regreſſioneq; celeſtium adeo facta pſuos narrarunt. Plato ſolis retrogreſſionem & illuuionem aque ignis ue uaſtationem nō tacuit. Ab ioſepho Ariſtobulo Tertulliano Euſebio teſtes ad hæc gentilium multi citantur: Beroſus ſilicet caldeus: Manetus egiptius. Hieronimus phenicis tirii rex. Mēdeſius ptolemaeus. Menander epheſius. Demetrius phalerius. Rex iuba. Thallus appion. Nicholaus molus: Damaſcenus. Heſiodus: Ecateus. Elanicus. Acuſilaus. Ephorus. Theophilus Maneſſes: Ariſtophanes. Hermogenes. Euemerus. Comon. Sophirus. Abidenus. Eſtieus Sibilla. Eupolemō. Alexāder. Artapanus. Melō. Theodorus. Philō. gentillis Ariſteus: Ezechielus: Timochares: Polyhiſtor. Numenius Chorilus: Sachoniato: Africanus. Alpheus Megaſtenes. Hi ſinguli ferme ſingula: cuncti certe cuncta (quæ ptinent ad antiquitatem) ceteris priorem mirabilia geſta doctrinam ſummā hebreo℞ & miracula biblie cōfirmarunt. Exqui

bus apparet quod Clemens Alexandrinus & at
ticus platonicus & Euſebius & Ariſtobolus pro
bant gentiles uidelicet ſiqua habuerunt egregia
dogmata & miſteria aiudeis uſurpauiſſe ſed que
apud illos hiſtoria ſimplici cōtinentur abiis ipo
eticas fabulas fuiſſe tranſlata quod phetontis ru
ina deucalionq; declarat : ceteraq; ꝗ̄ plurima
Plato uſq; adeo iudeos inmitatus ē ut Nume
nius pithagoricus dixerit Platonem nihil aliud
fuiſſe / ꝗ̄ Moyſen actica lingua loquentem : ad
dit inlibro debono Pithagoram quoq; iudaica
dogmata ſectatum fuiſſe. Plato iepinomide
ſcientiaꝝ cauſam inquit fuiſſe barbarum qu mdā
qui primus hec inuenit : poſt addit abegipti s ſi
riiſq; cuncta manaſſe. Iudea uero exquadam ſui
parte quam galileam Plinius uocat : ſemꝑ inſy
ria aſcriptoribus habita ē & exparte quadā phe
nicia etiam apudpriſcos appellatur / ut Euſebius
ꝓbat : Proculuſquoq; platonicus theologiam
ſyrianam pheniciamq; ante alias ueneratur. Pli
nius ait phenices licteraꝝ & aſtrologie inuento
res fuiſſe / qui etiam caldeos laudant / iudeos qui
& caldei nominati ſunt / ut ꝓbat Lactantius : ui
dentur extollere / Obhanc ut arbitror rationē
Orpheus inquit deum ſoli caldeo cuidam notū
fuiſſe Enoch / uel Abram : uel Moyſen ſignificās

Volunt platonici Zoroaſtrem ab orpheo ſign
ificari. Hic autem ut uult dydimus in geneſis
comētariis / filius fuit Cham Noe filii & ab hebre
is appellatus chanaham. qui ut Euſebius ꝓbat
tempore abrae adhuc uiuebat. Meminiſſe debe
mus iudeoꝝ dotes laudeſq; tranſire ad egiptios
facile potuiſſe uicini eni ſepq; ꝑmiſti erant. Ale
xander Eupolemōq; ſcribunt Abraam ſanctita
te ſapientiaq; fuiſſe omnium preſtantiſſimum
hunc docuiſſe aſtrologiam caldeos primum dei
de phenices / demum egiptios ſacerdotes ſolitū
q; dicere eam ſe habuiſſe a ſucceſſoribus Enoch
qui eius iuentor extiterit & Athlas fuerit nomi
natus. Iulius firmius aſtronomus habraham ob
mirabilem ſapientiam diuinum appellat. Arta
panus quecunq; de Mercurio triſmegiſtro dicū
tur: oſtendit fuiſſe in moyſe & a moyſe geſta eū
q; mercurium ipſum fuiſſe. apellatum inſuꝑ eſ
ſe Muſeū. Quod autē a Moyſe gentilium doc
trina habuerit incremētum nō diffidet qui Por
phirium audiet dicentem. Moyſen antiqui ſa
conlatonis teſtimonio ante primos grecorum
philoſophos annis mille quingētiſq; fuiſſe: Por
phiriuſq; idem i libro de reſpōſis adducit appolli
nis oraculum in quo cōtinet q inclita ualdeq; ſac
ta gens hebrea preceteris nouit / recepit & tradi

dit ueram ſapientiam : optimum dei cultum ui
tamq; beatam . Preterea in libro de abſtinentia
religioſos quoſdam philoſophoſq; iudeorum quos
eſſeos uocant tantis proſequitur laudibus : ut eos
ante alios omnes & prophetas & ſanctos & diuinos
oſtendat. Ad idẽ utitur etiam teſtimonio theo
fraſtri peripatetici dicentis / eos ieiunio orationiq;
aſſidue operam dare / antiquoſq; iudeos natura
philoſophos eſſe / nec inmerito. Libri eni ſibilli
ni iudeorum genus celeſte beatumq; appellaue
runt : Clearcus peripateticus ſcribit Ariſtotelem
fuiſſe iudeum Calanoſquoq; philoſophos apud idos
iudeos fuiſſe . Magaſtenes inſuper brachmanas
indie philoſophos a iudeis aſſerit deſcẽdiſſe. Am
broſius ſi recte memini pythagorã patre iudeo
natum oſtendit. Micto q iudeorum antiquitatẽ
ſapientiamq; ſtrabo. Iuſtinus / Plinius : Corne
lius : Tacitus tacere nõ potuerunt : Nõ igitur
paruifacienda ẽ antiquitas iudeorum quorum ſcrip
ta nõ eſſe a gentilibus cõtempta / immo uſurpa
ta fuiſſe ex eo cõicimus q Ariſtobolus probat
uolumina Moyſi ante Alexandrum & ante perſa
rum imperium in grecam linguam fuiſſe traduc
ta : totam uero bibliã Ptolomeo philadelpho
regnãte. Ad quam quidem traductionem ut te
ſtatur Ariſteus qui interfuit regem induxit De

metrius phalereus peripateticus/qui in epiſtola
ad regem ipſum inquit ſe legiſſe quedam iudeo
rum uolumina iam diu traducta tante certe ad
mirationis ut integra & diuina ſola legum ſanctio
iudaica uideatur/idem de ea lege Ecateus abde
rita cōfirmat. Cur inumerabilibus pene mune
ribus eam traductionem Ptolomeus emit? cur
tanto honore tranſlatores & pōtificem poſtq̄
traduxerunt affecit? qui hoc ambigit ariſteum
legat & Ioſephum Nihil ſupra Dic amabo/qua
lem putas fuiſſe Ieroſolimam i qua duos & ſep
tuaginta uiros ex alioꝝ numero elegi/pōtifex
preſtantiſſimos: ebraice græceq; lingue adpri
me peritos merito plinius ieroſolimam urbem
preclariſſimam urbium omnium orientis appel
lat: ampliſſimamquoq; munitiſſimamq; fuiſſe
Ariſteus Ecateuſq; philoſophus copioſiſſime
narrauerunt/adeo uero capacem fuiſſe mōſtrat
Ioſephus atq; Euſebius ut i obſidione a romanis
facta ſupra undecies cētena milia iudeoꝝ i ea ur
be perierint: preterea ultra nonagita milia ue
nundata fuerint: Verum nō erat ꝓpoſitum nō
ſtrum de terrenis urbis illius/ſed de celeſtibus
dotibus diſputare. Quod quidē ſiquis cognoſce
re uult nō modo que ſupra narrauimus cogitet
uerum etiam & multo magis eoꝝ ſcripta legat

atq; relegat reperiet tandem q̄ grauis ſit aucto
ritas ꝓphetarum quoꝝ legibus oraculiſq; tot
ſeculis credunt & parent / iudei chriſtiani maume
theſes / & ut ſumatim dicam omnes quas terra
ſubſtinet nationes. Tantum uero ſuperat criſti
ana doctrina moſaicam. quantum ciuilem uirtu
tem ſuperat purgatoria: Diſcurrit in euangeliis
criſtus ꝑ omnes uitioꝝ ſpinas & quas in ætate il
la magis inculta Moyſes amputauerat (Talē
enim ſeruare ordinem decuit) eas ipſe ꝓrſus ex
tirpat. Vbi eum qui adulterium homicidiumq;
cogitat / adulterum iā homicidāq; denumptiat
Neq; dentem unum ꝓ uno dente exrahi gratia
uindicte permictit ulterius / ſed percutiendi ge
nam alteram manſuete iubet offerri. bonaq; ꝓ
malis retribui: Si te turbat inquit oculus tuus
aut dextera erue atq; aſcinde. i. primum ipſum
ad laſciuiam uel uindictam icitamentumq; pror
ſus extingue. Sunt & alia multa generis eiuſdē
ex quibus apparet teſtamentum nouum eſſe ab
ſolutum finem ueteris teſtamenti: tantoq; pre
ſtantius illo / quantum ea que ſunt ad finem finis
excedit.

CAPITVLVM VIGESIMVM SEPTIMVM: TESTIMONIA PROPHETARVM DE CHRISTO.

SCRVTAMINI ſcripturas/ i quibus uitam eternam putatis habere: illę ſunt que teſtimonium de me perhibēt. Hac uoce apud Iohannem aduerſum iudeos maxima fiducia, yheſus noſter exclamat: ut pote qui ſciat teſtimonia diuinitatis ſuę ꝙ plurima querentibus nō defutura. Sed admonet ut nō tam cortices diuinoꝝ oraculorum attingant quam medullas perſcruptari conent/ nam apud ꝓphetā deus predixerat. Aperiam in parabolis os meū: eructabo aſbcōdita a cōſtitutione mūdi. Iudei duplex habent ab antiquis ſacrarum litteraꝝ uolumen: alterum quidem hebraicis litteris & oratione hebraica: alterum caldea oratione/ ſed hebraicis litteris ſcriptum. & ut teſtatur rabi ſalomon & rabi Moyſes egiptius caldeo teſtui nullus ūquam eſt auſus contradicere. utriuſq; igitur apud illos par auctoritas/ ſententia quoq; eadē. Sed quod in altero breuius uel obſcurius eſt/ in altero ſepe latius/ atq; clarius. Eadem ratio eſt ſacrarum apud nos litteraꝝ: quas a ſeptuaginta duobus iudeis in grecam linguam/ & ab Hieronimo rurſus ex hebrea & greca in latinam tranſlatas habemus. Sed audiamus iam teſtimonia prophetarum.

HIEREMIAS: Ecce dies ueniunt dicit domi-

nus & ſuſcitabo dauid germen iuſtum & regna
bit rex & ſapiens erit: & faciet iudicium & iuſti
tiam interra & paulo poſt. Et hoc ē nomen quo
uocabunt eum dominus iuſtus noſter: ubi he
braice dicit̃ (DAVID) caldaice habet̃ (MES
SIAM) cum dicit (ECCE dies ueniunt) oſten
dit abſq; diuturna mora poſt Ieremiam uentu
rum fore meſſiam: quod quidem falſum eſſet /
ſi aduc uenturus eſſet. Aperit preterea meſſiam
fore deum : nam ubi tranſlatio dicit dominus
hebrei habent nomen illud tetagramaton: id ē
quatuor lictera℞: quod preceteris diuinis nomi
nibus adeo apud eos ē uenerandum ut nulli crea
ture cōueniat de quo late diſputat Moyſes egip
tius in libro de directione. unde Abba iudeus li
bro tren ubi queritur quod ſit meſſie nomē reſ
pōdet. Adonay ē nomen eius ponens ibi no
men illud mirabile tetragramaton & adducens
illud Hyeræmie: hoc ē nomen quo uocabunt
eum: dominus iuſtus noſter. Nō autem dicen
dum uocabit ſed uocabunt: ſic. n. caldea tranſla
tio & ſeptuaginta ĩterpetres docuerunt.

HISAIAS. Paruulus natus eſt nobis & filius
datus eſt nobis & factus eſt principatus eius ſup
humerum eius & uocabitur nomen eius admira
bilis conſiliarius: deus fortis: pater futuri ſecu

li: princeps pacis/ hec hebraice caldeus illorum teſtus habet. Infans datus ē nobis & recipiet ſu p ſe legem adſcrutandum eam & uocabitur nomen eius deante admirabilis conſiliarius /deus fortis permanens inſecula ſeculorum Meſſias in cuius diebus pax multiplicabitur. Oſtēdit meſ ſiam deum fore regnum eius ſpiritale mundiq; alterius. Venturum illum Octauiano imperan te ſub quo uniuerſalis & diuturna pax fuit. Mo narchia mūdi latiſſima feliciſſimaq; & orbis uni uerſi deſcriptio. Quod autem hec regi ezechiæ accōmodari nō poſſunt patet: quia ſubdit mul tiplicabitur eius imperium & pacis nō erit finis Item ſup ſolſum dauid & ſu p regnum eius ſede bit ut confirmet illud & corroboret uſq; inſecu lum. Hæc ſolum addiuinam animarum pacem & imperium ſpiritale pertinere poſſunt. Vnde Moyſes egiptius iepiſtola adafricanos exponit demeſſia puero nato ſex illa nomina. s. admira bilis cōſiliarius. deus: fortis: pater futuri ſeculi princeps pacis. Sed cur tranſlatio ſeptuaginta loco ſex uerbo℞ ponit ſolum magni conſilii an gelus? Quia cum diuina eloquia Ptolomeo gē tili interpetrarent: ſepe que adchriſti diuinitatē ptinent uel pretermiſerunt uel mutauerunt: ne forte ille putaret iudeos exiſtmiare meſſiam eſ

ſe deum inquãtum homo & deum aſummo deo diuerſum duoſq; deos eſſe: Sed chriſti diuinitatem hebraicus textus caldeuſq; & tranſlatio ex ebreo declarant: Deridendi uero ſunt iudei quidam qui inſuperioribus iſaie uerbis dici uolunt uocabit potiuſq̃ (VOCABITVR) Nam interpetres ſeptuaginta (VOCABITVR) tranſtulerunt & caldea trãſlatio mõſtrat (VOCABITur: eſſe dicendum.

¶ MICHEAS: Et tu bethleem eufrata nequaq̃ minima es imillibus iuda: exte.n.egredietur qui ſit dominator inisrael. & egreſſus eius ſicut abinitio exdiebus eternitatis. Caldeus textus poſt: EGREDIETVR: adiungit Meſſias Oſtendit Meſſiam tanquam deum abæterno fuiſſe & tanquam hominem exbethleem egreſſurum. Quiſquis ergo de rege Ezechia puro homine & temporali hoc exponit manifeſte delirat. Rabi autẽ Salomõ Meſſie regi accõmodat

¶ ZACHARIAS. Exulta ſatis filia ſion: iubila filia Ieruſalem ecce rex tuus uenit tibi ſanctus. ALITER iuſtus. & ſaluator ipſe paup aſcendens ſu p aſinam & pullum eius & diſpergam quadrigam & effraĩ & equum deieruſalem & diſſipabitur arcus belli & loquetur pacem gẽtibus & poteſtas eius a mari uſq; admare & afluminibus

usq; ad fines terre. Rabi Salomō iudeus locum
hunc exponens dicit: uerba hec nō poſſe (niſi de
Meſſia rege) intelligi: cui ceteri iudei cōſētiūt.
ex quo patet meſſiam uenturum fuiſſe ieruſalē
tanq̄ inopem) & ſup aſinam. regnumq; illius nō
fore terrenum. & ſalutem ab eo animaꝝ potiuſq̄
corporum & p ſolam ſanctitatem. immo & mor-
tem. Adiungit enim Sacharias. Tu autem in
ſanguine teſtamenti tui miſiſti uinctos tuos de
lacu. i. antiquos ex limbo. talia uero de ſolo ihe-
ſu leguntur: quem quidem hominem fore ac
deum Sacharias innuit. quando dixit: eum pau-
perem ſup aſinam inbellemq; fore nullis armis
ſed ſola pacis doctrina uſurum. & tamen ſaluato-
rem regemq; appellat ubiq; regnantem. Dei
autem hoc offitium eſt.

¶ IACOB: In geneſi: Nō auferetur ſceptrū
de Iuda nec dux de femore eius donec ueniat:
qui mictendus eſt & ipſe erit expectatio gentiū
ubi hebraicus textus habet (DVX) caldeus ha
bet ſcriba de filiis filioꝝ eius. ubi hebraice dicit
Qui: caldaice habetur (MESSIAS: ubi dicit
& ipſe erit & cetera. Hebraica ueritas habet ei
gentes agregabuntur. Cōſtat autem Iacob de
Meſſie aduentu loqui ſic enim caldeum decla
rat uolumen quod ſequentes Moyſes gerundē

ſis & chaldbadias & chanibis iudei de Meſſia illic uerba fieri confitentur. Ieſum uero fuiſſe meſſiam cōſtāt: quia gentiles uocauit: ſaluauitq; ſicut iudeos & ab illis magis ē cultus: ac etiam quia circa illius tempora iudeorum ſceptrum eſt ablatum. Cumq; anni iam illinc uſq; ad nos mille quadringenti ſeptuaginta quatuor preterierit nō dum poteſtas iudaica reſtituitur: Neq; fingere licet aniculis iudeorum in babillonia uel ultra mōtes caſpios adhuc eis ſupeſſe regnum Nam cōtra omnis reclamat hiſtoria. quin etiā Moyſes egyptius ceteriq; doctores hebreorum affirmant: numquam licuiſſe uel licere poſſe cuiquam iudeo extra ꝓmiſſionis terram: quicquam ī cauſis criminalibus iudicare: qui ergo iudeis extra iudeam exulantibus regnum tribuit manifeſte delirat: Audiamus.

¶ OSEE: Vaticinium. Dies multōs ſedebūt filii iſrael ſine rege & ſine pricipe & ſine ſacrifitio & ſine altari: Talem eſſe preſentem iudeorum cōdictionem uidemus deq; iis temporibus prophetam fuiſſe locutum interpretes ꝓphetarum omnes tam iudei quā chriſtiani confirmant. Carere iudeos hodie legiptimo ſacrifitio patet quia lex eorum ſola illa iudeorum ſacrifitia probat: que ī regione ꝓmiſſionis efficiantur. Obiciunt iudei

non nulli ſceptrum de Iuda centum annis ante Ieſum fuiſſe ablatum quando .s. in machabeos ſacerdotes poteſtas rerū tranſlata eſt. qui nō ex tribu iude: ſed leui erant quod & Ioſephus nar rat: Iheſus autem natus ē herodis tempore qui machabeis dicitur ſuceſſiſſe: Adhoc ē reſpōſio triplex: Prima quidem q cum machabei extri bu iude ſaltem ſecundum maternā lineam fue rint regnantibus illis nō fuit omnino ſublata iu de poteſtas: Secunda q ꝓpheta Iacob non de tribu hac uel illa: ſed de uniuerſo populo iudai co intellexit. Tertiaq quemadmodum omnes iudeoꝝ doctores conſentiunt: ſemꝑ fuit apud illos cōcilium quoddam ſeptuaginta prudentū a quoꝝ iudicium rerum grauiorum ſententie ꝑ tinebant: Cōcilium hoc camedrim appellabant eratq; tanquam ſenatus & adherens uiuenti prin cipi & defunto principe principis uicem gerens quod quidem ab ipſo Moyſe fuerat cōſtitutū & in babillonica captiuitate aſſidebat iudeis du cibus iudeorum in babillonia & poſt reditum aſ ſidebat ducibus illis in patria. Durauit autem cōcilii huius auctoritas uſq; ad regem herodem qui ex patre Idumeo & matre Arabe: ut īquit Ioſephus. natus erat & regnum iudeorum a rō manis accepit ſub quo natus eſt Iheſus. Herodes

enim omnes illius collegii uiros i̅terfecit: illud q̄ cōſilium ſubſtulit: quod & iudei cōfirmant i̅ libro camedrim ieroſolimitano & in libro abo dazara: Tunc igitur ablatum fuit nō ſolum ſceptrum de iuda ſed etiam ſcriba de filiis eius quod caldeus predixerat textus. Quamobrem quando Herodes qui alienigena erat regnum aſſumpſit & omnes inſup quotcunq; reperire potuit ex regia dauidis ſtirpe peremit/tunc ꝓprie iudeorum regnum funditus ē ſublatum: deniq; quādo cōcilium diſperdit/tunc ſcriba de filiis iude ſublatus exiſtimatur. Scribit Euſebius ueſpaſianum domitianumq; imperatores iuſſiſſe omnes qui ex genere dauidis eſſent interfici/ut nullus iudeorum regni reliquus foret. Nam & ipſi de aduentu christi formidabant ſicut ab initio Herodes: Hec Euſebius accepit ab Eſegippo.

¶ AGEVS: Hec dicit dominus exercituum Aduc modicum unum & ego mouebo celum & terram mare & aridam & ueniet deſideratus cunctis gentibus. Magna erit gloria domus iſtius nouiſſime/magiſq̄ prime/MODICVM unum) ſignificat nobis hodie iam diu pridem ueniſſe Meſſiam: MOVEBO celum:.s. ꝑ eclipſi paſſionis ac etiam ꝑ ſtellam illam a magis uiſam TERRAM; s. ꝑ terremotum in paſſione. Et

Moyſes tyronēſis & Hyòces & Dauid chadias
q; & habraam iudei ſic Danielem expoſuerunt
ut anni quadringenti ac nonaginta fluerent ade
ſtructione primi templi ad templi ſecūdi deſtruc
tionem : & circa huius tēporis finem meſſias na
ſceret꞉ : Nicolaus. quoq; lyrenſis epdomodas
ita conputat ut in illis paſſus fuerit chriſtus talē
quoq; probat fuiſſe danielis itentionem .Bara
chias iudeus in libro de ordine mundi exponit
illud iſaiæ: Proxima eſt ſalus mea aduenīēdum
r & iuſtitia mea ad reuelādū ubi particulā illam
iuſtitia mea dicit ſignificare meſſiā illū de quo
daniel dixit ut adducat꞉ iuſtitia ſempiterna Simi
liter Moiſes gerundēſis uerba ſupiora Da ieli
ab āgelo dicta exponēs ita dicit. Iuſtitia ſēpiter
na & ſanctuariū ſāctuarioꝝ uel ſāctus ſanctoꝝ nō
niſi ipſe Meſſias ē ſāctificatus ex filiis dauid: hec
ill e. Et merito, cecinit enim Dauid orietur idie
bus eius iuſtitia. Et Hieremias hoc ē nomē quo
uocabunt eum dominus iuſtus noſter: Nempe
deleuit yheſus originalis preuaricationis pnitiē
& gratiam iuſtitiamq; tribuit euāgelicam: Sed
ne liceat cuiq; figere Danielis epdomodas uel
mēſiū uel cētenarioꝝ millenariorum ue ſeculo
rū ſeptenarios numeros eſſe meminiſſe oppor
tet ī libro quodam iudeorum de ordine mundi

apparere omnes eorum ſcriptores ihoc conue nire ut ille ānoꝝ ſolū epdomodæ ſit. idē teſtāt Salomō & Moiſes gerūdēſis icomētariis danie lis Confitētes ſacrfitiū iudaicū iultima illaꝝ eb domodaꝝ iexcidio icruſalem aromanis fuiſſe ſu blatū atq; ipſe ſalomon epdomodas danielis fi niri aſſerit itēpli ſecūdi deſtructione Predicit certe adaniele uelifine epdomodaꝝ illaꝝ uelſal tēpoſt ſexagita duas epdomodas illud fore: Sic .n. adaniele predicit & poſt epdomodas ſeptē & ſexagita duas iteribit. chriſtus aliter chriſma .i. ūctio ſacerdotū & iuditium non erit i eo. templum & ſanctum corrumpet populus duce ueniente & finis huius uaſtitas: Certe ut teſta tur Ioſephus poſt herodem/ſacerdotes nequa quam exſucceſſione ſacerdotalis generis uelpe r petuitateu itæ ſecundum legem Moyſi conſti tuebantur. Sed quilibet etiam ignobiliſſimi ſi gulis annis ſacerdotium aprincipe uel romanis emebant. Quidam cum ueras chriſtianoꝝ ratio nes hoc inloco aliter deuitare nō poſſint/danie lem hic erraſſe aiunt cetera ubiq; bene dixiſſe ſed huiuſmodi homunculi relinquendi ſunt: tā ꝙ qui ſibi ipſi repugnent atq; hic & alibi ſem p errent. Sunt enī inter illos qui yheſu tempora cunctis notiſſima audeant pmutare: quos ar

guit Ioſephus ubi/de yeſu temporibus ſcribit & ubi inquit duodecimo tiberii ceſaris anno põtium pilatum iudeæ ꝓcurationẽ ſuſcepiſſe: Ibiq; decem ãnos cõtinuos ꝑmãſiſſe Cornelius uero tacitus gentilis ait chriſtum occiſum fuiſſe per pontium pilatum ꝓcuratorem iudeæ imperante Tyberio. Ceterum ut rem omnem i ordinem redigamus: multe fuerũt inter talmuticos .i. canonicos iudeoꝝ interpetres de aduẽtu meſſie opiniones. Prima Hyocis qui in libro ceder Iophan .i. de ordine mundi terminum ſeptuagita ebdomodarum expoſuit quemadmodum ſupra diximus: Secunda habaquibe qui Danielis ſecutus computationem in deſtructione templi ſecundi uenturum meſſiam exiſtimabat. Ideoq; ſectatus eſt fatuum quendam & bellicoſum hominem nomine Vẽtozarã tunc dicẽtem ſe eſſe Meſſiam quem maxima iudeoꝝ turba poſt ãnos ab excidio Ieruſalẽ ut ipſi aiunt octo & quadragita ſecuta ẽ: Igitᷣ pene õnes cõgregati in oppido bitera romanis rebellauerũt: Vtpote qui ducis illius fortune armis q; plurimũ cõfidebãt Sed adrianus ĩpator urbe obſeſſa uẽtozarã unacũ õnibus ſectatoribus iterfecit: hec õnia iudei i libro de may habẽt: Tercia iudei oppinionẽ acciplũt a libro iudicum ordinarioꝝ qui nõ parue

UNIVERSIDAD Y PROVINCIA DE ZARAGOZA BIBLIOTECA.

apud illos auctoritatis ē ibi tractatᷣ ſex ānoꝝ mi
lia eſſe mūdi ætatē : duo quidē milia uanitati
uel uacuo tātumdē legi . tātumdē meſſie attri
bui Aiūt autē hæc dicta fuiſſe adiſcipulo quod
ā heliæ filio ſarrecte quē helias ſuſcitauerat. At
uero ſecūdum hebraicam computationē ab adā
am ab abrahaā duo milia ānoꝝ fluxerūt qui āni
uanitatatis fuerūt: Ab hoc ad yheſū Nazaren
um milia quoq; duo qui fuerunt legis āni: āni
igiᷣ qui yheſū ſecūtᷣ ameſſia icepiſſe iudaica cō
putatione uidenᷣ . preſerti quia i eo libro aſſeri
tur ab initio mundi ad meſſiam quatuor ānoꝝ
milia itercedere: ſecūdum uero hebreoꝝ ōniū
cōputatione hodie mūdus agit ānoꝝ quiq; mi
lia & ducentos iſup atq; trigita quatuor. Iā diu
igiᷣ meſſias uenit Quarta oppiniofuit magni
cuiuſdā uiri: quē rabi nominauerunt: qui i libro
chamedrin ait ōnes terminos de aduētu meſſiæ
aſſignatos iam preteriſſe redemptioneq; ipenitē
tia ſola cōſiſtere. hic ꝗuis fortaſſe de chriſtiana
penitētia nō loquereᷣ ueritatē tamē quodāmo
do reticere nō potuit. eodē tēpore quidā huius
auctoritate fretus quia terminos ōnes preteriſſe
crederet exclamauit: Ve animabus meſſie termi
nos cōputātium. Quinta fuit chabadie qui i li
bro de credendis diligēti dinumeratione cōclu

ſit quēdam meſſiæ terminum: qui ſupra trecentos & quadragita ānos iam preteriit. Sexta moyſi egiptii ſūmæ apud iudeos auctoritatis uiri qui ꝙuis in deuteronomio meſſiæ tempora inquiri ꝓhibeat' tamē in quadam ad africanos iudeos Epiſtola ſcribit ſe ex certiſſima antiquoꝝ traditione habere meſſiam naſcituꝝ eſſe anno a mundi exordio quater milleſimo & inſuꝑ quater cē teſimo ſeptuageſimo quarto hoc autem tēpus ex eoꝝ computatione ſeptingentis ſexaginta ā nis nos anteceſſit. Septima moiſy gerundenſis: qui icomentariis pentateuci meſſiam orituꝝ af firmat āno amundi creatione quīquies milleſimo centeſimoq; & decimo octauo: cui cōſēſit leui benguerſon icōmentariis danielis. Sed hic terminus pluribus ꝙ cētum ānis nos præceſſit: fruſtra igit' expectant ulterius ius iudei meſſiam Immo & quicunq; poſt yheſum expectauerūt decepti ſunt. Non enim cōſiderauerunt quod alibi dixit Daniel indiebus regum iſtoꝝ ſuſcitabit deus celi regnum: quod ineternum nō cō rrumpetur: Celeſte. s. chriſti regnum. Dicite queſo iudei cur magi illi diuini Meſſiā uiſuri ſtatim nato yheſu ieroſolimā ꝓfecti ſunt & herodes ſciſcitatus a legis peritis Meſſie tempus & patriam infātes illos / filiumq; ſuum occidit &

quod teſtatur Macrobius & philoſophus & gē
tilis niſi quia ſapientibus ad meſſiam ptinere lo
cailla & tēpora uidebātur Vnde multi legis pi
ti yheſum uiuentem tamꜫ numē ueneraati ſūt
Natanael & nicodemus aliiq; quos lohānes euā
geliſta pricipes nominat: qui propter iudeoꝝ
metum clam illū uenerabant͛ · Cur multi circa
yheſu tempora meſſiam ſe eſſe iactabāt licet ut
iquit gamaliel tamꜫ falſi ſubito euanuerit: Io
ſephus narrat ſub foelice pcuratore iudeæ mul
tos ex titiſſe qui populū ſua pſuaſione decipēt
iteralios egyptiū quēdā pſeudo prophetā qui
plurimis ſibi adiūctis iipſo magnaꝝ reꝝ conatu p
exercitum phelicis oppreſſus fuerit hec actibus
appoſtoloꝝ cōſentanea ſunt. iquibus paulo dici
tur atribuno: Non ne tu es egyptius qui hos di
es excitaſti & eduſiſti idelertum quatuor milia
uiroꝝ tribunus cū non cognoſceret. Paulum ſuſ
picabat͛ ne forte eſſet egyptius ille Surrexit eti
am ut lucas euangeliſta iquit Ioſephuſq; confir
mat ſub Cyrino ſyriæ preſide iudas quidā galile
us tempore conſcriptionis cenſus populumq; de
cepit: ſed ipſe paulo poſt & ōnes qui ſequebant͛
eum diſperſi ſunt: Talis etiam theodas fuit qui
dā de quo ſimilia ōnino ſcribunt lucas & ioſe
phus. Talis ſimō magus. preterea barechoſidas

dequo Moyſes egyptius iudeoꝝ doctiſſimus
ĩlibro iudicũ ĩquit: achilayl præceteris iudeis ſa
piẽs õnesq; eius tẽporis legis periti aſſerebant
Barcoſibam ducem belicoſiſſimũ eſſe meſſiam
quouſq; ob eius ſcelera ab adriano eſt iterfectus
hec moyſes De hoc etiã euſebius mẽtionẽ facit
Ariſcopellei ſequens hiſtoriani dicentis q exil
lo tempore õnis iudaica natio adriani decretis
etiam abaſpetu iudeæ penitus arcebat̃ que iero
ſolimoꝝ regio mutato nomine helia ab helio
adriano cognominata eſt Legitur autem intal
mut . i. peculiari iudeoꝝ doctrina libro chame
dri ipſũ barchoſibã ãnos trigita & dimidiũ regna
uiſſe ſolitũq; dicere ſe eſſe meſſiã atq; ſapiẽtem a
chylaylem Barcoſibæ conſenſiſſe: hæc ibi. Ne
ceſſe eſt autẽ barchoſibam yheſu temporibus ꝗ
proximum exſtitiſſe Quid igit̃ ulterius expeta
tis homines ꝑtinaciſſimi: Cũ olim õnes ueſtri
generis ſapientes yheſu ſeculũ ad chriſtum ſpec
tare cenſuerint: Cur paulo poſt yheſum aroma
nis totiens miſeri rebellaſtis niſi quia tũc finem
ꝓphetaꝝ ꝓmiſſa iã habitura uobis õnibus uide
bãt̃ ? teſtat̃ hoc ſuetonius gentilis ꝑcrebuerat
iquit / oriente toto uetus & cõſtans oppinio eſſe
infatis ut eo tempore iudea ꝓfecti reꝝ ſũma
potirentur: atq; ob hoc iudeos rebellaſſe &

periſſe aït nempe tunc expectabatis repēte chri ſtum quendam armatum ppetuam mundi mo narchiam inudea ſtabiliturum. Quanto ſapieti or uobis uirgilius? qui uaticinia ſybille demuidi rege temporibus yheſu congruere poſſe & conſ umari exiſtimauit. Sed de hoc alias diſputauim us: ſcribit Ioſephus ante ob ſidionem ieruſalem oraculum quoddam inſacris litteriſ repertum quod pridem tempus uirum de ſignaret ex eo re gione proceſſurum? qui totius orbis potiret im perio? Cuius oraculi præſagium quidam ueſpeſi anum declarare ſuſpicat Sed ueſpeſianus non alii is quam illis ſolis gentibus quæ romano imperio ui debat ſubdite: dominatus eſt Vude adchriſtū hæc oracula referant: adquem dixerat pater pe te ame & dabo tibi gentes hereditatem tuam & poſeſſionē tuam terminos terre & cuiuspidē tempus perappoſtolos ſuos inomnem terram ſonus exierat ISAIAS Dominus exſercituum eſt ipſum ſantificate ipſe eſt pauor ueſter ipſe eſt terror ueſter / et ipſe erit uobis iſanctificationem & i lapidem offenſionis & petram ſcandali duabus domibus iſrael & illaqueum & ruinam habitantibus ieruſalem & offendent ex eis plurimi: Idem ponam inſion lapidem offenſionis & petram ſcandali & omnis qui crediderit ineum nō cō*fundetur*

Ex his patet q christus expectatus eſt deus atq; idē ſāctas effecit credentiū animas & illius cauſa due domus iſrael caſure erāt . s. domus regia & & domus ſacerdotalis & q non omnes : ſed plurimi pertinaces erant futuri & qui credituri erant cōfundi nō poterant : neq; licet exponere ut quidā puertunt DVAS domus . i. duos reges Cōuetudo enim hebraicoꝝ ſcriptorum eſt totā ſeriem ſacerdotū domum unam ſacerdotalem cognominare / totā quoq; ſeriem regū domum unam regiā . ſ. Dauidis domū .

IHEREMIAS Cūq; multiplicati fuerint & creuerit in terra in diebus illis ait dominus / nō dicēt ultra arcā teſtamēti domini neq; aſcēdet ſuper cor / neq; illius recordabit᷑ / neq; uiſitabit᷑ neq; fiet ultra ſilicet quia poſt meſſiā quod & mahumethes eqū putauit tā dignitates : ꝗ̄ cerimoniæ teſtamēti ueteris ceſſauerūt neq; id quidē iniuria . imagines enim erant illæ futuroꝝ ſacramētoꝝ : preſente uero ſubſtātia quid eſt opus imagine

ISAIAS / āteꝗ̄ parturiret / peperit . Ante quā ueniret partus eius peperit maſculum . Commētaria hebreoꝝ ātiquiſſima ſic exponunt . ſ. ātequā natus fuiſſet ille qui iudeos in ſeruitutem ultimā redegit . ſ. Titus iā natus redēptor eoꝝ fuerat . unde caldeus textus habet . Adhuc non erit

ei ueniens anguſtia & ad huc non ueniet ei tre
mor cum doloribus ꝓpter partum reuelabitur
meſſias. i hoc ipſo caldeo textu hebreus ionathas
inquit. Ante quam ueniret ei āguſtia ſalua facta
eſt & ante quam ueniret ei dolores partus meſſi
as reuelatus eſt. Similiter affirmat ibidem ſapi
ens ſamuel. Ex iis omnibus apparet meſſiam
ante deſtructionem ieruſalē ortum fuiſſe. Cō
cedunt autē plurimi hebreoꝝ illū eo die natū
quo Ciuitas diruebatur: deinde ad ineptias ſuo
more refugiunt: dicentes illum latere quouſq;
deus precipiat ut ſe palā cunctis oſtendat. Alii
in monte ſinay cum angelis eum collocant: alii
ultra caſpios mōtes ſegregant: alii mēdicātem
paſſim & circunuagū agunt ſua inſania & diſcor
dia ſe inuicem cōfundētes:

IS AIAS: Dabit uobis deus ipſe ſignum
Ecce uirgo cōcipiet in utero & pariet filium &
uocabitur nomē eius emanuel in hebreo (EST
habalma) quod puellam abſcōditam cōſerua
tāq; ſignificat: E MANVEL: uero ſignificat
nobiſcum deus. s. quia ille qui naſciturus erat ex
illa puella futurus erat nō homo tantum: ſed
etiam deus ex puella inquam ſemper uirgine ꝓ
mictit ir enim partus huiuſmodi tāquam ſignū
quoddam ꝓdigioſum: de quo, DAVID. Veri

tas de terra orta eſt & ISAIAS alibi ait. exultent cæli deſuper & nubes induant iuſtitiam: aperiatur terra & pu lulet ſaluator. Ego. n. dominus deus creaui eum. Videmus ibumana ſpetie duo extrema ac media duo quiſq; noſtrum ex uiro & muliere naſcit. Adã ex neutro/eua ex ſolo uiro diuina uirtute. Ieſus ex muliere ſola diuino ſpiritu. Myſterium hoc etiam rex arabum Maumethes idialago ſuo admirat multũ & ueneratur: inalcorano quoq; ueritate coactus ait Ieſus mariæ filius deiq; numptius ſuuſq; ſpiritus ac uerbum mariæ uirgini celitus miſſum fuit

.DANIEL. Videbam iuiſu noctis & ecce înubibus cæli ut filius hominis ueniens & uſq; aduetuſtum dierum puenit: & qui aſiſtebant obtulerunt eum & datum eſt ei regnũ & honor & imperiũ; & omnis populus/tribus & lingue ſeruient ei & poteſtas eius æterna: quæ nuq̃ trãſibit & regnũ eius/quod non corrũpetur. Omnes enim iudei i terpretres hanc parabolam de rege meſſia exponunt q̃uis hic de ultimo chriſti aduentu tractet' /ils uerbis ſignificat. Daniel: Deum uenturum ſub hominis habitu chriſtiq; regnum non temporale: ſed eternũ & ſpiritale futurũ: inquo & Iſais conuenit. Apud quẽ chriſto ita deus loquitur. Dabo tibi theſauros

abſconditos & iuiſibiles

OSEE. Vocabo non plebem meam/plebem meam & non dilectã meam/dilectã meam: & non miſericordiam conſecutam/miſericordiam conſecutam & erit inloco ubi dictum eſt non plebs mea uos/ibi uocabunt filii dei uiui. In his predicitur conuerſio gentilium ac ꝑtinacia iudeorum qualis fuit circa yeſum.

ISAIAS. Inuẽtus ſum nõ querẽtibus me palam apparui iis qui me non iterogabant. Tota autẽ die expandi manus meas adpopulum non credẽtem ſed contradicentem michi in iis idem quod & paulo ſuperius eſt uaticinium.

DAVID. Lapis quẽ reprobauerunt edificantes hic factus eſt incaput anguli adomino factũ eſt iſtud: hoc eſt mirabile inoculis noſtris. hæc ẽ dies quam fecit dominus/ exultemus & le temur inea. Odomine ſaluum me fac io/domine bene pſperare benedictus qui uenturus eſt inomine domini. yeſus tanquã inutilis reꝓbatus apra uis /factus eſt diuina uirtute caput anguli: cui duo anectuntur parietes. i· gentiles & qui ex iudeis ſunt conuerſi.

MALACHIAS. Non eſt mihi uoluntas circa uos dicit dominus & ſacrificiũ aceptũ non habeo exmanibus ueſtris: quoniam a ſolis ortu

uſq; adoccaſum clarificabit̃ nomẽ meum apud
gentes: ex iis oſtendit̃ reꝓbatio infideliũ iude
orum: iudaicarumq; ceremoniarum & appro
batio fidelium gentilium aduenienté chriſto
¶ MOISES. Poſui te inlucẽ gẽtibus ut ſis in ſa
lutem uſq; adextremũ terre.

ISAIAS. Venio colligere omnes gẽtes &
liguas & ueniẽt & uidebũt claritatẽ meã & dimic
tã ſuper eos ſignum & mictam ex iis conſeruatos
in gentes: quæ longe ſunt: quæ non audierunt
gloriam meam & numptiabunt claritatem me
am in gẽtes & aſumniã ex eis ſacerdotes & leuitas
dicit dominus & alibi apud eundem deus meſſiã
ſic alloquit̃. Parũ ẽ ut ſit mihi ſeruus ad ſubſtinẽ
das tribus iacob & feces iſrahel cõuertendas de
di te inlucẽ gẽtium. Item primus ad ſyon dicet
Ecce adſũ & ieruſalẽ euangeliſtam dabo: uidi
& non erat uir/nec ex iſtis quiſq; ut inirez cõſi
lium & interrogans uideret uerbum. Ecce om
nes iniuſti & uana opera eorum. Et inſequenti
capitulo ſubdit. Ecce ſeruus meus ſuſcipiam eũ
electus meus/complacuit ſibi in illo anima mea:
dedi ſpiritum meum ſuper eum: & iudicium
gentibus ꝓferet: nõ clamabit nec accipiet pſo
num calamum caſſatũ nõ cõteret donec ponat
interra iudicium & legem eius inſule ſpectabũt

Rurſus alibi. Educã de Iacob ſemen & deiuda poſſidentẽ montes meos & hereditabunt eam electi mei & ſerui mei habitabunt ibi. Ecce ſerui mei comedent & uos exurietis/ſerui mei letabunt & uos erubeſcetis & dimictetis nomen ueſtrum ĩiuramẽtũ electis meis & iterficiet te dominus & ſeruos ſuos uocabit nomine alio. Idem alibi deum ſic loquentem facit iſdrahe me non cognouit & populus meus me non itellexit. Rurſus auditu audietis & non itelligetis & uidentes uidebitis & non uidebitiſ craſſatum ẽenim cor populi huius & auribus grauiter audierunt & oculos ſuos clauſerunt nequãdo oculis uideant & auribus audiant & corde intelligant & conuertãt & ſanẽ eos. MICTAM: ex iis conſeruatos. Ingẽtes. i. diſcipulos meſſie: qui manus iudeoꝝ euaſerint/adgentes conuertẽdas mictam & aſummam. i. exnumero gentilium: qui conuertent' cõſtituã legiptimos ſacerdotes. exquo patet ꝙ etiam gentiles ad dignitatem iſraeliticam aſſumi poterant. Vnde Rauanais iudeis icommentariis exodi. ait Tẽpore meſſiæ gentiles conuerſi ſacerdotes erunt. Domino miniſtrantes. PARVM eſt ut ſit p hæc patet ꝙ meſſias ad ſalutem nõn hebreoꝝ ſolum: ſed etiã gentilium mictendus erat ſicut ieſus PRIMVS

ad ſyō̄n dicet. Salomon iudeus interpres hunc locum exponēs omnia hæc ait de rege meſſia atq; ultima redemptione eſſe intelligenda. Idē aperit caldea tranſlatio ionathæ. In his autē iſaiæ uerbis apparet ꝙ chriſtus primo & ꝓprie apud iudeos predicaturus erat & ibi euangelia & euangeliſtas fundaturus: ſed quia praui & ꝑtinaces futuri erant. Adiungit. NON erat uir atq; ideo) IVDICIVM .gentibus ꝓferet. s. apud gentiles ꝑ ſe diſcipulos ſuos dotrinam euangelicā diuulgabit: atq; ut oſtenderit ꝙ iudicia euangelica in humilitate ſumma non magnificentia nec cū tumultu ſonituq; tubaꝝ ſicuti lex moyſi ꝓmulganda erant adiunxit. NON: clamabit in reli quis uerbis aperit iſaias meſſiam ex Iacob deſcē ſurum ſectatoresq; ſuos ut plurimū alienigenas fore: qui electi apud deum futuri erant nec iſraelitici iſti quidē amplius: ſed alio nomine. S. criſtiani nominādi aperit etiam iudeos meſſiæ aduerſaturos pænasq; daturos ſicut olim ieſu tēporibus contigit ꝑtinaciam etiam iudeorum ſempiternam qualem hodie experimur

IHEREMIAS) Cognouit tempus ſuum turtur & hirundo & paſſeres cuſtodierunt tempora introitus ſui: populus autē meus non cognouit iudicium domini. Quomodo dicitis

ſapientes ſumus & lex domini nobis cum eſt in
caſſũ facta eſt metatura falſa. Scribe cõfuſi ſũt
Sapiẽtes trepidauerũt & capti ſũt/quoniã uerbũ
domini reꝓbauerũt. Cur ꝓphete que futura
ſũt ſepe tãq̃ preterita narrãt? quia indiuina mente
cui ſunt preſẽtia omnia/illa tanquam preſentia
uidẽt & poſt quam uiderunt tanquã preterita.i.
manifeſta & iam conſumata locuntur. Sed rede
amus adhieremiã: hic iuerbis ſupioribus decla
rat ſcribas nõ pfecte cogniturος tẽpus aduẽtus
chriſti tempuſq; metendi: neq; id quidẽ mirũ
difficillima enim eſt iuſtis diuini ſenſus iterpræ
tatio) huic congruit illud q indeuteronomio
legit̃ pcutiat te dominus amentia & cecitate
ac ſtupore mentis & palpes i meridie ſicut pal
pare ſolet cecus (MERIDIES ẽ lux operum
chriſti inqua iudei plurimi caligati ſunt. Idem
hieremias alibi. Domine deus meus adte gentes
uenĩet abextremis terræ ac dicent q̃ falſa noſtri
parẽtes idola poſſederũt & nõ erat iipſis utilitas
ſi faciet homo ſibi ipſi deos nõ erunt iſti dii. inits
predicit̃ caſura idola pmeſſiã quod factum ẽ p
yheſũ: Cui quadrat illud ISAIE ubi loquẽs de
chriſto iquit docebit uos uias ſuas & poſt multa
in die illa pſciet homo idola argẽti ſui & ſimula
cra auri ſui quæ fecerat ſibi ne ea adoret. Idem

ſignificat) DANIEL) quãdo loquẽs dechriſto
inquit qoud lapis abſciſus ſine manibus cõteret
ſtatuã exferro texta auro argẽtoq; compoſitã
LAPIS) abſciſus eſt ieſus uilacerdotũ afflictus
hic. SINE) Manibus. i. ſine humana uiolẽtia
cõtriuit. ſtaTVAM). i. IDOLATRIAM
quæ ſtatuas colebat ſtatuam inquam quadripar
titam nam inquatuor precipua mundi regna
ſparſa erat. ſ. caldeoꝝ. Medorũ. Grecoꝝ & Ro
manorum. Idem) HIEREMIAS (alibi horri
bilis dominus ſuper eos & exterminabit õnes
deos terre & adorabit eũ uir de loco ſuo omẽs
inſulæ gentium

ISAIAS. Quoniam miſcuit uobis domi
nus ſpiritum ſoporis & claudet oculos ueſtros
& principes ueſtros qui uident uiſiones operiet
& erit uobis uiſio omnium ſicuti uerba libri ſi
ſignati / quem cum dederint ſcienti licteras di
cent lege iſtum & reſpondebit: non poſſum ſi
gnatus ẽ enim & dabitur liber neſcienti licteras
diceturq; ei lege & reſpondebit: neſcio licteras
& dixit dominus pro eo q appropinquat popu
lus iſte ore ſuo & me glorificat labiis ſuis cor
autem eius longe eſt ame & timuerunt me
mandato hominum & doctrinis: ideo ecce ad
dam ut admirationem faciã populo huic mira

culo grandi & ſtupendo. Peribit enim ſapientia a ſapientibus & intellectus prudentium eius ab ſcondetur. Rurſus alibi dedit eis deus ſpiritum compunctionis oculos ut non uideant & aures ut nõ audiant uſq; in hodiernum diem. Hec omnia predicunt iudeos ꝙ plurimos tam doctos quã indoctos ꝓpter eoꝝ ſcelera & impietatẽ chriſti expectati uaticinia, chriſtumq; ue preſentem non cogniturus cuius erroris cauſa i miſeria ſũt hodie uſq; ad ſeculi finẽ. quod ut diximus alias cecinit oſee dies multos ſedebunt filii iſrael ſine rege & ſine principe & ſine ſacrificio & ſine altari & ſine ephod & ſine theraphim. Quoniam uero circa ſeculi finẽ credituri ſũt chriſto noſtro. ſubiũgit & poſt hec reuertẽtur filii iſrael & querẽt domi nũ deũ ſuũ & dauidẽ regẽ suũ Tráſlatio caldea cõtinet & obediẽt meſſiæ filio dauidis regi ſuo & pauebũt ad dominũ. In hebreo habet & fluent ad dominũ & a bonũ eius in nouiſſimis diebus Nemo itelligat hæc de babillonica captiuitate i qua reges duces q; ꝓ tẽpore honoratos habuerũt quod quidẽ quartus regũ liber nos docet ubi tradit a rege babilloniæ regem uide ioachim i ſede regia una cum aliis regibus collocatum fuiſſe: ceteros q; generis eius ſimiliter honoratos: quibus honori bus hodie priuati ſunt: carent etiam ſacrificio

& altari/cum careāt tēplo moſayca lege diſpo
ſito.carēt. EPHOD .i. ſacerdotia ueſte & the
raphin quod eſt iſtrumētum quoddā idolatrie
ritu adfutura praſagiēda cōſtructum quibus
uerbis ſignificatur iudeos neq; deum uerum
legiptime: neq; idola hodie colere/in ceteris ue
ro temporibus uel deum rite coluere uel idola
poſt (MVLTOS) autem dies & in nouiſſimis
diebus. i. poſt multa ſecula qualia hec ſunt poſt
ieſum & circa mundi finem reuertētur & querēt
DEVM: ſuū. s. patrum ſuoꝝ & DAVIDEM
regem ſuum. i. meſſiam dauidis ſtirpe natum
quod caldea tranſlatio decēt/liberatio uero ex
babilone non fuit poſt multa ſecula & in nouiſ
ſimis tēporibus/nemo itelligat ꝙ tunc primū
uenturus ſit meſſias: ad huc enim errorem auſe
rendum propheta non dixit) VENIET (rex
eoꝝ ſed reuertentur & QVERENT) illum
quaſi iam pridem uenerit: Sed illi diſceſſerint
& neglexerint & tandem queſituri ſint illū: ꝙ
caldea uerba declarāt cum dicunt (OBEDIent
meſſie utpote qui antea fuerant ptinaces: de iis
ISAIAS: ait. Hec dicit dominus ad domum
iacob/non modo cōfundetur Iacob nec modo
uultus eius erubeſcet: quia cum uiderit filios
ſuos ſāctificantes nomē meum & ſanctificabunt

ſactum iacob & deum iſrael predicabunt & ſciēt
errantes ſpiritu/intellectum & muſitatores diſ
cent legē in hiis tollitur contuſio iacob : quia
exeius ſtirpe & quaſi filii fuerunt apoſtoli : qui
ieſū exaltauerunt quorum doctrina tandem iudei
omnes crediturı ſunt chriſto. quod paulus ine
piſtola adromanos acutiſſime probat : Quam
obrem loquēs iſaias deprimo chriſti aduentu ait
Indie illa erit) GERMEN : domini) INMA
GNIFICENTIA & erit : OMNIS : qui
relictus fuerit inſyon & reſiduus inierusalem iāct
us uocabitur. Indie .i. inlucis tempore : GERM
EN : domini : chriſtus dei filius inmagnificentia
.s. operum ac prodigiorū. OMNIS : qui reli
ctus ſignificat chriſti diſcipulos paucos pene ab
ominibus deſtitutos ſā-ctas chriſti reliquias. Iſte
reliquie inſecundo chriſti aduentu cum chriſto
exaltabunt : deiudeis autem interim quid eſt di
cendum ? Raro & pauci electi erunt. de iis enim
illud iſaiæ itelligit & relinquēt ineos ſicut race
mus & ſicut excuſſio oliuæ duarum aut trium oli
uarum iſūmitate rami. Poſtq̄ eni pter illorum pfidiā
anaturali arbore ut paulus apoſtolus inquit : ex
cuſſi ſūt & aboliuæ radice ſeparati ad huc nō nul
li uel ibi relicti uel potius iterdū denuo uidēt
iſoti : qualis fuit euariſcus hebreus uir illuſtris

qui ſeptimus abeato petro pōtifex chriſtianoꝝ fuit: ānos plures ꝗ̄ decē inea dignitate digniſſi me uixit martirq; obiit. Preterea gotoꝝ tēpore Iulianus iudeus primū hiſpanie ſāctiſſime rexit epiſcopatum. Petruſquoq; alfonſius eiuſdem generis dialogū conſcripſit cōtra pſidiā iudeoꝝ. Alfonſus burgenſis ſūmus metaphiſicus ī ſexa geſimo etatis ſue anno fidē chriſti ſuſcepit plu raq; aduerſus iudeos egregia ſcripſit. Quid dicā de Nicholao lyrēſi mari doctrine magno ui roq; ſanctiſſimo. quid de Hyeronimo phiſyco qui tempore pontificis benedicti cōtra iudeos ſubtiliter diſputauit. fuerunt & alii numero qui dem multi ꝗ̄uis egregii tā longo ſeculo pauci de quibus illud. HIREMIE: dictum cenſeo aſſummā uos unum de ciuitate & duos de cōgna tione aliter congregatione & adducā uos ī ſion .s. celeſtem de iis diligenter paulus burgenſis epiſcopus theologus inſignis tractauit.

DAVID: Deſcēdet ſicut pluuia ī uellus. i. multis ignotus & addit: oriet̄ indiebus eius iu ſtitia & abundantia pacis

ISAIAS: Orietur indiebus eius iuſtitia & multitudo pacis / yheſus octauiano imperāte natus ē & aduerſus originalem iuſtitiā ade radi ce cōtractam euangelicam gratiam & iuſtitiam

ītroduxit. Octauiani quoq; īperium iuſtiſſimū fuit tāta etiam pax eo tēpore puniuerſum orbē ut nunq̄ uel āplior uel diuturnior hinc Virgilius. Claudent̄ belli porte perſeuerauit ea pax poſt yheſum annos ſeptem atq; triginta.

ISAIAS: Fatigata ē egiptus & negotiatio ethyopū & ſabba uiri alti adte trāſgrediēt̄ & tui erūt ſerui & poſt te ābulabunt uicti cōpedibus & adorabunt & te precabūt̄ quoniā ī te deus ē & nō ē alius deus preter te: Tu.n. deus es & neſciebamus deus iſrael ſaluator. Cōfundēt̄ & reuerebunt̄ omnes qui aduerſant̄ tibi & cadēt ī confuſionē hee mōſtrāt queādmodū gētilium impia quādoq; futura erāt chriſto ſubiecta. Itē chriſtū eſſe deum ſaluatorē aliquod tēpus īcognitū adoratū poſtea atq; eius aduerſarios.i. hieruſalē ptinacē & idolatriam cadere oportere ſicuti cōtigit. Quod etiā chriſtus futurus ſit homo ſic apit Iſayas. Mictet eis deus hominē & ſaluabit eos iudicās ſanabit eos merito Meſſiā ſaluatorē nominat & ſaluaturū / yheſus.n. appellatus ē.i. ſaluator oſtendit autē quod nō uiolentia & armis corpora: ſed iudicio animos ſanabit Quod rurſus chriſtus ſit deus dauid de eo loquens ſic aperit: Miſit uerbum ſuum & ſanabit eos & liberauit eos decorruptionibus

eoꝝ propterea habrahain deū ſub forma homi
nis agnouit & ut regē omnium adorauit: Simi
liter ieſu ſucceſſori moyſi deus apparuit: iacob
quoq; ſimiliter
HIEREMIAS) Hic deus noſter & non
reputabitur alius abſq; illo qui inuenit omnem
uiam prudentie & dedit eam iacob puero ſuo
& iſrael dilecto ſibi poſt hec interris uiſus eſt &
cum hominibus uerſatus eſt per hæc meſſias de
us & homo monſtratur idem alibi & homo ē &
quiſ cōgnouit eum quaſi dicat ꝓpter eius humi
litatem hominumq; ſupbiam multi eum igno
rauerunt. Nihil mirum eſt iudeos multos parū
pios ꝓfundum meſſiæ myſterium & ieſu diuini
tatē nō cognouiſſe: Multi tamē iudei parti pii
parti etiā docti abinitio cōgnouerunt multa enī
iudeoꝝ milia adlegem ſuā chriſtus cōuertit mul
to plura diſcipuli. Eos autem iudeos qui ieſu cre
diderunt etiam maumethes affirmat ialcorano
adeo ceteris iudeis longe prelatos fuiſſe hi ſimul
cum gentibus meſſiam quod alibi hieremias uati
cinatus eſt uocauerunt dominus iuſtus noſter &
uere uocauerunt nō. n. permiſiſſet ſe falſo deum
uocari
MOISES) Inumeris orietē ſtella exiacob
& exurget homo exiſrael: per hec & ſuperiora

meſſias oſtenditur deus & homo ppterea. Exechiel deum depigẽs collocat eum ĩ hominis habitu ſuper zaphireum thronum: quia. s. deus futurus erat homo. Vnde rabbi Ioanna ĩ comentariis pſalterii dicit ꝙ cum iudei alias ab aliis ducibus ex captiuitate fuerint liberati: redemptio ultima adeo ſub ꝑpria pſona eſt explenda per hec meſſiam deum eſſe cõcedit ac de ipſo exponit illud: benedictus qui uẽit ĩ nomine domini/deus dominus illuxit nobis

DAVID. Loquẽs de chriſto qui ĩter ceteros unctos a deo qui ob ipſã unctionem chriſti uocari poſſunt excellentior eſt dicit unxit te deus deus tuus oleo letitiæ precõſortibus tuis ubi declarat eum hominem & paulo ante moſtrauerat deũ dicens Sedes tua deus ĩ ſeculum ſeculi uirga directionis uirga regni tui Quod autẽ de meſſia loquatur declarat̃ ex eo ꝙ ubi ebraice dicit̃ ſpecioſus forma præ filiis hominum: Caldea tranſlatio ionathe quæ apud iudeos hebraico teſtui eſt auctoritate equalis habet: pulchritudo tua rex meſſia maior: ꝗ̃ filioꝝ hominis merito tranſlationis huius autoritati omnes cedũt: ordinata .n. fuit ab ionata uiro magno ex cõſenſu & ore heliazar & ioſue uiroꝝ excellentiſſimoꝝ longo tẽpore ante templi deſtructionem & antiqui õnes

talmutici hebrei affirmant illam ab ageo zacharia malachia ꝓphetis deſcēdiſſe. Ex ſuperioribus dauidis uerbis atq; ſimilibus: Rabi alba cōmotus icōmentariis geneſis interrogat quid ſibi uelit. Daniel quando de deo dicit ipſe reuelat ꝓfūda & abſcōdita & nouit itenebris cōſtituta & lux cū eo eſt ac reſpōdet: Haec certe lux eſt lux regis meſſiæ de quo inpſalmo ilumine tuo uidebimus lumen hæc ille hic fatetur diuinum illud lumen quod ſemper cum deo eſt & ipſe deus eſt lucē eſſe meſſiæ ipſumq; meſſiam. Antiquus etiam ille & inluſtris theologus. Rabi neuma inlibro qui lucidus inſcribit᷑ dictum illud. Salomonis exponens inprouerbiis. Iuſtum eſt fundamentū ſempiternum interrogat quid hoc ſibi uelit & reſpondet de meſſia ihunc modum: quēdam iuſtū habet ſeu habebit deus iſeculo ſuo: qui eſt ſibi dilectus quia ſubſtinet mundum uniuerſum atq; illius eſt fundamentum gubernat mundum atq; ut gubernet᷑ ipſe efficit ipſe eſt animaꝝ omnium fundamentum atq; hoc eſt quod dicit᷑ iuſtus eſt fundamentum ſempiternum hæc ille exquibus aperit meſſiam non ſolum hominem eſſe ſedetiam deum Ipſe quoq; dauid alibi idem aperit. Mater ſyon dicet homo & homo natus eſt inea & ipſe fundauit eam altiſſimus. i. deus qui

fundauit ſyō ibidem tanꝙ homo natus eſt & ſyō appellat matrem

.ISAIAS. Erit idie illa radix ieſſe & qui ex urget pricipari igentes/ineum gentes ſperabunt & erit requis eoꝝ inhonore/ & alibi. Exibit uirga deradice ieſſe & flos deradice eius aſcēdet & requieſcet ſupeū ſpiritus dei ſpiritus ſapiētie & intellectus ſpiritus cōſilii & fortitudinis ſpiritus pietatis & inplebit illum ſpiritus timoris dei Ieſſe pater fuit dauidis ꝑhec ergo predixit ꝓpheta meſſiam exdauidis ſtirpe pululaturum: gentilibus magis ꝙ iudeis ꝓfuturum ſpiritalibus potius ꝙ corporalibus armis dominaturum qualis ieſus fuit. Idē iſaias alibi exꝑſona. chriſti ſic quit Spiritus domini ſuꝑ me ꝓpter quod ūxit me euangelizare pauperibus miſit me predicare captiuis remiſſionem & cecis uiſum. hic declarat meſſiam exſācto ſpiritu naſciturū chriſtum exdiuina ſolum unctione nominādum. Itē pauperibus & cum pauperibus euangelium predicaturū remiſſurum peccata ignorantiā expulſurū

DAVID. Reges tharſis & iſule munera offerent. Reges arabum & ſabba dona adducent

ISAIAS Omnes deſabba uenīēt aurū thus de ferēteſ & laudem domino adnnumtiantes hæc partim ieſu ſtatim nato facta fuerunt: partim poſt eius

aſcenſionē preſertim imperante cōſtantino/ad
hūcuſq; tempora & alibi. Ex egypto uocaui filiū
meum. Rurſus alibi Nazarenus uocabitˀ: Ieſus
autem noſter ex egipto reuerſus nazaret habi
tauit ac nazarenus fuit cog nominatus
ZACHARIAS Oſtendit mihi dominus deus
ieſum ſacerdotem magnum ſtātem ante faciem
āgeli domini & diabolus ſtabat ad dextera ipſius
ut aduerſaretˀ ei & dixit dominuſ ad diabolum:
imperet dominus in te: qui elegit ieruſalē & ecce
Titio eiectus ab igne & ieſus erat indutus ueſti
mentis ſordidis & ſtabat ante faciem angeli & reſ
pondit & dixit ad circunſtantes ante faciem eius
ferte ueſtimenta ſordida ab eo & iduite eū tunica
talari & imponite cidarim mundā ſuper caput ip
ſius & coperuerunt eum ueſtimēto impoſuerūt
cidarim mūdā ſup caput ipſius angelus domini
ſtabat & teſtificabatˀ ad eum dicens hæc dicit do
minus omnipotēs. Si iuiis meis ambulaueris &
precepta mea ſeruaueris tu iudicabis domū meā
& dabo tibi qui cōuertetˀ i medio horum circun
ſtātiū Audi itaq; ieſu ſacerdos magnæ Prophe
te uerba quia futurū portēdunt & hominem deſi
gnāt titionis extincti iſtar cōtemptū primo ac
ſordidum deide ornatum adeo diuinæq; domus
iudicem deo ieſu nazareno cōgruunt/non ieſu

naue uel ieſu ioſedech qui & ante zachariā fuerunt & talia neq; paſſi ſunt neq; fecerunt

SALOMON IN LIBRO SAPIENTIE: Circum ueniamus iuſtum quoniam īſuauis eſt nobis & exprobat nobis peccata legis ꝑmictit ſe ſcientiam dei habere & filium dei ſe nominat factus eſt nobis ītradictionem cogitationum noſtrarum grauis eſt nobis etiam aduidēdum quoniam ſimilis eſt aliis uita illius & innutatæ ſunt uiæ illius tāꝙ nugaces extimati ſumus abeo & cōtinet ſe auiis noſtris & ab inmunditiis & prefert nouiſſima iuſtoꝝ & gloriat̄ ſe habere patrem deum. Videamus ergo ſi ſermones illius ueri ſunt & temptemus que uentura ſunt illi cōtumeliis & tormentis īterrogemus eum ut ſciamus reuerentiam illius & probemus patientiā illius / morte turpiſſima condempnemus eum.

Hec cogitauerunt & errauerunt: excecauit enim illos ſtultitia ipſoꝝ & neſcierūt ſacramēta dei hæc. Salomon quibus nihil clarius. Merito ꝑmiſit deus illos qui aduer ſus ꝓphetas meſſie precones ceci crudelesq; fuerant tales quoq; aduerſus meſſiam fore

ISAIAS. Ecce itelliget puer meus exaltabitur & glorificabit̄ & ſublimis erit ualde quemadmodum ſuper te ſtupeſcent multi ita gloria

priuabit ab hominibus ſpeties tua & gloria tua ab
hominibus ita mirabuntur gentes multæ ſuper
eum & cōtinebunt reges os ſuum quoniam qui
bus nō eſt annuntiatum de illo uidebunt & qui
nō audierunt itelligēt Domine quis credidit au
ditui noſtro & brachium domini cui reuelatū ē
Annuntiauimus coram illo ut infirmus ut radix
i terra ſitiēti. Nō eſt ſpeties illi neq; gloria & ui
dimus eū & nō habebat ſpetiem neq; decorem
Sed ſpeties eius ſine honore deficiens pre omni
bus hominibus homo in plaga poſitus & ſciens
ferre īfirmitatem quoniam auerſa eſt facies eius
inhonoratus eſt neq; magni æſtimatus ē hic pec
cata noſtra portat & pro nobis dolet & nos exiſti
mauimus illū eſſe quaſi leproſum percuſſum adeo
& humiliatū. aliter In dolore. & in plaga & in af
flictione ipſe autem uulneratus ē propter iniqui
tates noſtras & īfirmatus eſt propter peccata no
ſtra. Eruditio pacis noſtre ſeō liuore eius ſanati
ſumus. Omnes ut oues errauimus homo a uia
ſua errauit & dominus tradidit illum pro peccatis
noſtris & ipſe propter quod afflictus eſt nō ape
ruit os ut ouis ad imolādū ductus ē & ut agnus
āte eū qui ſe tōderet ſine uoce ſic nō apuit os ſuū
In humilitate iudiciū eius ſublatū ē generationē
eius quis enarrabit quoniam tolletur de terra uita

eius abiniquitatibus populi mei ductus eſt adm
ortem & dabo malignos proſepultura eius &
diuites ꝓ morte eius/quoniam iniquitatē non
fecit nec dolus īuentus eſt īnore eius & domi
nus uult purgare eum deplaga Sidederitis ꝓpec
cato animam ueſtram uidebitis ſemē lōgeuum
& dominus uult auferre adolore animam eius/
oſtendere illi lucem & formare itellectum iuſti
ficare iuſtum bene pluribus ſeruiētem & eorum
peccata ipſe portauit/proptera ipſe hereditabit
plures/ & fortium diuidet ſpolia ꝓpter quod tra
dita eſt admortē anima eius & inter iniquos exi
ſtimatus ē & ipſe multoꝝ peccata portabit &
propter peccata eoꝝ traditus eſt.

Quod autem Iſayas inuerbis ſuperioribus
deredemptione ultima quæ ꝑmeſſiam accipien
da erat locutus ſit: patet ꝑprohemium quoddā
abeo iis uerbis ita prepoſitum. Quam pulcri
ſuper montes pedes annuntiantis & predicātis
pacem? annuntiantis bonum predicantis ſalutē
dicētis ſion regnabit deus tuus: Et infra parauit
dominus brachiū ſactum ſuum ioculis omnium
gentium & uidebūt omnes fines t̃re ſalutare dei
noſtri Etiſra precedet eni uos dominus & cōgre
gabit uōs deus iſrael. hec & alia multa illic ſimi
lia admeſſiam pertinere omnes tam iudei ꝙ chri

ſtiani cõſentiunt: deinde ſubdit. Ecce ĩtelliget puer/aliter ſeruus meus. Quod iſte ſeruus ſit Meſſias declarat etiam caldea tranſlatio hunc ĩ modum. Ecce intelliget ſeruus meus Meſſias Rurſus quod meſſias iſte ſit deus iudei interpetres talmutici Iſaiã hic exponẽtes ſic oſtendũt EXALTABITVR. pluſq̃ habraham: ELEVABITVR. pluſq̃ Moyſes: SVBLIMIS erit ualde. pluſq̃ angeli. Quam uero pretioſa ſit redemptio huiuſmodi ꝑmeſſiam patet ꝑ illud yſaie: iſrael ſaluatus ẽ ĩdomino ſalute eterna/nõ cõfundemini & non erubeſcetis uſq; ĩ ſeculum ſeculi: Nõ igitᷣ corporalis uel tẽporalis futura erat ꝑmeſſiam ſalus qualis egyptiaca & babillonica & ſimiles ſed ſpiritalis & ſẽpiterna ꝗuis autẽ ꝓphetia illa Iſaie: ECCE ĩtelliget ad yheſũ noſtrum manifeſte ꝑtineat/tamẽ rabi ſalomõ ꝑuerſe uoluntatis homo/auſus ẽ uerba illa peruertere extorquens ea ad iudaicũ populum ĩhodierna miſeria uiuentem. Cui quidem contradicit tranſlatio caldea ſicut diximus cõtradicunt etiam omnes antiqui iudei ĩterpetres ꝓphetaꝝ/qui ſeruum illum eſſe meſſiam uolunt angelis ualde ſublimiorem/que excellẽtia prebecule huic iudaicę uili & uitioſe couenire nõ poteſt/ Vnde rabi moyſes gerundẽſis hoc

Salomone contempto/ſecutus eſt priſcos itaq;
ingeneſis cometarus dicit Regem meſſiam cor
ſuum traditurum adſupplicandū ꝓiſdrael ieiu
nia etiam ꝓillis & humillima queq; paſſurū ad
ducēs illud iſaye. Ipſe aūt uulneratus ē ꝓpter
īiquitates noſtras attritus ēꝓpter ſcelera noſtra
hec ille. & quāuis iudaica ſex hodie multū afflic
ta ſit & quaſi uulnerata & attrita eodem pene
modo quo Iſayas dei ſeruū depingit afflictum
nullo tamen modo Iſaye uerba huic plebi con
gruere poſſunt: quod quidem ſex potiſſimum
ſigna nobis oſtendunt. Primum & ſi populus
hic grauiter ē oppreſſus. nō tamen hoc ꝓpter
gentium iniquitates & ſcelera patitur ita ut
propter iudeorum paſſionem & merita gentes
que illos affligunt adeo ueniam & ſalutem cō
ſequantur: immo iudei omnes uindictam adeo
aduerſus gentes expectant. Cum ergo Iſayas
deſeruo dei aſſerit. quod liuore eiuſ alii ſūt ſana
ti & quod deuſ ieo iniquitatem ceteroꝝ omniū
poſuit: certe non loquitur depopulo iudeoꝝ
ob cuius penas alii nō ſeruantur ſed ut ipſi aſſe
runt/puniuntur. Secundum ſignum Iſayas ait
quod ſeruus ille dei iniquitatē non fecit nec in
uentus ē dolus in ore eius/iudei autem auari
tie: fenori mendacio: ſceleribuſq; mancipati

ſunt. Ac etiã ipſimet concedunt propter
ſcelera ſua in hac miſeria uiuere: & auctoritate
deuteronomii compulſi fatentur: q ſi depoſita
prauitate cõuerterentur ad deum ſtatim libera
rentur. Vnde doctores eorum confitentes expec
catis ſuis hanc miſeriam prouenire iquirunt que
nam ſint illa peccata. Rabi Salomon cultum ui
tuli in deſerto fabricati criminatur: quod crimẽ
iam diu deus puniuerat & ignouerat ante yheſũ
Alii uaria ſingulorum delicta/alii occultum uo
lunt eſſe peccatum: cuius culpa ſupplicia pen
dunt. Tertium ſignum Iſayas in fine capituli di
cit q ſeruus ille dei pro tranſgreſſoribus exora
uit: iudei contra ter ſaltem quolibet die inexe
crabilibus ſacris ſuis romano imperio eccleſie
chriſti cunctis gentibus preterq̃ iudeis terribi
liſſima imprecantur: atq; in talmutleis conſtitu
tionibus ſuis iubentur chriſtianos ut cunq; poſ
ſunt uel ui: uel fraude: dolo ue ledere. Quartũ
quonam pacto eruditio & diſciplina pacis: quã
in ſeruo dei eſſe Iſayas ait: in hac indocta & puer
ſa iudeorum plebecula ponenda eſt? Quintum
quonam pacto ſublimior eſt populus iſte q̃ an
geli dei? qualem eſſe illum ſeruum dei omnes
antiqui iudei proculdubio conſenſerunt. Sex
tum cum dicat Iſayas ab iniquitatibus populi

mei ductus eſt admortem : quis nō uideat aliū
eſſe ſeruum dei illum : qui admortem ducitur
aliū dei populum obcuius iniquitates occidit͛ &
niſi forte quis uelit yſaiam ſcriptorem omniū
elegātiſſimum ſic abſurde locutum fuiſſe ut in
telligi uoluerit abiniquitatibus populi mei duc
tus ē populus meus admortem / ꝑinde ſi ipopu
lus iudaicus peccatū nō habet. falſo hic depopu
lo iudaico loquit͛ yſaias / ſi habet. falſo loquit͛ ſta
tim quando ſubdit iiquitatem nō fecit / ſi modo
tūc depopulo loquit͛ . ſeruus igit͛ ille dei nullo
mo do populus ēē pt͛ Sed ope pretiū ē uerba ip
ſa Iſaie i duodeci cōcluſiones redigere queādmo
dū Paulus burgēſis Epiſcopus theologus iſſ
gnis redegit. Prima / Seruus dei apud yſaiam de
ſcriptus cūctis creaturis ē excellētior / dicit. n.
exaltabit͛ & eleuabit͛ & cetera Secunda ipſe ab
initio fuit paruulus humilemq͂ habuit ortum
dicit enim aſcendit ſicut uirgultum & ſicut ra
dix eterra ſitienti. Tertia inſuo progreſſu con
temptus ē & pronihillo habitus ait enim deſpec
tum & nouiſſimum uirorum uidimus nec repu
tauimus eū. Quarta uulneratus fuit propter ini
quitates noſtras. s. purgandas / ūde illud & liuo
re eius ſanati ſumus & ifra iuſtificabit ipſe iuſtos
ſeruos meos multos & iniquitates eoꝝ ipſe por

tabit. Quinta omnes iuſti preter ipſum exco muni lege auia ſalutis abberrauerunt: ipſe autẽ omnium portauit iniquitatem .i. pro omnibus penas dedit: hinc illud: Omnes nos quaſi oues errauimus & deus poſuit in eum iniquitatẽ omnium noſtrum: Sexta: Hec ſupplitia & poſt illa etiam mortem libenter ſubſtinuit: de quo dicit oblatus eſt: quia ipſe uoluit & ſicut ouis ad occiſionem ducetur & quaſi agnus coram tõdente: iudiei autem non libenti: ſed inuito & egro animo paſſiones ferunt. Septima id contingit propter ſcelus populi: erat autem ille innocens: de hoc ait propter ſcelus populi percuſſi eum & infra qui peccatum non fecit: nec inuentus eſt dolus in ore eius. Octaua ſeruus ille dei parta uictoria fortium ſpolia diuiſurus erat eoq; uitam ſuam morti tradidiſſet: huc illud tendit: Ideo diſponam ei plurimos & fortium diuidet ſpolia quia morti tradidit animam ſuam. Nona exiſtimandus erat iniquus: ob hoc ait & cum ſceleratis reputatus eſt. Decima ſeruus huiſmodi licet per illa que tollerauit ſufficienter peccata omnium ſubſtinere ac delere potuerit: non tam effectu omnium mala diluit: ſed multorum. Quapropter adiunxit & ipſe peccata multoꝝ tulit. Vndecima tanta in eo

fuit caritas ut etiam ꝓhoſtibus omicidisq; ſuis deum orauerit/adhoc ſubdit. protranſgreſſoribus orauit. Duodecima. Que inhac prophetia tradunt̃ naturalis ingenii uires excedunt/quocirca exclamauit. Quis credidit auditui nrō? hec omnia ſoli Ieſu Nazareno conueniunt.

HIEREMIAS. Spiritus oris nri dominus criſtus captus eſt in peccatis noſtris/cui diximus in umbra eius uiuemus ingētibus. Item inillō die non confunderis exomnibus adinuētionibus tuis/quas impie egiſti inme quia tunc auferam abſ te prauitates iurie tue & iam nō addicies ut magnificeris ſuper montem ſanctum meum & ſubrelinquam inte populum māſuetum & humilē & uerebunt̃ i nomine domini qui reliqui fuerit iſrael. Item domine ſignifica mihi ut cognoſcā/tūc uidi meditationes eoꝝ ego ſicut agnus ſine macula ꝑductus ſum aduictimam/inme cogitauerunt cogitationes dicentes uenite mictamus lignum ipanem eius & eradamus eterra uitā eius & non erit memoria eius amplius. item. Exterrita eſt. que parit & teduit animam & ſubiuit ſol ei/cum adhuc medius dies eſſet/confuſa eſt & maledicta/reliquos eorum ingladium dabo inconſpectu inimicoꝝ eoꝝ. Itē dereliqui domū meam. dimiſi hereditatem meam imanu inimi

corum eius facta eſt mihi hereditas mea ſicut
leo inſilua dedit ſuper me uocem ſuam ideo ho
dio habui eam / In iis docet hieremias ꝙ meſſias
capiēdus obpurganda noſtra delicta erat & affli
gēdus que relicturus erat populū illum chriſti
anorum primum humilem ꝑſecutionibuſq; ſub
iectum (Reliquias enim iſrael apoſtolos marti
reſq; eſſe uult. poſt hec etiam ligni crucis mēti
onem facit / & eclipſis ī meridie patiente chriſto
Martiria etiam chriſtianoꝝ ſubiūgit uindictāq;
aduerſus ꝑtinacem populum iudeoꝝ / deniq; ad
dit ꝙ populus dei tanq̄ leo ſurrexit in chriſtum
tanq̄ agnum atq; ideo deus populum illum ex
terminabit.
Salomon Si auertimini a me dicit dominus &
non cuſtodieritis ueritatem meam relinquam iſra
el a terra quam dedi illis & domus hec erit deſer
ta & ōnis qui tranſibit ꝑ illam admirabit & dicet
ꝓpter quam rem fecit dominus terre huic & do
mui huic hec mala? & dicet quia reliquerūt do
minū deū ſuum & perſecuti ſunt regem ſuum
dilectiſſimum deum & cruciauerūt illum in hu
militate magna ꝓpter hoc inportauit illis deus
hec mala / hec ille. quis ergo negabit Ieſum na
zarenum fuiſſe meſſiam? hominemq; fuiſſe pari
ter atq; deum?

ESDRAS/Hoc paſca ſaluator noſter eſt & refugium noſtrum cogitate: quoniam habemus humiliare eum inligno & poſt hec ſperabimus ineum ne deſeratur hic locus ineternum tempus/dicit dominus deus uirtutum. Si non credideritis ineum neq; audieritis annuntiationem eius eritis deriſio ingentibus: hec ille: quibus nihil eſt clarius. Minis autem eius illud moyſi congruit. Ego .s. deus ademulationem uos adducam in nō gētem ingentem inſipiētem iniram uos mictam: preceteris uerbis eſdræ maxime illa conſideranda ſunt q̄ ſaluatorē .i. ieſum qui ſaluatorem ſignificat inligno ipaſce tempore iudei humiliaturi erāt. Meminiſſe rurſus oportet q̄ quartadecima luna lex iudeis celebrare paſca & agnum precipit inmolare. Vnde Anatolius philoſofus alexādrinus ſubtiliter probat primo quidem rationibus deinde lege ac etiam auctoritate philonis ioſephi Agatobuli Ariſtobuli. iudeorum ritū celebrandæ paſce moſaycum rectum & cōſuetum eſſe menſe martio/. poſtquam & ſol & luna equinoctiū uernale tranſierit: ac luna ſoli oppoſita ſit. Hinc Policrates apoſtolicoꝝ diſcipuloꝝ diſcipulus aſſerit apoſtolos etiam eorumq; ſucceſſores ſolitos celebrare paſca iuxta iudeoꝝ conſuetudinem quartade-

ma luna quando populus iudeorum azima fa
ciebat: Quorſum hec? ut conſumemus quod
alias diximus.ſ. eclipſim ſolis que criſto patien
te contigit. naturalem non fuiſſe/quod autem
contigerit Lucianus antiocenus ante tribunal iu
dicis ſui ſic teſtatus eſt Requirite in annalibus
ueſtris. iuenietis tēporibus pilati criſto patiente
fugato ſole interruptum tenebris diem. Tertul
lianus quoq; clamauit ad iudices. Hunc mundi
caſum in annalibus ueſtris relatum habetis.
ISAIAS. Ego dominus deus uocaui te ad iuſti
tiam & tenebo manum tuam & confirmabo te
& dedi te in teſtamentum generis mei in lucem
gentium aperire oculos cecorū producere ex ui
culis alligatos & de domo carceris ſedentes/ in te
nebris hec ille. i quibus deus criſtum alloquitur.
mictit eum ad teſtamentum nouum introducē
dum gētiles conuertendos non minus ꝙ iudeos
ad eos qui i limbo alligati ſunt ſoluendos & pur
ganda peccata. Alibi apud Iſayā chriſtus ita lo
quitur. Nō ſum contumax neq; cō tradico: dor
ſum meum poſui ad fragella & maxillas meas
ad palmas: faciem autem meam non auerti a fe
ditate ſputorum. Item in die illa erit radix ieſſe
que erit in ſignum populorum ipſum gentes
deprecabuntur & erit ſepulcrum eius glorioſū

hec omnia yeſu nazareno contigerunt.
AMOS. Et erit in die illo dicit dominus: occi det ſol meridie & tenebrabitur dies lucis & cõuertam dies feſtos ueſtros in luctum & cantica ueſtra in lamentationem. In die: ſilicet quo patietur Meſſias (OCCIDET ſol) eclipſim ſolis in meridie patiente yheſu ſignificat DIES lucis) i. chriſtus qui lux lucis eſt: poſt hec in perpetuam uindictam ſtatuit deus ut iudei quotidie uexentur lamentationeſq; Hyeremie & ſimiles querimonias repetãt.

EZECHIEL. Exaltaui lignum humile

IOB. Quis det nobis de carnibus eius/ut ſaturemur?

ZACHARIAS. His plagatus ſum/item alibi de deo ſaluante ieruſalem ſic ait. Effundam ſup domum dauidis & ſup habitatores ieruſalem ſpiritum gratie & poteſtatis & aſpicient in me quẽ confixerunt & plangent ſup eum quaſi plãctum unigeniti. hec ille. ipſe qui tã deus ſpiritũ gratie & poteſtatis infundit tanq̃ homo cõfigitur atq; idcirco ut intelligeremus criſtum. ex diuerſis naturis cõſtitutum alia ratione mirabilia operari & ratione alia terribilia pati. Zacharias in prima perſona dixit (.s. effũdam) In ſecunda) ſup eum effundam). s. ego tanquam deus aſpiciẽt in me

quem cõfixerunt. S. tanquam hominem & plã
gent ſup eum. S. hominem ame deo aſumptũ/
Nemini autem licet fingere teſtum/qui dicat
(aſpicient ineu m(omnis.n. biblia tam ebraica
quam caldea dicit (aſpicient inme. Plangent)
.i.poenas dabunt i nhoc ſeculo & futuro. At
quo pacto ſpiritũgratiæ infundit? Si plãgũt ſup
eum, certe ſpiritus ſancti gratiam & priſcorum
ueniam peccatorum. Liberauit enim uolentes
abinferis/Infudit etiam ſpiritum poteſtatis adin
credulos puniendos: hi. N. ſunt qui plangunt.
ABACHVC: Inmedio duorum animaliũ
cognoſceris exiſtiiſalutem populi tui utſaluos
faceres criſtos tuos/miſiſti incapita inimicorum
mortem (duorum animaliũ). I. duorum teſta
mentorum/ruſusduorum prophetarum inmõ
te Tabor Moyſis & Heliæ. Iterum duorum
latronum incruce/forte etiam duorum brutoꝝ
quando natus eſt inſtabulis. inſalutem populi
tui ut ſaluas abiferis faceres credẽtium animas.
inimicos uocat ꝑtinaces hebreos.
DAVID. Loquitur ſæpe ſubnomine ſuõ de
meſſia/quem ſciebat eſua ſtirpe pululaturum.
ſic autem inquit (congregata ſunt ſuper me fla
gella/ & ignoraui. diſſoluti ſunt. neq; conpuncti
ſunt/temptauerunt me deriſerunt me der ſu &

ſtriderunt dentibus ſuis ſup me. Dederunt in eſ
cam meam fel & in ſiti mea potauerunt me ace
to: circundederunt me canes multi concilium
malignantium obſedit me. Effoderunt manus
meas & pedes meos dinumerauerūt omnia oſſa
mea Ipſi autem contemplati ſunt & uiderūt me
diuiſerunt ſibi ueſtimenta mea & ſuper ueſtem
meam miſerunt ſortem. Captabūt animā iuſti
& ſanguinem innocentem condempnabunt &
factus eſt mihi dominus in refugium. Erues
me de contradictionibus populi conſtitues me
in capud gentium populuſ/quem non cognoui
ſeruiuit mihi in auditu auris obediuit mihi. Scri
bantur hec in generatione altera & populus qui
creabitur laudabit dominum. Notum fecit do
minus ſalutare ſuum ante conſpectum gentiū &
reuelauit iuſtitiam ſuam. Dabo tibi gentes he
reditatem tuam abſtiterunt reges terræ &
principes conuenerunt in unum aduerſus domi
num & aduerſus criſtum eius. Fiat menſa eorū
s. iudeorum coram ipſis in laqueum & in retribu
tionem & in ſcandalum. Obſcurentur oculi eo
rum ne uideant & dorſum eorum ſemp incurua
Effunde ſuper eos iram tuam furor iræ tue con
prehendat eos/fiat habitatio eorum deſerta & ī
habitaculis eorum non ſit qui habitet/quoniam

quem tu miſiſti perſecuti ſunt & ſuper dolorem
uulnerum eorum addiderunt. Appone iniquita
tem ſup iniquitatem eorum & non intrent in iu
ſtitiam tuam deleantur de libro uiuentium &
cum iuſtis non ſcribantur. Ego ſum pauꝑ & do
lens / ſalus tua deus ſuſcepit me. Non erat pau
per dauid rex: ſed meſſias ex eo pauꝑ naſciturus
De iuda ꝓditore ſic predixit dauid. Qui man
ducat mecum panem leuabit contra me calcane
um ſuum / de iudeis iterum ſic / odio habuerunt
me gratis / de quibus Paulus apoſtolus ſic uatici
natus eſt. Inplebūt peccata ſua ſemꝑ / preuenit
enim ira dei ſuper illos uſq; in finem. Sic ergo
predixit ſempiternam iudeorum & pertinaciam
& miſeriam. Atcū pretermiſimus quod Hie
remias de criſti uenditione a iuda facta & pretio
& agri emptione quemadmodum in euangelio
traditur aperte predixit. Inquit enim. Et acce
perunt triginta argenteos pretium apretiati
quod apretiauerunt a filiis iſrael & dederunt eos
in agrum figuli: ſicut conſtituit mihi dominus
Adiungit Macteus agrum illum criſti pretio
emptum etiam temporibus ſuis ſanguinis agrū
cognominari. De reſurrectione criſti. Dauid ſic
inquit. Caro mea requieſcet in ſpe: quoniam nō
derelinques animam meam in inferno nec dabis

ſanctum tuum uidere corructionem quia. s. cri
ſti corpus nō putruit. Rurſus dnē eduxiſti ab
īferno animā meā. Ego dormiui & ſoporatus ſū
& reſurrexi quia dominus ſuſcepit me. Exſurre
xi & adhuc ſum tecū: Dauidi cōſentit OSEE
OSEE. Sanabit nos poſt biduum: die tertia re
ſurgemus: uel ſic uenite reuertamur addeum
quia ipſe cepit & ſaluabit nos: percutiet & cura
bit nos/uiſitabit nos poſt duos dies die tertia ſu
ſcitabit nos & ueniemus nconſpectum eius.
rurſus. Abſorta ē mors inuictoriā: ubi eſt mors
uictoria tua? ubi eſt mors ſtimulus tuus? s. quia
preſurrectionem criſti deſignatur etiam noſtri
corporis reſurrectio. Sicut enim inuno adā om
nes deliquimus & mortui ſumus ſic iuno criſto
omnes purgamur atq; reſurgimus: ſed de hoc
Paulus apoſtolus ſubtiliter atq; diuine.
IONAS: autempropheta cur exceptus eſt ua
ſti piſcis uentre & dietertio redditus luci uiuens
niſi ut reſurrectionē criſti ſignificaret? Geſta ſi
quidem ueteris teſtamenti nō minus ꝙ uerba fi
gure ſunt noui. Nouum quippe non aliter uete
ris finis eſt: ꝙ adumbrationis cuiuſdam colora
tio abſoluta & pfecta pictura. Ideoq; nouum
teſtamentum multo preſtantius eſt ꝙ uetus.
DAVID. Aſcenſionem domini ita cecinit

Adſcendit deus in iubilatione & dominus in uo
ce tube. Pſallite domino: qui aſcēdit ſup cælū
celi ad orientē. Aſcendiſti in altū captiuā duxiſti
captiuitatem / dediſti dona hominibus. Sancti
quoq; ſpiritus miſſionē ita canit. Emictes ſpiritū
tuum & creabuntur / & renouabis faciem terre.
IOEL. Et erit poſt hec. Effundam de ſpiritu
meo ſuper omnem carnem & ꝓphetabunt filii
ueſtri & filie ueſtre. Seniores ueſtri ſompniabūt
ſompnia / iuuenes ueſtri uiſa uidebunt / & quidē
in ſeruos meos & ancillas meas in diebus illis ef
fundam de ſpiritu meo / poſt adſcenſionem criſti
non ſolum apoſtoli: ſed & alii quamplurimi
tam femine quam mares tam gentiles: quam
iudei docti indocti. ſenes iuuenes ſpiritus ſancti
dona gratiamq; mirabilem acceperunt.
ISAIAS In aliis linguis & in aliis labiis lo
quar populo huic ſed neq; ſic exaudiet me dicit
dominus: Atq; ita quamuis apoſtoli antea ru
des: accepto ſpiritus ſancti munere diuina mi
ſteria ſubito uariis linguis effunderent: non ta
men iudei omnes crediderunt.
EZECHIEL: Spiritum meum dabo in
uiſceribus ueſtris & alibi de batiſmo ſic: Effun
dam ſuper uos aquam mundam & mundabimi
ni ab omnibus inquinamentis ueſtris & ab uniuer

ſis idolis ueſtris mundabo uos: iudeorum doc tores: ubi librum eorum de Iona interpetrantur & ubi exponunt Talmut: nouas ſilicet eorū constitutiones poſt ieſum factas. adducunt prophetiam huiuſmodi. ut ꝓbent ꝙ tempore meſſiæ non modo iudei: ſed etiam gentes quelibet aſpſione quadā aque ſordes diluēt peccatorū.

ISAIAS: In cantico ſic: haurietis aquam in gaudio de fontibus ſaluatoris/ Et dicetis in illa die confitemini domino & inuocate nomen eius. (Saluatoris): i. ieſu meſſie/ Ieſus enim ſignificat ſaluatorem. (Confitemini domino) quia. s. unius dei cultus adducitur per criſtum ceſſantibus idolis. Subiungit paulo poſt apoſtolorum predicationem apud gentes/ hoc pacto. Cantate domino: quoniam magnifice fecit annunctiate hoc in uniuerſa terra. Quoniam uero criſtus naſcitur in iudea Subiunxit. Exulta & lauda habitatio ſyon quia magnus imedio tui ſanctus iſrael.

DAVID. multa & manifeſta de criſto tractat in pſalmo Secundo Tertio Decimoquinto: Vigeſimoprimo multiſq; aliis Sed miſſio apoſtolorum in longinquas nationes ꝑ illud hoſtendit. in omnem terram exiuit ſonus eorum & in fines orbis terre uerba eorum.

ISAIAS: De meſſia ac de miſſione apoſto
lorum ſic. Quam ſpecioſi pedes euangelizātiū
pacem: euangelizātium bona: afflictiones quoq;
apoſtolorum ita preſenſit & preguſtauit. prop
ter te mortificamur tota die: exiſtimati ſumus
ſicut oues occiſionis. Origenes in tertio comē
tariorum geneſis ſic inquit. Thommas ſicut no
bis traditū eſt. ſortitus eſt parthos. Matheus
ethiopiam. Bartolomeus indiam citheriorem
Andreas ſcytiam. Ioannes aſiam. Petrus pontū
galatiam bitiniam Capadociam ceteraſq; confi
nes ꝓuincias iudeis dum taxat predicans circu
iſſe deprenditur & adultimum romæ commora
tus eſt. ubi & crucifixus eſt deorſū capite demer
ſo: quod ipſe ita fieri precatus eſt: ne exequari
domino uideretur. de Paulo autē quid dicam?
qui ab ieruſalem uſq; ad illiricum repleuit euā
gelio criſti. & adultimum ſub nerone martiriū
duxit. hec Origenes. Taddeus quoq; unus ex
Lxx. criſti diſcipulis ultra euphratem profec
tus & in diſena urbe predicans euangelium totū
regnum regis Abgari cōuertit ad criſtum ipſūq;
Abgarum amorbo quodam incurabili mirabili
ter liberauit. Sic enim fore criſtus ꝑ epiſtolam
Abgaro ante ꝓmiſerat cum ab ipſo ꝑ epiſtolā
rogatus fuiſſet ut ad eum curandum ꝓficiſceret

Heuſebius hæc inpublicis hiſtoriis ediſſenæ ci uitatis in qua regnauerat Abgarus ſyrorum lin gua ſcripta legit ingrecamq; traduxit.

Capitulum uigeſimum octauum. Solutio nes dubitationum circa pphetias.

XPONENDA ſunt ad preſens quedam pphetarum uerba/quænon ſatis intellecta oc caſionem ptinacibus hebetibuſq; iudeis pre bent ut ieſum fuiſſe meſſiam.i.criſtum uerum nequaq̃ confiteantur.

ISAIAS (Erit innouiſſimis diebus).i.ulti mis prophetarum temporibus & infine regni ſacer dotiiq; iudaici. non enim innouiſſimis diebus mundi utquidam ſomniãt criſtum primo uult eſſe uẽturum alioquin ferme inutilis uel ſal tem ad breue utilis foret eius inſtructio. ſedin nouiſſimis diebus pphetarũ ſacerdotii regniq; iudaici. Tria hec ſub ieſu nazareno ceſſauerunt & ſequitur. (Mons domus domini inuertice montium) Ob hoc quidam iudei delirant dicẽ tes q' in aduentu meſſie deus tranſferet montẽ Tabor montem Synai montem Carmeli uſq; ſeruſalem/Acſup horũ uerticem mõtem Syon inponet: hebetes homunculi incorporalis dei incorporalia opa ſemp adcorpora trahunt. At uero multo rectius Iſaiam hic exponit. Fratr

Salomon iudeus dicens montem ſyon nō alti
tudine loci: ſed miraculorum magnitudine coe
teros montes ſupaturum. Ieſus autem noſter
in eo monte inluminauit cecum natum. Cura
uit paraliticum. multaq; alia illic miracula fecit
deniq; ibi ſpiritum ſanctum e celo diſcipulis ſu
is infudit. poſt hec ſequntur. (& fluent ad eum
omnes gentes) i. ex omnibus gentibus multi/
dicunt ſimiliter omne animal in Noe arca fuiſſe
.i. ex omni animalium generie aliqua. (Non le
uabit gens contra gentem gladium nec exerce
buntur ultra ad prelium) /Dictio hec. Vltra ſi
gnificat non ſempiternam mundi pacem: ſed
uniuerſalem & diuturnam. fuit autem tanta ieſu
tempore pax: quemadmodum alias diximus
ut maro tunc clauſas eſſe portas belli cecinerit
ha bent hebrei in quarto Regum libro. (Non
uenerunt ultra latrones ſyrie in terram iſrael)
Veruntamen poſt illud tempus traditur ſyrios
frequenter terram iſrael inuaſiſſe. (Vltra ergo)
ſignificat uſq; ad certum tempus. Euſebius autē
tradit poſt ieſum uſq; ad ſua .i. Conſtantini tem
pora non cōtigiſſe tot regnorum euerſiones cla
desq; populorum/ quot ante contigerāt/ Item
Iſaias idem alibi de tempore meſſie ait. (Habi
tabit lupus cum agno & pardus cum edo acuba

bit) Quamuis Eleazarus pōtifex ariſtobuluſq̄ ãte criſtum ac philo poſt criſtum iudeorum in terpretum ſapientiſſimi ſacras licteras propter miſticã ſenſum p allegoriam exponendas eſſe cenſuerint idq̄ etiam ipſi tentauerint: tamen puerilia multoꝝ iudeoꝝ ingenia talem omni no regnante meſſia auream etatem expectant qualem poetarum uerba coloreſq̄ depingunt. Satis autem uiuente ieſu fulſit in animis homi num non pertinacium aurea ueritas/tranquilli tas mentis & fructus æternus/atq̄ poſt illum ob eius opa & doctrinam qui quicunq̄ uult au rea etate potitur: æterna pax hominibus cum deo pieſum conciliata eſt: quanq̄ etiam mul tos annos (Lupus).i. potentior princeps uel populus agnum.i. debiliorem principem aut populum non deuorauit: Erant ante ieſum gẽ tiles & iudei in omnibus omnino interſe diſcor des: poſt illum multi ex iudeis plurimi ex gen tilibus ſub illius doctrina concordes moribus opinionibuſq̄ uiuebant atq̄ uiuunt: Quotidie multis i locis animalium uenenoſorum morſus apoſtolorum miraculis innoxii reddebantur: Singula hec ad ſeculum aureum pertinere uidẽ tur: Omnino autẽ aureũ ſeculũ in animi poti us q̄ in corporis fructibus eſt ponendum. Nugẽ

uero poetarum pueris relinde quod & rabi mo
yſes iudicauit: hic enim in libro de iudicibus ait
Caue neputes meſſie tempore mūdi ordinem
naturaliumq; rerum progreſſionem aliter ꝙ
ſoleat ſe habere debere: quod autem Iſaias in
quit. (Habitabit lupus cum agno (& cetera
Enigmaticum eſt/ ſignificat enim iſrael cum im
piis ſeculi huius hominibus/ qui figurantur lupi
atq; pardi ſecurum conuerſaturum hec ille.
MOISES. In deuteronomio (Si ad cardi
nes cæli fueris diſſipatus inde retrahet te domi
nus deus tuus & aſſumet atq; introducet te iter
ram quam poſſederunt patres tui) Iudei ob hoc
expectantes criſti auxilio congregari cum ꝓp
ter ieſum diſperſi fuerint: fuiſſe eum uerum
criſtum non confitentur/ quibus reſpondendum
eſt oraculum hoc tunc impletum fuiſſe quando
ex babillonica ſeruitute liberati fuerunt. Tunc
enim ut teſtatur Eſdras Cyrus rex non ſolum
pmiſit iudeos omnes in patriam reuerti: uerum
etiam munera propoſuit reuertentibus/ ꝙ ſiquis
ad meſſiā huiuſmodi cōgregationē ptinere cōui
cerit: dicam ſatis p ieſum diſſipatas ꝓpter pec
catum animas/ quecunq; uoluerit in celeſtem
patriam congregari uocatur enim illa (a Daui
de) terra uiuentium Credo inquit uidere bona

domini interra uiuentium. Vnde rabi Moyſes egiptius indeuteronomio diuinum ipſum bo num/quod intelligibile eſt: multis dicit nomi nibus inſacris licteris nuncupari/dicitur enim mons dei & locus ſanctus eius locus ſanctuarii. uia ſancta atria domini templũ domini. domus domini porta domini. hec ille. Rabi quoq; Sa lomon & rabi abba hedificationem templi ab Ezechiele deſcriptã ad celeſtem pertinere hie ruſalem arbitrantur. Vani ſunt igitur qui uiſibile templum a meſſia conſtrui ſperant/Vani rurſus qui populum iſrael ſecundum locum abeo cõ gregatum iri expectant/Vani tertio/qui iude os omnes tempore meſſie ſaluos fieri arbitran tur. Audiamus Hieremiam ita dicentem (Con uertimini filii reuertẽtes ait dominus/quia ego uir ueſter & aſſumam uos unum deciuitate & duos de cõgregatione & introducam uos iſyon & dabo uobis paſtores iuſta cor meum & paſcẽt uos ſciẽtia & doctrina) hec ille quæ quidem uer ba de ultima redẽptione/que ꝑ meſſiã erat ex plẽda: intelligenda ſunt/non autem deredemp tione ababillonica ſeruitute/ſicut aliqui opinan tur. Nam ineodem contextu legitur: In illo tẽ pore uocabunt Hieruſalem ſolium domini & congregabuntur adeam omnes gentes in nomine

domini/Quo circa Rabi Salomon in libro cairedem ſuperiora Hieremie uerba.s. Aſſumam uos unum de ciuitate & duos de cōgregatione; exponit de ultima illa quæ ab eis expectatur redemptione. ſic enim ibi ait/Eligam iuſtos & introducam eos in ſyon ex quo patet in ultima ꝑ meſſiam redemptione nō omnes iſrabeliticos ſaluari: ſed iuſtos/hi autem pauciores admodū ſunt iniuſtis/qui non ſaluantur/ideo dixit propheta unum de ciuitate & duos de congregatione aliter cognatione quaſi dicat ualde pauci eligētur ex multis. hec ille. Rurſus ibidem aliquis ex antiquis talmuticis inquit. Sicut ex ſecētibus milibus hominum. qui egipto egreſſi ſunt ſoli duo.s. Calech & Ioſue terram promiſſionis intraſſe traduntur Ita in meſſie tempore fore/Sic enim apud Oſee ſcriptum eſſe & canet ibi iuxta dies iuuentutis ſue & iuxta dies aſcenſionis eius ex terra egypti: Hec ille.

ZACHARIAS. Loquens de criſto inquit (Hedificabit templum domino) expectāt iudei criſtum uaſtiſſimam in terris ex lapidibus mortuis machinam conſtructurum. Ieſus autē ſublime & coeleſte ex uiuentibus animorum lapidibus templum diuina nimium arte conſtruxit. Sed iſti per ſuperiora etiam confutantur.

HIEREMIAS. In diebus eius .s. meſſie ſaluabitur iuda & iſrael habitabit cōfidenter) dies illos quos nominat ad criſtum pertinere uolūt/cuius manibus in priſcum illud terrenumq; regnum reduci ſperant/terreniſq; opibus ad uotum ditari/Nos autem dicimus per criſti gratiam & doctrinam animas uolentium: tam reliquorum ꝙ iudeorum a priſtina illa culpa mūdari: ꝑquam mundationem habitare corpus cum hac fiducia poſſe ut poſt corporis ſolutionem ad celeſtia reuolent (Iuda) .i. genus hominum. quod inde .i. ab iudea totū originē habet (Saluabitur .s. ſi uolet ſed ex quo nam ſaluabitur? .s. ex culpa per adam concepta & habitabit cælum. Meminiſſe debemus (ISRAEL) in ſacris licteris interdum ſignificare homines cuiuſcunq; generis/modo uerum cultum dei iſdrael ſequantur etiam ſi ab iſrael ſeu Iacob ſecundum ſanguinem nō deſceederint: quapropter Iſayas: Vbi agit de propagatione populi iſrael ꝑuocationem gentium ſub doctrina Meſſie inquit (EFFVNDAM ſpiritum meum ſuper ſemen tuum & cetera: Et germinabunt inter herbas quaſi ſalices iuſta fluentes aquas) Et in eodem cōtextu declarat hāc propagationem ſeminis iſrael ſeu Iacob non eſſe ſolum ſecundum progeniem corporalem in

telligēdam. Idcirco ſubdit. (Iſte dicit domini
ego ſum & ille uocabitur i nomine iacob & hic
ſcribet inmanu ſua domino & in nomine iſrael
aſſimilabitur hec ille) Qui dicit domini ego ſū
iſrael ita eſt ſecundum carnem dequo etiam il
lud additur (Et ille uocabitur innomine iacob
Quod preter hec intextu ſequitur adeos perti
net: qui opinione moribuſq; ſunt ſimiles iſrael
unde Rabi Salomō ubi interpretatur uerba hu
iuſmodi. Et innomine iſrael aſſimilabitur ſic di
cit Iſti ſūt qui excultu gentilium aduerum dei
cultum conuertuntur. digni enim ſunt qui iſrae
lis nomine nūcupentur hec Salomō Quando
igitur prophetæ aiunt iſrael ſub meſſia ſaluum
fore: non genus hominum hoc aut illud intel
ligūt. ſed omnes qui cultu & uita iſrael & iacob
ſe ſimiles reddunt: quod ſi uelis hoc nomine Iu
da & iſrael: intextu illo Ieremie peculiarem dū
taxat dei populum ſignificari eſto: At illi qui
dei filium negauerunt: degenerati ~~ſunt~~ & aro
manis puniti ſunt qui uero illum ex iudeis ſecta
ti fuerunt: & multi quidem & magni uiri: uere
erant iſraelis nōmine nuncupandi: atq; precipui
inter illos ſigno quodam adeo dato ante Hiero
ſolimæ urbis obſidionem inregnum Agrippe
regis qui romanis amicus erat: aufugerunt ſerua

tiq; ſunt. Conſideratione dignum eſt illud nō̄n parua/quod uere Paulus apoſtolus uaticinatus eſt: Iudeos uidelicet aliquos pertinaces fore donec gentiles omnes omnino undique cōuertantur ad criſtum. poſtremo etiam illos inſeculorum fine [illegible] conuertēdos adduxit quoq; propheticum illud (Veniet ex ſyon qui eripiat & auertat captiuitatem ab iacob & hoc illis a me teſtamentum cum peccata eorum abſtulero / ſic demum ſtatutis temporibus. Iuda ſaluabitur eritq; tūc quod diuinitus predictum fuit paſtor unus & unum ouile. tunc implebitur illud Zacharie (In die illa erit dominus unus & nomen eius unum (illud quoq; Sophoniæ (Tunc reddam populis labium electum ut uocent omnes in nomine domini & ſeruiant humero uno adde rurſus illud Ezechielis. Tūc conuertam captiuitatem iacob & miſerebor domui iſrael Cui illud eſt ſimile. (Reducam captiuitatē ueſtram de cūctis locis. Sed quādo hec erūt? quotidie ex captiuitate tū peccati tum hominū liberātur p meſſiā iudei quicūq; uolunt apparebit autem hoc præcipue quādo maxime uolent hoc eſt in ſecundo chriſti aduentu prope mundani curſus finem. Tunc meſſias armis quibuſdam aduerſus impios prelia illa moue

bit. quæ Zacharias in bello hieroſolimitano ſu
turo predicit & poſt illa ſubiungit. In die illa erit
dominus unus. Tunc meſſias potenter (Effū
det iram ſuper gentes & regna quemadmodū
Sophonias ppheta minatur/quibus ſubiungit il
lud (Tunc reddam populis tūc prælium illud
gog & magog inplebitur ab Ezechiele deſrip
tum: quo finito redemptionem iſrael fore pre
dicit Ezechiel (tunc conuertam captiuitatem
Criſtus ergo inprimo aduentu doctrina exem
plo & opere ſuauiter uolentium peccata remi
ſit. in Secundo rem fortius agredietur. purga
bit acrius & pertinaces cum duce eorum antieri
ſto/uiolētia expugnabit/Sic enim dei nature di
ſcipline ordo requirit.

DANIEL (Aſpiciebam inuiſu noctis &
ecce in nubibus cæli quaſi filius hominis ueme
bat/ Propter hec & ſimilia expectant iudei cri
ſtum non humilem habitu & fortuna ſicuti ieſū
accepimus: ſed magnificum & potentem/neſci
entes duplicem eius aduentum eſſe. Venit hu
milis olim iudicandus ueniet poſtremo magni
ficus iudicaturus/Quod autem de ultimo mū
di iudicio ibi loquatur Daniel apparet cum ſub
iungit. (Throni poſiti ſūt & libri aperti ſunt.)
Aduentum uero primū eſſe humilem multis

prophetarum oraculis in ſuperioribus demõſtra
uimus de quo illud dauidis: Ego autẽ ſum uer
mis & nõ homo obꝓbrium hominum & abiec
tio plebis: omnes uidẽtes me deriſerũt me locu
ti ſunt labiis et mouerunt u capt. Sperauit in
domino/eripiat eum/ſaluum faciat eũ quoniã
uult eum: quoniam tu es qui extraxiſti me de
uentre. Spes mea ab uberibus matris meæ/in te
proiectus ſum ex utero de uentre matris meæ
deus meus es tu ne diſceſſeris a me. ſubdit mul
ta ibidem ad idem maniſeſtiſſime pertinentia.
Nonnulli iudeorum cum diuerſa de diuerſo ad
uentu oracula legerent duos meſſias introdu
xerũt. alterum filiu ioſeph. i. ex ioſeph patre ef
fraim longo ordine deſcendentem paſſioni
cediq; ſubiectum. Alterum deſcendentem ex
dauide/quem dauidis filium appellare conſue
uerunt: qui meſſiam alterum occiſum ſuſcitet
regnum ꝑ iſrael potenter inſtauret: ſed ii ma
niſeſte delirãt: ſacre enim lictere ab uno & per
unum & ad unum pendere uolunt generis hu
mani ſalutem & quando de meſſia locuntur fere
ſẽper dauidis uel iude prolem uocant: Ioſeph
uero patris effraim nunquam: hinc rabi Moy
ſes libro iudicum adducens precipuas omnes
de meſſia ſententias concludit meſſiam ex daui

dis genere fore: nullamq; alterius meſſie men
tionem facit. Iſaniūt igitur qui fruſtra geminos
introducunt: cū ſufficiat unus. Quanto rectius
nos per unum yheſum ſufficienter implemus
uaticinia omnia quamuis diuerſa: & ſufficienter
implemur. Ille ſiquidem Ioſeph cuiuſdam
quaſi adoctione ſiue fama & cuſtodia filius/fili
usquoq; Dauidis regis ex matre que deſcendit
ex Dauide. Iudicatus eſt a mundanis ſemel hu
milis. Semel quoq; mundum potentiſſime iu
dicabit.

ISAIAS (ERIT lux lune ſicuti lux ſolis
non de tempore primi aduentus hic loquitur
in quo non erat cōſuetus ordo mundi mutādus
ut alias diximus: ſed de ſeculo poſt aduentum
chriſti ſecundum. Nō enim ceſſabunt poſt ulti
mum iudicium celeſtia corpora uel elementa
ſed motus qui gratia quietis eſt inſtitutus: atq;
erit. Deinde exuberante lumine pulchrius uni
uerſū Adiungit (TVNC ſanabitur uulnus po
puli & preſura plage eius) quia deſtruetur mor
talitas propter peccatum priorum parentum
nobis inducta. Omnes enim homines ad inmor
talem uitam reſurgent: quod prophete plures
aperte prenumptiant. Rationes autem reſurrec
tionis in theologia illa noſtra quā in agro regnia

no apud achatem noſtrum Iohanē chaualchan tem compoſuimus: aduximus: ubi etiam adiu ximus Zoroaſtem & Mercurium & Platonem reſurrectionem corporum predixiſſe: hebreo℞ uero prophetas plures hanc prenumptiaſſe ne mini dubium.

ISAIAS (VIDEBIT ſemen longeuum)

DAVID (PONAM iſeculum ſeculi ſe men eius. In duobus iis uaticiniis chriſtus pro mittitur ſpiritale ſemen nō corporale: ſimiliter ſacerdotium & regnum ſpiritale quando dicitur apud DAVIDEM tues ſacerdos ineternū ſecū dum ordinem melchiſedech & ponam tronum eius ſicut dies celi: Rurſus ſedes tua deus inſecu lum ſeculi: Virga directionis/uirga regni tui) Et paulo poſt ſubiungit etiam quod pertinet ad Meſſiæ nomen dicens (VNXIT te deus: de us tuus oleo letitie precōſortibus tuis) ipſe enī excellentius omnibus regibus unctus ſacratuſq; eſt. s. quia adeo & ineternum merito autem ſu pra dixerat eum eſſe ſacerdotem ſecundum or dinem melchiſedech/hic enim Melchiſedech inſacris uoluminibus ſacerdos fuiſſe dei ſummi refertur: ſed qui nō oleo comuni perunctus ſit neq; qui ex ſucceſſione generis ſuſceperit ſa cerdotium ſicuti apud ebreos fieri mos erat &

deo ſecundum ordinem illius criſtus ſacerdos
futurus predicitur qui non olei liquore ſed uir
itute celeſtis ſpiritus conſecretur.

NATHAN quoq; iuſſus eſt adeo predi
cere Dauidi de Meſſia ex eius ſtirpe naſciture. &
talia (CVM impleti fuerint dies tui: dormies
cum patribus tuis & ſuſcitabo ſeme tuum poſt
te: quod erit deuentre tuo) Hic ergo qui poſt
Dauidis mortem naſcitur. Salomon eſſe nō po
teſt immo eſt Meſſias rex æternus non tempo
ralis ut SALOMON / & qui non
temporale ſicut Salomon: Sed eternum deo
templum hedificat. Sequitur enim ſic deus ad
nathan (Et reparabo regnum eius/hic ædifica
bit mihi domum nomini meo & dirigam thro
nūm eius uſq; ineternum ego ero illi inpatrem
& ipſe erit mihi infilium. s. quia meſſias dei fili
us magis eſt: q̃ dauidis & paulo poſt addit (Et
regnum eius erit uſq; ineternum coram me. s.
quia inſpiritalibus bonis non corporalibus/ideo
ſubiungit. Et thronus eius erit erectus uſq; in
eternum. Hoc regnum maumetbes intelli
gens melius: q̃ pertinaces iudei inquit malchō
rāo Verbum dei ieſus criſtus marie filius a crea
tore mundi miſſus eſt ut eſſet gentium omniū
facies in hoc ſeculo atq; futuro. Tale fuit ie

ſu nazareni regnum quale a prophetis cristo pro
micttitur: ideo ipſe ait. Regnum meum non eſt
huius mundi. Pontificibusq; eius ſucceſſoribus
in ſpiritalibus rebus proprie reliquit imperium
neculq; ad mundi finem ſubſtātialis & precipua
pontificum inquantum pontifices ſunt & criſti
uicarii iuris dictio ulterius ſe extendit. Rerum
uero terrenarum dominatio & adminiſtratio
pontificibus acceſſoria eſt tanq̄ accidens non in
quantum uicarii dei / ſed inquātum Conſtantini
cæſaris ſunt heredes / hæc autem dicta ſunt non
ut auctoritatem rerum temporalium pontifici
adimamus. habet enim re uera quanuis tanquā
accidens quoddam ſine quo trecentos annos
olim pontifex uerus fuit atq; eſſe poteſt. Sed
ut tela iudeorum hac ueritate facilius deuite
mus. Nam ubi Daniel ſub quatuor beſtiarum
figuris quatuor regna ſignificat per quartam be
ſtiam iudei omnes imperium romanum intelli
gi uolunt / quoniam uero Daniel ait quare tam
beſtiam deſtruendam fore per regnum adeo
cæli ſuſcitandum. Exponunt iudei romanum
imperium in aduentu meſſie deſtrui debere.
Addunt regnum eccleſie idem omnino eſſe
atq; romanum illud antiquum licet anguſtius.
Vnde concludunt impium regnum eſſe poſt q̄

per meſſiam ab eis expectatum eſt diſſoluen
dum. Quod quidem inde confirmant quia Da
niel ait ex quarta beſtia cornu paruulum pulu
lare/quod ſermones contra excelſum loquatur
qualem uolunt fuiſſe ieſum eiuſq; uicarium Hu
iuſmodi uero machinatio falſa eſt tum quia rē
gni romani ratio in rebus corporalibus conſiſtit.
Chriſtiani regni ratio in rebus omnino incorpo
ralibus. Diuerſa igitur regna ſunt/unde etiam
hodie imperatorem noſtrum a pontifice diuer
ſum eſſe uidemus tum quia Daniel dicit q̄ illud
cornu faciebat bellum contra ſanctos & preuale
bat eis/quod de ieſu eiuſq; uicario ei ſimili dici
nullo modo poteſt: adde quod ibidem Daniel
predicit quartam beſtiam perituram quando ue
niet ille quaſi filius hominis in nubibus cæli/
Totum hoc in ſecundo criſti aduentu eſt im
plendum quando cum maieſtate & potentia
ſumma accedet ad iudicandum. Nullo autem
modo in aduentu primo in quo non potens ma
gnificuſq; ſed tan𝈹 lapis abſciſſus & abiectus uē
turus a daniele prenumptiatur (CORNV) ue
ro illud Antichriſtus erit (PARVVM) ſcili
cet quia ex uiliori iudeorum fece Antichriſtus
trahet originem (ANNECTITVR quarte
beſtie) .i. tirannice poteſtati. Beſtia enim hec

Ꝯ.29. q. cõtra iudeos. Ꝙ miseri sunt in xᵖⁱ uindictam

tirannidem uniuerſam mūdi ſignificat abinitio romæ uſq; admundi finem : que caſura eſt una cum ſummo tyranno anticriſto inſecundo criſti aduentu ad iudicium circa finem mundi / dicit enim Daniel (Iudicium ſedit) dicit rurſus (ſtatim finis) Sunt qui uelint cornu illo non modo anticriſtum : uerum etiam tyrannicam hereſim hereticamq; tyrannidem Maumethis regis arabū ſignificari : eſſe eni ymaginē anticriſti queādmodum Ioannes baptiſta fuit ymago criſti Quod autem quarta beſtia tyrannidem uniuerſam inqualibet mund parte aromanis primis exortam uſq; ad anticriſtum & mundi finem ſignificet exeo patet ꝙ omnes etiam iudei conſentiunt per beſtiam primam ſignificari uniuerſā mundi tyrānidē ab initio mundi uſq; ad Nabuchodoſarem. Exitus enim rerum ex ordiis proportione quadam congruere debēt

CAPITVLVM. XXIX. Contra iudeos ꝙ miſeri ſunt incriſti uindictam.

SIQVIS Hebreorum hiſtorias conſideret reperiet eos nunꝙ grauı calamitate oppreſſos fuiſſe niſi quotiens ſcelus aliquod turpiſſimum patrauerunt. ante babillonicā ſeruitutē inidolatriam inciderunt utaſq; hieroſolime urbis prophetarum ſanguine repleuere : quemad

modum inregum libro legitur/ceteraq; ſimilia facinora connuſerunt propterea paſſi fuerunt ſeruitutem annorum ſeptuaginta inbabillonica regione deinde uſq; adtempora ieſucriſti noſtri ſatis iuſte uixere/quem non aliter tractauerunt ꝙ prophetas ante illum eius gratia miſſos. Cum uero poſt ꝙ ieſum interfecerunt diutius acerbi uſq; q̄ unquam antea puniantur neceſſarium eſt tunc illos ſcelus idolatria & prophetarum cede immanius patrauiſſe. Vnde Hieremias non audierūt me nec iclinauerūt aurem ſuam: ſed idurauerunt ceruicem ac peius egerunt q̄ patres eorū quod quidem oſtendit Ieſum uerum meſſiam & pluſquam prophetam & pluſquam diuinum hominem: immo deum re uera fuiſſe. Dicite queſo iudei cur inueſtro illo legum nouarum uolumine Talmut/quod fere quadringentis poſt ieſum annis compoſuiſtis crudeliores aduerſum criſtianos leges: q̄ Nero & Domitianus excogitare potuerint: ſtatuiſtis? Cum tamen non acriſtianis: ſed aromanis idolatris diſ ſi fueritis. Curtam uenenoſis execrationibus nobis precipue ter ſaltem quolibet die inſacris ueſtris mala grauiſſima imprecamini? cum nos pro uobis oremus deum & mitiores etiam ꝙ maumethenſes erga uos ſimus/non putatis criſtianā

legem Maumethenſi ignobiliorem eſſe : im mo preſtantiorem. Verum inſtigat animos ue ſtros clam : ut arbitror ipſa natura ado dium cri ſtianoꝝ quia uidelicet ꝓpter ieſum criſtum di uina uos iuſtitia diſſipauit. Videre licet quo pac to criſtiane uindicte quanuis inſcii aditum pate feciſtis. profecto quia inter uos multi propter impiam negligentiam & ignorantiam ſcriptura rum inermem Ieſum fuiſſe uerum meſſiam nō crediderunt Idcirco mox uel expectantes : ut Suetonius inquit : uel iam ut multi interuos opinabantur habentes alium, qui armis potens eſſet aromanis audacter rebellauiſtis/ obquam rebellionem funditus euerſa urbs/ homines occiſi diſperſiqꝫ ſunt/ hec habemus a Suetonio Perditi ergo eſtis / quia Ieſu criſto non credidi ſtis quod quidē Ioſephi ueſtri uerbis poſſumus confirmare/ qui multa diuine in iudeos indigna tionis adducit ſigna & miracula euidētiſſima & horrēda at ꝗ affirmat in ſumma celebritatē ue ſtra urbem ieroſolimā inquam tunc azimorum gratia tota ferme iudea confluxerat obſeſſam aromanis fuiſſe. Certum eſt autem iiſdem die bus uos Ieſum ſuperioribus ānis interfeciſſe Ad dit Titum / qui obſederat urbem ſolitum dice re proptermulta portenta deum ita eſſe iudeis

iratum ut timeret ne ei quoq; iraſceretur ſi iude
is ignoſceret. itaq; licet Titus non eſſet ſimili crudelis
terq; Veſpeſianus : tamen impellente deo cru
delius immo iuſtius actum eſt : quam romani ũ
quam alias conſueuerint Siquidem inea urbe pe
rierunt fame ferroq; ſupra undecies centena iu
deorum milia / uenũdata uero ſunt plura q̃ nona
ginta milia captiuorum. hec Ioſephus qui & in
terfuit atq; Euſebius. Addit Ioſephus hec cum
Titus orcumiens peruidiſſet repletos mortuo
rum cad aueribus uallos & humani corporis ta
bo patriam terram rigari cum ingẽti gemitu ele
uatis adcelum manibus deum inuocat teſtem
hoc ſuum opus non eſſe. deinde inde ita ſubiun
git. Arbitror equidem q̃ etiam ſi aduerſum im
pios romanorum paulíſper arma ceſſarent aut
hiatu terre aut aque diluuio aut ſodomitanis
ignibus & fulminibus celitus miſſis mortis ſupli
cium ciuitas pepẽdiſſet / que multo infauſtiorẽ
illis qui talia perpeſſi fuerant & nequiorem uiro
rum preſentem hancprotuliſſet etatem pro
quibus & omnis gẽs pariter mereretur extigui
Idem confirmat philoſtratus in uita Appollo
nii teanei his uerbis. Titus captis hieroſolimis
omnia circum loca cadaueribus compleuerat /
finitime autem gẽtes obuictoriam coronare eũ

uoluerant/ille uero tali honore idignum ſe eſſe reſpondit/nō enim ſe fuiſſe talium operum auctorem ſed deo iracundiam contra iudeos demōſtranti ſuas manus prebuiſſe: hec Philoſtratus. Adfuit inea obſidione Veſpaſianus/qui cum urbe deleta: deiudeis triūphauiſſet/queadmodū Suetonius narrat ſtatim coram populo duo fecit miracula. Nam cecum & claudum tactu ſolo curauit/is tamen neq; antea unquam neque poſtea tale ali quid feciſſe narratur quaſi diuino auxilio miracula illa fecerit/ſtatim cum diui no impulſū criſtianum ſanguinem uendicaſſet. Quamuis enim ſatis iuſtus eſſet: nō tamen ea uel ſāctimonia uel doctrina & arte ut miracula poſſe facere uideretur. Clemens & Egeſippus apoſtolorum diſcipuli ſcribūt iacobum fratem domini uſq; adeo iuſtitia preſtātē opinione omnium extitiſſe ut & iudeorum prudentiſſimi quiq; crederent hanc cauſam fuiſſe oppugnationis hyeroſolimorum. Sub ueſpaſiano ſtatim poſt necem Iacobi conſecute q inillum ſceleratas manus iniecіſſent: & Ioſephus ita ſibi uideri ꝑ hec euidenter indicat que omnia iquit acciderūt iudeis prouindicta Iacobi iuſti: qui erat frater yheſu qui dicit chriſtus quē iuſtiſſimū & puſſimū omniū confeſſione uirū iudei iterfecerūt.

hec ille. Quod autem christiani ſanguinis uidi
cādi cauſa deus eos perdiderit ex eo patet q̄ nul
lum aliud illis temporibus facinus patrauerunt
cuius cauſa deus illis uideretur tam acriter indi
gnari debere. Indignatus tamē erat omnino/q̄
Ioſephus ipſe qui aderat in ſeptimo belli iudai
ci libro ſic aperit. Infoelici inquit plebi deterrimi
quidam homines & deceptores falſa uaticinātes
ſuadebant ut euidentibus ſignis & inditiis iraꝶ ū
die & indignationis diuine nō crederent: quibus
aperte futurum & urbis & gentis portendeba
tur excidium: ſed uelut amentes & qui neq; ocu
los neq; animam haberent: ſpernebāt omnia
que celitus numptiabantur. Et enim ſtella pre
fulgēs gladio per omnia ſimilis imminere deſu
per ciuitati: & cometes preterea exitialibus flā
mis ardere per totum uiſus eſt annum. Sed &
ante excidii tempus ac bellicum populi ad diē
feſtum azimorum cōuenirent octaua die men
ſis xandicis qui eſt aprilis noctis tempore hora
nona tantus luminis fulgor aram templumq;
circundedit ut putarēt omnes diem clariſſimū
factum & permāſit ſpatio hore dimidie: quod
imperitis quidem & ignaris proſperum uideba
tur: Sed legis peritos & doctos & probos quoſ
q; doctores nō latuit exitiale portētū. In eadē

quoq; feſtiuitate uitula ſacrificiis admota & aris aſſiſtēs inter ipſas miniſtrorum manus enixa eſt agnam. Sed & ianua interioris ędis que reſpicie bat ad oriētem cum eſſet ære ſolido īduta ac p inde inmēſi ponderis quæ uiginti uiris ſummo conatu impellētibus clauderetur ferreis quoq; uectibus & ſeris munita ac peſſulis in altum demiſſis teneretur obſtricta repēte hora noctis ſexta apparuit ſponte patefacta. Sed & trāſacto die feſto poſt aliquot dies prima & uigeſima die mēſis artemeſii ideſt maii prodigioſus apparuit uiſus & fidem pene excedens: quod certe falſū putaretur niſi oculorum fidem cōfirmaſſet ma lorum coſecuta pernities/ & enim prope ſolis occaſum uiſi ſunt currus & quadrige in omnem regionem per aera ferri/ & armatorum cohortes miſceri nubibus & urbes circūdare ag minibus īprouiſis in alio autem die feſto qui pentecoſten appellatur noctu ſacerdotes ingreſ ſi templum ad miſteria ex more complēda pri mo quidem motus quoſdam ſtrepituſq; ſenſe runt. cum deinde uoces ſubitas audiūt dicentes Migremus hinc. Additur iis aliud terribilius/ Et enim quidam Ananie filius Ioannes nomine uir plebeus & ruſticus ante quartum belli annū cum ciuitas in pace & abundantia perduraret in

die feſto tabernaculorum repẽte clamare cepit
Veh ab oriente. Veh ab occidente! Veh a qua
tuor uẽtis. Veh ſup Ieroſolimam & ſuper tem
plum. Veh ſuper ſponſos & ſponſas. Veh ſuper
populum & indeſinenter die noctuq; p omnes
plateas circum ſens hoc clamabat uſq; quo qui
dam primores ex populo uiri uelut infauſti pre
ſagii indignatione conmoti correptum hominẽ
uerberibus multis afficiunt / at ille nequaquam
pro ſe aliquid loquens ſed ne eos quidem qui
circum ſteterant deprecans eaſdem uoces pari
obſtinatione & clamore repetebat / tum princi
pes intelligẽtes ut referat numinis eſſe motus
in uiro perducunt eum ad iudicem romanum /
apud quẽ flagris ad oſſa uſq; laniatus neq; pre
ces lacrimas fudit: ſed eãdẽ uocẽ miſerabiliter
& cum quodam ululatu emictẽs per ſingula pe
ne uerbera proferebat addẽs etiã hoc ue be hie
roſolimis / huculq; Ioſephus. Sed ãte illum
Ieſus mala hec ita predixerat. Veh pregnãtibus
& nutriẽtibus in illis diebus. Orate autem ut
nõ fiat fuga ueſtra hieme neq; ſabato / erit enim
tunc tribulatio magna qualis neq; fuit ab initio
ſeculi huculq; neq; erit. Videns igitur Ieſus ci
uitatem fleuit ſuper eam dicens Si agnouiſſes &
tu in hac die que ad pacẽ tibi ſunt: nunc autem

abſcõditum ẽ ab oculis tuis : quia ueniẽt dies ſup te & circundabunt te inimicitui uallo / & circuibũt te & per urgebũt te undiq; & ad ſolũ deducẽt te & filios tuos inte / erit neceſſitas magna ſup terram / erit populo huic & cadent i ore gladii & captiui ducentur in omnes gẽtes & hieruſalem erit cõculcata agentibus quouſq; compleantur tempora gentium. Cum autem uideritis circundari ab exercitu ieruſalem tũc ſcito te quia apropinquabit deſolatio eius. Predixit & alia his ſimilia : que ſiquis cum Ioſephi hiſtoria cõferat de criſti diuinitate dubitare nõ poterit. Quid preterea dicetis ad hec o miſeri q non ſemel tantum afflicti eſtis aut breue tempus quemadmodum ſolẽt / qui pro delictis humanis poenas dant : ſed tãquam ſempiterno deo penas pro leſæ maieſtatis crimine dantes & ubiq; & ſẽper miſerabiles ob erratis / neq; id quidẽ iniuria Sẽper enim peccatis / tũ quia pertinaces eſtis tũ quia miſterio criſti detraſtis. Quãuis autẽ multe nationes criſtianis obſtiterint rigidius tamen uos : ꝙ alii iure puniti eſtis / & puniemini quia olim ſup ceteros honorati adeo nimium igrati fuiſtis pphetas occidiſtis & criſtũ primi omniũ criſtianis tum in iudea rapinis & nece tum ubiq; gentiũ iſidiis ad uerſati eſtis : Excitabatis ubiq;

contra eos gentium uires/unde & exemplo &
iſtigatione multorum iudeorum chriſtiani paſ
ſim lacerabant̃. Verum celeſtis dux exercitum
ſuum undiq; obtruncatū miris modis inſtaura
bat & mirifice augebat: fuiſſe autem uos in chri
ſti uindictam diſſipatos maumethes etiam cō
fitetur: qui ait in alcorano/deum eripuiſſe yhe
ſu animam ex manibus iudeorum: reduxiſſe ad
ſe atq; exaltauiſſe: ſectatoreſq; criſti pſecutori
bus prepoſuiſſe etiam uſq; ad mundi iudicium
atq; finem decreuiſſe inſup incredulos iudeos
omni uindice tutoreq; priuatos in hac uita & al
tera cruciatibus ſummis affligere. Sed audite
Moiſem ueſtrum egiptium i libro iudicum or
dinariorum ita dicentem. Iheſus nazarenus uiſus
eſt eſſe meſſias/ac ſententia iudicum inter
fectus cauſa fuit ut deſtrueretur iſrael gladio:
hec ille. Verum diuina iuſticia quamuis ſtatim
poſt ieſum ferme ſingulis annis uſq; ad titum
diuerſis & grauibus calamitatibus cedibuſq; uos
oppreſſerit: quod florus. Ioſephus Philo Euſe
bius oſtendunt tamen ſunmum illud ueſtre ur
bis excidium anno poſt Ieſum quadraginta ideo
diſtulit ut & uos penitentie tēpus haberetis
& criſtiane legis exordium extante urbe ueſtra
& ſemota rerū temporumq; cōfuſione cunctis

ſeculis clarius innocteſceret. factum eſt etiam ut ſtante urbe uiolentius a uobis torqueri criſtiani potuerit exactiuſq; probari. Puniuit autem uos criſtus idolatrarum manibus non criſtianorum ut oſtenderet criſtianos ſuos abſq; ulla uiolentia & uiuere debere & poſſe regnare / atq; tam miraculoſe puniuit ut nichil miſerabilius uel unq̄ fuiſſe uel fore tam criſtus predixerit: q̄ Ioſephus confirmauerit. Legite quintum de his rebus Ioſephi librū / uidebitis etiam matres fame filios deuoraſſe / Sed ut breuibus omnia coprehendam nulla excogitari poteſt tragedia luctuoſior. Atq; hanc quidem miſeriam i criſti uindictam fore plebs olim ueſtra predixit. Nā cum Pilatus ait. Innocens ego ſum a ſanguine iuſti huius / uos uideritis / illi reſpōderūt Sāguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros.

RESVMPTIO : Probationis de criſtiana uindicta intra capita.

q VONIAM Vero uarias quotidie huius ueſtre calamitatis cauſas diligenter excogitatis quo cedis chriſtianę culpam ſubter fugiatis rem omnem ab initio repetentes i tria capita colligamus: Tria potiſſimum i eo ſcelere cuius culpa diſperſi eſtis concurrere opportere neceſſariū arbitramur. primū

quidē illud quod ab itio tetigimus quod uide licet multo grauius ſit: quam ea culpa ob quā olim inbabillloniam diſperſi fuiſtis & tanto ſaltē grauius: quanto conditio ueſtra poſt ieſum de terior ē quam in ea diſperſione. Calamitas hec acede ueſtrorum in enarrabili & uiliſſima uendi tione traditur icepiſſe ſepe quidem alias & gra uiter ante Titum & poſt ieſum maxime uero Ieruſalem ſub Tito & in Meſopotamia ſub Tra iano & Biter ſub Adriano paſſimq; ſub Gallo. Quod quidem in ea/ que ante chriſtum fuit nō contigit. Addite quod ſub Claudio ultra ce teras calamitates etiam fame extrema ut iquit Lucas uos deus oppreſſit. quam quidem Clau dii tempore magām fuiſſe in iudea etiam Ioſe phus aſſerit Rurſus in aliis diſperſionibus duces ueſtri generis honoratos paſſim habebatis le giptimumq; ſacrorum ueſtrorum cultum inte grum ſeruabatis/ in hac uero nequaqaum. prete rea uos deus tunc prophetarum miſſione con ſolabatur qui uel citam liberationem pollice bantur/ qualis Hieremias atq; Ezechiel uel iā inſtantem monſtrabāt. qualis Daniel. Eſdras Ageus & zacharias. Ex quo apparet deum uos tunc tanquam filios habuiſſe non ut hodie tan quam hoſtes. Nullū enim poſt Ieſum prophe

tam habetis/ quod uobis minatus eſt pſalmus. Iam nõ eſt propheta & nos nõ cognoſcet amplius. Cur deus uos uita maxima ex parte atq; ſacerdotio regno. prophetis tam diu õnino priuauit? ut oſtenderet uos omnis diuine ſpei hereditatiſq; expertes tanq̃ rebelles iam pridem reprobauiſſe/ Quomodo ergo meſſiam ab eo expectare poteſtis? a quo Meſſiæ precones & ſimilitudines minime impetratis. Poſtremo alias ad breue quoddam tẽpus & ad regiones quaſdã poſt Ieſum ad longiſſimum immo ad uniuerſũ perq; omnem orbem eſtis exterminati ut pote qui in deum ipſum/ qui ſemper & ubiq; eſt cum peremiſtis Ieſum proprie deliquiſtis: cum occidiſtis ꝓphetas i dei nũptios peccauiſtis/ cũ coluiſtis idola regnũ deo quãtũ i uobis fuit abſtuliſtis/ quid reliqui uobis ſupẽ͂at niſi ut i perſonam dei propriam ſeuiretis? Si igitur occidentes ieſũ ſcelus commiſiſtis prophetarũ cede & idolatria maius tunc certe ſeuiſtis in deum, atq; e conuerſo ſi quando manus i deum impias inieciſtis tũc ſolum id fieri potuit cum inieciſtis in ieſum/ qui ſolus i orbe terrarũ ſolis uirtutibus prodigiiſq; eſſe ſe uerum ſũmi dei filium deũq; mõſtrauit De primo actenus dictum ſit. Secundo uero loco ad culpam hanc ueſtram ob quam miſeri

exulatis pertinet/ut uobis õmibus ubiq; & ſem
per comunis ſit. Singuli enim continue ubiq;
gentium miſeram uitam ducitis Nullum uero
aliud ſcelus excogitari poteſt/quo ſinguli aſſi
dueq; infecti ſitis: niſi q̄ uitam ieſu ſuorumq;
diſcipulorum ĩprobatis: cedem uero probatis
quam ob cauſam criſtiane cedis participes eſtis
quod quidem ita tetigit Ieremias. Quid uultis
mecum iudicio contendere? Omnes enim uos
deliquiſtis in me. Cum uero uitulũ in oreb fa
bricatum uel prophetarum cedes uel alia que
uis maiorum ueſtrorum inmania ſcelera uitupe
retis careatiſq; omni inclinatione ſeu ad prophe
tas occidendos ſeu ad idola fabricanda ſequitur
ut nullo modo ſcelerum illorum proprie par
ticipes ſitis. delirant igitur qui uos propter ido
la culta uel prophetas occiſos hac calamitate
preſſos exiſtimant Tertium uero quod
ad culpam tante miſerie cauſam adtinet eſſe ui
detur: ut occulta ſit uobiſq; ignota. Siquidẽ in
libro illo Talmutico qui inſcribitur magnila
queritur cur inbabillonia peregrinantibus afflic
tionis terminus predictus fuit: quod ita Hiere
mias teſtificatur. Poſtq̄ completi fuerint inba
billone ſeptuaginta anni uiſitabo uos peregrinã
tibus autem poſt Titũ nullus unquã miſeriã

predictus eſt finis/ Ad hoc ibi ſic breuiter reſpōdetur. Tunc illis finis malorum oſtenſus eſt quemadmodum & culpa obquam mala patiebātur aperta. his autem quibus ignota culpa eſt ignotus & finis. hec ibi. Nullū uero aliud commune ſcelus ueſtrum omnino eſt omnibus uobis ignotum preter id quod in Ieſum ueſtri cōmiſeruunt ac uos approbatis/ Non ſolū enim malum id eſſe neſcitis: ſed cum peſſimum ſit optimum eſſe putatis.

Capitulum trigeſimum. Confirmatio rerū noſtrarum ex iudaicis contra iudeos de ſacris libris.

IRCVMFERTIS iudei paſſim ac ſēper: deo uolente: Hebraicos prophetarum libros/ ex quibus intelligere licet cuiq; criſtianos prophetarū uaticinia nō finxiſſe quod tetigit dauid. Deus meus demonſtrauit mihi de inimicis meis/ ne occideris eos/ nequando obliuiſcantur legem tuam/ diſperge eos in uirtute tua. Sic igitur inuiti teſtes eſtis noſtre ueritatis ubiq;. Habemus & nos ſacras prophetarum licteras a pluribus poſt criſtum trāſlatas i grecum eloquium & latinum. Habemus inſup tranſlationem illam apud Tholomeum regē factam annis pluribus: ꝙ trecentis ante criſtum

ad duobus & ſeptuaginta iudeis ex omni populo ab eleazaro pontifice electis tanquam omnium preſtantiſſimis/quod grecus Ariſteus regis illi us familiaris/qui & interfuit ac Ioſephus ſcribit Addūt regem tranſlationis huius gratia centū milia iudeorum qui inegipto ſeruiebant aſerui tute ſuis pecuniis redemiſſe munera incredibi lia templo pontificiq; donaſſe traductores mi rum in modum honorauiſſe/qua ego tranſlati one libentius utor ut perfidam hanc plebeculā iudaicam cum egregiis illuſtrium iudeorum il lorum armis conuincam/neq; putandum eſt uo lumina illa acriſtianis: quæ iam pridē per orbē ſparſa erant uitiata fuiſſe aprimis preſertim: qui ea tanq̄ rem celitus miſſam uenerantes eorum miſteria ſanguine defendebant.

DE MIRACVLIS

Venio ad miracula: que non negatis quidē immo inpluribus hiſtoriis ueſtris tam apoſto los q̄ Ieſum feciſſe miracula confirmatis. Sed quidam inter uos aiunt Ieſum medicum apud egiptios in pueritia paucis annis ad ſummum magiam didiciſſe rem ſupra modum arduam. quā tot tantiq; philoſophi illuc undiq; confluē tes inetate etiam perfecta multis annis uel mi nima exparte diſcere non potuerūt. Quis nam

magus alias cum publice ſummi cum ignomi
nia comprehenſus occiſuſq; fuerit aſſequi ſtati
potuit ut ſummus deus paſſim haberetur? qua
nam magia uſi ſunt/rudes piſcatores illi yheſu
mortuo quos miracula feciſſe neceſſarium eſt
alioquin yheſus interemptus auctoritatem bre
ui omnem penitus amiſiſſet. Si magi erant cur
nō ut ſolent ambitioſi homines ſe ipſos potiuſ
q̄ yheſum predicabant mendicum publice in
fami morte perentum? qua uero arte aut ruſti
ci piſcatores illi Paulum & Appollo iudeos ho
minum omnium doctiſſimos /multoſq; alios
ualde eruditos & claros ad ſuſtinendam mortē
irretiuerunt? aut Paulus Hierotheum & Dioni
ſium areopagitam philoſophos platonicorum
omnium excellentiſſimos ceteroſq; ſimiles ſi
militer inlaqueauit? que iocunditas: que utili
tas illis magie propoſita erat quotidie nō ſui:
ſed chriſti amore periclitantibus. Vnde Iuſtinus
philoſophus excellens in libro: quem ad Anto
ninum imperatorem ꝓ noſtra religione ſcripſit
inquit. Ego ipſe ſectis platonicis inſtitutus au
diens uituperari chriſtianos ac uidens eos impa
uidos ad ſuſcipiēdam mortē atq; omne ſuppli
cium tollerandum conſiderabam q̄ impoſſibi
le eſſet eos in malitia & in libidine conuerſari:

hec ille: Sed audire libet tertullianum tempo
ribus Iuſtini propinquum ad romanos iudices
ita clamantem. Omne malum aut timore aut
pudore natura perſuderit. Deniq; malefici ge
ſtiunt latere. Deuitant apparere. trepidat depre
henſi. Negant accuſati. Nec hoſti quidem faci
le aut ſemper confitentur. Certe dannati meret
Dinumerant inſemetipſos. Mentis male impe
tus uel fato uel aſtris inputant. Nolunt enim
ſuum eſſe quia malum agnoſcunt criſtianis uero
quid ſimile? Neminem pudet neminem pe
nitet: Niſi plane retro non fuiſſe. Si denotatur
gloriatur. Si accuſatur/non defendit. Interroga
tus /uel ultro confitetur. Dannatus gratias agit
Quid hoc mali eſt? q naturalia mali non habet
timorem. pudorem. tergiuerſationem. peni
tentiam deplorationem. Quod hoc malum
eſt? Cuius reus gaudet. Cuius accuſatio uotum
eſt/ & pena felicitas. Redarguit preterea genti
lium iudicum temeritatē q criſtianos nullo un
quam crimine comperto ob ſolum ſecte nomē
crudeliter condempnarent Quod autem huiuſ
modi ſecta ſentiret neq; ipſi inquirerent/neq;
uellent acriſtianis audire. Deniq; ut alias dixi
finis huius diſciplinæ ſanctiſſimus manifeſte de
clarat/non magia: ſed diuinitate criſtum eiuſq;

diſcipulos miracula effeciſſe. Extat apud uos liber de Ieſu nazareni uita / in quo legitur Ieſum inter alia miracula / que illic multa narrantur etiam mortuum ſuſcitaſſe / quia uidelicet ſolus recte pronūctiare ſciebat nomen illud dei proprium. quod eſt apud uos preceteris uenerādū & quia quatuor ſolū licteris conſtat & illis quidem uocalibus difficillime omnium pronuptiatur / ſonat autem fermé hunc inmodum HIEHOVAHI. i. fuit eſt erit. Atq; hec maior hebreorum pars opinatur. Si ita eſt cū nihil apud uos hoc nomine ſāctius habeat͂ ideoq; nequeat prophanum aliquid confirmare / abſq; dubio diuina eſt criſti noſtri doctrina / que ſicuti uos dicitis diuiniſſimi illius nominis uirtute ſicuti autem nos aſſerimus dei uirtute coaluit

TESTIMONIVM Iohannis Baptiſte & Ioſephi.

Deſinite iam delirare Iudei tam inſani: q̄ miſeri creditis ne diuino illo uiro / quem totus ſine controuerſia mundus honorat Iohāni baptiſte? qui ut ait Ioſephus erat re uera atq; publice habebatur omnium exemplar uirtutum Adquem tanq̄ ad oraculum plurima iudeorū ceterorumq; turba undiq; confluebat hec Ioſephus ueſter. Ioānes autē iſte yheſū nazarenū

eſſe meſſiam palam proculdubio affirmauit iuſ
ſitq; omnes eum ſequi: alioquin omnes: qui
tunc de yheſu locuti ſunt exordium a ioannis
teſtimonio & confirmatione feciſſent: eumq;
miris laudibus celebraſſet. Patet autem cuiq;
uita n yheſu ſimul atq; Iohannis ab euange
liſtis narrari: horum amicitiam cum etiam ma
umethes non ignoraret utriuſq;. s. Iohãnis bap
tiſte ac Ieſu ortum uitã laudes in eodem alcho
rani capitulo decantauit. Appellauit Ieſum ſpi
ritum uerbumq; dei Iohannem ibidem ait ma
gnum eſſe prophetam diuini uerbi confirma
torem / & certe ita confirmauit ut primos diſci
pulos ſuos a Iohanne Ieſus habuerit / Deniq; au
dite quid Ioſephus ueſter in libris de antiquita
te iudaica / quos grecæ ſcripſit de chriſto loquat.
Sicut etiam ante Conſtantinum in antiquis tã
grecis exemplaribus: q̃ latinis legebatur & legi
tur / quod Hyeronimus Euſebiuſq; teſtantur /
neq; uitiari tantum poterant libri qui tam late
ſparſi erant & inſũma auctoritate ab omnibus
habebantur eo preſertim tempore quo criſtia
ni calũpniatoribus ubiq; maxime omniũ ſubi
ciebantur. neq; tamen a quoquam inimicorum
notatos illos reperio quod uel Ioſephi uel pro
phetarũ libros corruperint. Sed ueniamus ad

Ioſephum. Fuit inquit iiſdem temporibus Ie
ſus ſapiens uir ſi tamen uirum eum nominare
fas eſt. erat enim mirabilium operum effector
& doctor hominum eorum, qui libenter quæ
uera ſunt audiunt & multos quidem iudeorum
multos etiam ex gentibus ſibi ad iunxit. chri
ſtus hic erat aliter credebatur Hunc accuſatio
ne primorum noſtre gentis uirorum cum Pila
tus in crucē agendū eſſe decreuiſſet: non deſe
ruerunt ii qui ab initio eum dilexerunt. Appa
ruit enim eis die tertio iterū uiuus quemadmo
dum diuinitus inſpirati prophete uel hec uel
alia de eo innumera miracula futura eſſe predi
xerant/ Sed in hodiernum diem Chriſtianorū
qui ab ipſo nuncupati ſunt & nomen perſeuerat
& genus: alibi quoq; ſic ait. Ananias iunior ꝓ
teruus & inſolens moribus fratrem Ieſu qui dici
tur chriſtus nomine iacobum & alios quam plu
rimos quaſi contra legem agentes accuſans tra
didit lapidandos. Qui autem uidebantur eſſe
moderatiſſimi ciuitatis & circa legis integrita
tem, habere ſollicitudinem grauiter hoc tule
re: miſeruntq; latenter ad regem rogantes eū
ut ſcriberet ananiæ ne talia perpetraret: cum
neq; prius recte feciſſet: hec Ioſephus in uigeſi
mo antiquitatum libro.

DE RESVRRECTIONE CRISTI

Rubrica

CETERA quidem miracula Ieſu quia ſe pæ & multa & coram populo facta ſunt & decãtantur a multis: negare non audetis/ Reſurrectionem autem quãuis multi de illa ſcripſerint: tamen quia non omnibus nota fuit omnino negãtis. hanc tamen a Ioſepho cõfirmatam uidetis An neſcitis corpus illud Ieſu/ quod poſt reſurrectionem in mortale duinũq; omnino fuerat effectum non decuiſſe quorũlibet mortalium oculis: ſed ab illis dum taxat uideri/ qui ſtatuti teſtes aliis adeo fuiſſent. Viderunt autem Ieſũ ex mortuis ſuſcitatum quadraginta diebus ſepæ & plures neq; ſolum apoſtoli uel diſcipuli: uerũ etiã plures q̃ quigẽti fratres ſimul cõgregati quod teſtatur Paulus apoſtolus dicens. multos illorũ ad huc cum illa ſcriberet uiuere. Reſurrexiſſe uero Ieſum non illi ſolum teſtantur uerum etiam mille hominum milia tam iudeorũ: q̃ gentilium qui ſicuti & illi pro ſola Ieſu publice ignominioſeq; interfecti gloria certam acerbiſſimamq; mortem libentiſſime ſubierũt Deridenda eſt igitur ficta illa a uobis hiſtoria/ discipulos corpus eius ſepulchro ſurrectum in ortis iter herbas occltauiſſe. Sed paulo poſt ab exploratoribus ad hoc ipſum apontifice miſſis

fuiſſe repertum/ O inprudẽtes nimiũ & inepti. Cur cadauer illud in foro non ſuſpendiſtis: Si delere Ieſu gloriam penitus ſtudebatis? Sic eni omnes ſubito nazarenam ſectam deleruiſſent

CAPITVLVM trigeſimum primum.

Confirmatio trinitatis dei & diuinitatis chriſti ex iudaicis.

VID diuinam trinitatem uituperatis ueſtrorum miſteriorum prorſus ignari? legite ueſtrorum iterpretum comentaria ſuper pſalmum. (Deus deus dominus locutus ẽ & uocauit terram) In illis enim queritur quam ob cauſam pſalmus ter uocat deũ/ Atq; reſpõdetur, ut uidelicet oſtẽderet deum tribus his nominibus ſeculum creauiſſe ſecundum tres ꝓprietates quibus creatus eſt mundus/ he utro ſunt. Sapientia. Scientia & Prudentia ſicut legitur in prouerbiis Salomonis (Dominus in ſapientia fundauit terram/ ordinauit celos i prudentia: in ſcientia ſua abyſſi erumpunt. Ter quoq; nominatur deus in exodo. (Ego ſum dominus deus tuus: deus zelator. Ecce tria diuina nomina ſecundum tres dei propietates/ quibus cõſtituta ſunt omnia. Legitur ſimiliter in libro Ioſue. (Deus deus dominus ipſe ſcit/) hec ibi Similem expoſitionem in comentariis ueſtris in

geneſim repetietis in ea parte precipue. (In prīcipio creauit deus celum & terram) ubi rabi Eliazar inquit Non eſt creatus mundus niſi per uerbum uel cum uerbo dei ſicut habetur ī pſalmo. Verbo domini celi firmati ſunt. & ſequitur ibidem. Rabi Simeon inquit inſpirauit uel inſufflauit deus ſpiritū ſanctum & creatus ē mūdus ſicut in pſalmo legitur. (Spiritu oris eius omnis uirtus aliter exercitus eorū hec ibi. Negatis deū filiū naturalē.i.eiuſdē nature habere deus tamen ipſalmis ait. (filius meus es tu ego hodie genui te. neq; hoc de āgelis animiſq; dici poteſt/qui nō geniti: ſed creati ſūt. Nō eni de ſubſtantia dei/ſed denichilo proceſſerunt: Ideo et ſi quandoq; dicuntur inſacris litteris filii dei nunquam tamē adeo dicuntur geniti/dixit autē Hodie.i. in eterno hodie.s.inpreſenti illo eternitatis ſtatu qui neq; principium habet neq; finē/quicquid eni ex ſubſtātia dei eſt & in tra deū eternum eſt. Ideo in pſalmo: Deus iudiciū tuum regi da: ubi manifeſte defilio dei tractatur de ipſo filio dicitur. Erit nomen eius inſecula & ante ſolem permanet nomen eius/Quod autem de filio dei eterno ſit ſermo illud declarat q ubi tranſlatio noſtra dicit permanet hebraicus textus habet ynnō que quide dictio anym

deriuatur nyn filius eſt. ynnon ergo quid aliud
ſignificat ꝙ filium progenitum natum atq; ab
ſolutum? quod deus filium habeat Salomon
in prouerbiis teſtimonio eſt. Quis aſcendit in
celum atq; deſcendit? quis continuit ſpiritum
in manibus ſuis? quis colligauit aquas quaſi in
ueſtimēto? quis ſuſcitauit omnes terminos ter
re? quod nomen eſt eius? & nomen filii eius ſi
noſti. Audite inſuper Iſaiam ad deum ita cla
mantem. Sanctus Sanctus Sanctus Dominus
deus ſabaoth. Ter ſanctus trinitatem diuinarū
ſignificat perſonarum. Dominus ī ſingulari uni
cam dei ſubſtātiam. Plena eſt omnis terra glo
ria eius. hoc adſumptionē hominis a uerbo dei
factam ſignificat. Nam ibidem Iſaias deum in
throno ſub figura hominis collocat. Vt autem
oſtenderet uos miſteria huiuſmodi non ſatis in
tellecturos adiungit de cecitate ſurditate per
tinacia ueſtra multa/que narrauimus alias. Indu
cit & alibi deum ita loquentem. Accedite ad
me. Audite/hec a principio non in abſcōdito lo
cutus ſum: ex tempore quo facta ſunt ibi eram
& nunc dominus deus miſit me & ſpiritus eius.
Ille ergo qui a principio.ſ. legis non eſt locutus
in abſcondito.ſ. quia palam in monte Sinai om
nibus audiētibus. qui & illo tempore ibi erat ui

delicet ipſe deus legis auctor nunc adeo micte
tur ideſt filius deus genitus apatre deo naturã
aſummit humanã. Spiritus etiam dei hunc mic
tit/quoniam perſpiritum ſanctum facta eſt dei
hominiſq; coniũctio. Quilibet iſtorũ qui mic
tunt neceſſario deus eſt/quando qui mictitur
eſt deus. & quãuis deus unus ſit aliqua tamen
licet ĩcogitabilis diſtinctio. eſt iter eos qui mic
tũt atq; illum qui mictit. Quod autem qui hic
inducitur tanq̃ loquens ſit ipſe deus patet per
antecedentiam. Dicit enim. Ego primus & ego
nouiſſimus manus mea fundauit terram patet
etiam perſequẽtia nam poſt omnia: que adduxi
mus ſubditur. Hec dicit dominus redẽptor tu
us ſantus iſrael. Sed audire licet dauidem ita cla
mantem. Quo ibo aſpiritu tuo? & afacie tua
quo fugiam ſi adſcendero incelum ibi es inqui
bus uerbis ſpiritum dei ubiq; uult eſſe iudei au
tem & criſtiani ſolum deum ubiq; eſſe uolunt
Cõſtat igitur ſpiritum illum non ſpirationem
quandam extra deum ſed ſpiritum ſantũ deũq;
exiſtere/dequo inquit Iob. Spiritus dei fecit
me & ſpirac ulũ homnipotentis uiuificauit me
facere autem hominem .i. animum atq; uiui
ficare ſolius dei offitium eſt preterea inueſtris
illis ſuper geneſim cõmentariis queritur quid

ſit/ (Spiritus ille dei qui ferebatur ſuper aquas/ Ac reſpōdet ibidē. Meſſiæ hic ſpūs eſt/de quo apud Iſaiam legitur & requieſcet ſuper eum ſpiritus domini ſpiritus ſapientiæ & itellectus hec ibi. Ex quo patet & ſpiritum illum deum eſſe & meſſiam eſſe deum/ Item in eiſdem comentariis Rabi Simeon dicit / Quid eſt illud quod in pſalmo legitur. (Spiritu oris eius omnis uirtus eorum & reſpondetur / hoc eſt inſpirauit deus ſpiritum oris ſui & creatus eſt mundus. Accedit ad hec q rabi Moiſes gerūdēſis exponens. Inpricipio creauit deus celū & terrā / iquit Inpricipio.i. inſapientia que eſt principium principiorum. Atq; ideo intranſlatione ieroſolimitana loco eius quod eſt (Inprincipio) habetur (in ſapientia (Quod autem indeo ſit ſapientia quedam adeo conceptaab æuo tā ꝙ proles Salomō propheta ſic aperit / ſapientiam inducens ita loquētem. Audite quia derebus magnis locutura ſum. Deus poſſedit me initio uiarum ſuarum antequam quicquam faceret aprincipio ab eterno ordinata ſum & exantiquis antequām terra fieret / noni dum erant abyſſi & ego iam concepta eram / nec dum fontes aquarum eruperāt nec dum montes graui mole conſtiterant. ante omnes colles ego parturiebār. Adhuc terram non

fecerat & flumina & cardines orbis terre. Quan
do preparabat celos aderam quando certa lege
& giro uallabat abyſſos. uſq; ad eam partē cū
illo eram cuncta componens letabar autē corā
ipſo in omni tempore. In iis patet quod ſa
pientia huiuſmodi ab auo non modo (concepta
erat) ſed & parturiebatur / immo tā℞ abſoluta
iam aderat & letabatur & tanquam ſuo quodā
pacto agenerante diſtincta. Cum illo erat &
cuncta componēs tan℞ ipſa ſit deus. Que qui
dem licet apatre gignatur ſemper tamen cum
patre ſimul extitit. Que enim ſine motu ſiunt
momento efficiuntur. talia uero dum ſiūt iam
ſunt / quemadmodum aer dum illuminatur iā
illuminatus ē & ueritas ratioq; rerū dum intel
ligitur / iam eſt intellecta. uerbum ergo ratioq;
ipſa dei quia & ſine motu & itelligibili modo gi
gnitur / dum concipitur iam paritur. dum parit
ſimul adeſt ſimulq; cuncta componit. Anti
quiſſima apud patres ueſtros hec ſententia fuit
Siquidem Moyſes ait (In principio creauit he
loym & cetera heloym plurale eſt / Singulare
enim eius eſt (heluel) (Creauit) ſingulare. nē
pe quia i una & ſimplici dei eſſentia eſt quidam
numerus perſonarum ideo Moyſes & alii mul
ti hebreorū in ſolo deo hoc modo loquendi

uſi ſunt nomine quidem plurali & ſingulari uer
bo atq; econuerſo utentes. Significatur ſinulis
indeo numerus etiam ultimo Ioſue libro(Nō
poteris ſeruire domino quia deus ſanctus ipſe(
hebraica ueritas habet(Quia heloym ſancti ip
ſe) Rurſus Hieremias(Peruertiſtisuerba dei ui
uētis domini exercituū dei noſtri) hebraica ue
ritas habet(heloym haym. i. deorum uiuētiū.
Quod autem ſequitur habet ſingulare. ſicut
& nos habemus/Iungitur nomen dei plurale
uerbo plurali inregum libro ſecundo. (Que
eſt gens ut populus iſrael? propter quam iuit
deus ut redimeret ſibi inpopulum). Veritas he
braica dicit(Iuerunt heloym. i. dii Item ieccle
ſiaſte legitur(Quis eſt homo ut poſſit ſequi
regem factorem ſuum. hebraicus teſtus dicit.
Quis eſt homo ut intret poſt regem qui iam
fecerunt eum. Dauid cum deo ipſi dicit. Vnxit
te deus deus tuus oleo letitiæ nonne dif
ferentiam quandam ponit indeo inter eum qui
ungitur & eum qui ungit immo eos qui ungūt
Tetigit enim filium qui ungitur & patrem ac
ſpiritum quando de ungētibus dixit. Deus de
us. Quod autē deo ipſi loquatur patet ex pre
cedētibs/predixit enim Sedes tua deus/Sed &
quando dicit de domino deo ſuo. Dixit domi

nus domino meo ſede a dextris meis. non ne in
ter eum qui ſedet ad dexterã & eum quẽ ipe quem
ſedet differẽtiam ſignificat perſonalem? Quod
autem duo iſti in natura conueniant tranſlatio
caldea demonſtrat/dicit enim (Dixit dominus
uerbo ſuo. Apparet etiam per illa que in eodẽ
pſalmo ſecũt. Ex utero ante luciferũ genui te
.i. ante creaturas ex intima mea ſubſtantia & in
trinſecus/quod ſoli deo dei filio conuenit/due
tamen perſone monſtrantur etiam cum dicitur
genui te. Genitor namq; & genitus perſona dif
ferunt. Quid ultra uagamur? Moyſes rem ipſã
declarat/inquit enim (Dixit deus faciamus ho
minem ad ymaginem & ſimilitudinem noſtrã
Et ſubdit fecit deus hominem. in hac oratione
bis deo ſingularem proprietatem attribuit/bis
quoq; pluralem ut efficacius declaret in unitate
eſſentie eſſe numerum perſonarum/hinc deus
loquens ad moyſem ait. Ego ſum deus patrum
tuorũ. Deus habraam deus Iſaach deus Iacob.
Primo unam dei ſubſtantiam eſſe deſignat/ de
inde trina repetitione ternarium perſonarũ nu
merum manifeſtat. Meminiſſe uero oportet ꝙ
quamuis in humano artifice potentia/ſapiẽtia
uoluntas/ſiue bonitas quodammodo differant
nemo tamẽ ob huiſmdi differentiam dicit arti

tifex ille fecerunt uel artifices illi fecit / quia tria illa perſonas non conſtituunt differentes. In ſo lo autem deo & quaſi ſemper ſacre lictere cum ſigulari plurale coniūgunt. quia uidelicet i illo ſolo unica natura eſt ac tres perſone / atq; in eo non modo ſunt tres uires quemadmodum in artifice: ſed tres etiam perſone mirabili quodā pacto diſtincte in uicem & unitae.

¶ Capitulum trigeſimum ſecundum. Confirmatio paſſionis Meſſiæ contra iudeos ex iudaicis

ERIDETIS NOS RIDICVLI q meſſiam ob originalem culpam fuiſſe paſſurum exiſtimemus. quod autem paſſurus fuerit multa & grauia primo quidē rationibus / deinde ex mente tam prophetarum: q̄ interpretum ueſtrorum inſupioribus ſæpe monſtrauimus / Sed ſcio quid uolebatis / deum uidelicet ſua quadam liberalitate uel clementia abſq; paſſione meſſiæ delicta hominibus cōdonare. an obliti eſtis antiq; illius ſententiæ quæ apud doctores ueſtros ſemper quam plurimū ualuit. Quod deus omnia precipue humana duplici menſura gubernat miſericordia. s. & iuſtitia. (Vniuerſe uie domini) inquit Dauid / (miſericordia & ueritas. i. iuſtitia Rurſum. (Sā ctum & terribile nomen eius). Menſuram qui

dem miſericordiæ in ſacris licteris ſignificari ue
ſtri interpetres uolunt ubi dicitur. (Adonay. i.
dominus/menſuram uero iuſtitie ubi (eloym
. i. deus. Rabi ergo Ioſue conſiderans nominis
utriuſq; ſimul iuncti uirtutem apud. Moyſem
dicētem. (Emiſit adam dominus deus de orto
uoluptatis ad excolendam terram) inquit cum
menſura quadam iuſtitiæ atq; miſericordie cre
auit deus adam/cum eadem dedit ei preceptū
cum eadem eiecit eum. hec Ioſue quia uidelicet
cet non in expulſione ſolum: uerum etiam in
creatione & precepto moyſes ſimiliter geminat
(Dominus deus) Vſus eſt autem deus in crean
do adā iuſtitia quia nō aliter formauit eū: ꝙ cō
grueret tam eius idee que ſemper in deo eſt per
quam format: quam diuine bonitati cuius gra
tia format. Vſus eſt rurſus miſericordia quia
nullis ade meritis precedentibus ei largitus eſt
uitam & reliqua bona/ Miſericors in precipiēdo
fuit qui fructuū pene innumerabiliū uſum abū
de cōceſſit. Iuſtus inſuper qui minis quibuſdam
eſum ligni ſcientie boni maliq; prohibuit. Par
enim erat ut homo lege aliqua eſſe ſe deo ſub
iectum agnoſceret atq; declararet. Deniq; iu
ſtus fuit quando poſt preuaricationem ex pulſi
ōne punuit/ſed etiam ualde miſericors quādo

quidem finita quadam pena eum affecit/qui de linquens in deum infinitum quodam modo infi nite peccauerat. Nūquid ergo ſub meſſia adam genuſq̃ humanū eius prole creatori deo abſq̃ il lo miſericordie iuſtitieq̃ uiculo/ſola uidelicet miſericordia uultis cōciliari: abſit. Memētote eius quod ī deuteronomio quotidie replicatis (Dei perfecta ſunt opera & omnes eius uie iudi cia deus fidelis abſq̃ ulla iniquitate/ rectus & iuſtus eſt) Congruum igitur dei miſericordie fu it ut quandoq̃ ſibi genus humanum cōciliaret/ congruum eius iuſtitie/ut ſatiſfactio aliqua īter cederet ac ſaltem meſſias pro ceteris ſatiſface ret de quo Iſaias. (Omnes nos ſicut oues errraui mus & homo auia ſua errauit).i. omnes homi nes errauerunt quia pater omnium adam auia ſua errauit. Sub iungit de meſſia. (Et deus po ſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum.

Scio autem uos obicere hic ita ſolere: Ab ſurdum eſt ſcelere ſummo quod in occidendo meſſia amulitis committitur dilui ſcelera homi num arbitrari neq̃ unius paſſio peccatis omniū ſatiſfacit neq̃ iuſtum eſt meſſiam innocentem pro aliis nocentibu ſatiſfacere/nos uero in hūc modum breuiter reſpōdemus. Non homicida rum ſcelere: ſed meſſie uirtute in malis perferē

dis deleta ſunt mala. Proide in cristo patiente
maior caritas uirtuſq; fuit: ꝙ odium uitiumq; i
omnibus delinquentibus. Digniorq; cristi uni
us uita: ꝙ uita cunctorum. Quando ergo uitam
ſuam pro omnibus tradidit lōge pluſ q̄ ſatis fu
erat / ſatiſfecit. Satiſfacere autem alter pro alte
ro poteſt / quod fieri quotidie ī rebus ciuilibus
cernimus. in actibus eñi exterioribus ſatiſfactio
conſiſtit / ad hos autem & inſtrumenta & amici
accipi poſſunt. Quoniam uero penitentia in ac
tu mentis uoluntatiſq; interiore uerſatur / ad ip
ſum met penitentia pertinet qui peccauit peni
tentia ergo delictorum afficiantur oportet qui
libet peccatores / ita deum meſſias ꝓ quelibet
ſatiſfeciſſe uidetur / Tunc Iſaie illud impletur
(Vere langores noſtros ipſe tulit & dolores no
ſtros ipſe portauit. attritus eſt propter ſcelera
noſtra liuore eius ſanati ſumus.) Neq; tamen
inpunes hinc abimus qui ab initio mūdi ad finē
ob peccatum illud originale incomoda multa
ſubimus in cristo autem breuis paſſio fuit uir
tus & perfectio mira. felicitas ſempiterna
Statuerat deus ab eterno meſſiā fore humani
generis redēptorē. redēptorē dico qui a morti
fere culpe ſeruitute redimeret de quo. Iſaias.
(Veniet ad ſyon redemptor. Atq; hec in meſ

ſia excellens dignitas eſt. qua quidem caruiſſet
niſi proprie carnis ſacrificio maculas populi de
leuiſſet. Compertum habemus in ſacris hiſtori
is ſanctos uiros ſemper oblatione ſacrificiorum
preſertī ſāguinis aſpſione deū placare / impetra
re ab eo dona, ab iminentibus periculis populū
liberare. leges diuinas ſancire ſemel quot annis
peccata populi purgare conſueuiſſe / quod quā
uis non legitime: tamen gentiles etiam ſunt
imitati / Sed ad hebreos in preſentia ueniamus
primum illud in geneſi legimus / ubi Noe poſt
illud cōmune diluuiū (Hedificauit altare domi
no i quo holocauſta optulit) quam ob cauſam
placatus deus ſtatuit ne ulterius diluuiū huiuſ
modi mundo contigeret ſequitur enim ibidem
(Odoratus eſt dominus odorem ſuauitatis &
ait dominus ad eum nequaquam ultra maledicam
terre propter hominem) Secundum etiam
in geneſi ubi abraā primū precepto dei ad ſacrifi
candum filium ſuum promptus deinde ab eo per
angelū prohibitus arietē deniq; obtulit deoq;
mactauit. Cuius uoluntatis & uictime cauſa iu
re iurādo interpoſito promiſit abrahe deus ſin
gulare donum. i. omnes gentes in ſuo ſemine
quecūq; uoluerint ſaluas fore. Tertiū in exo
do reperitur. Ibi enim aſperſione ſāguinis paſcā

liſ agni per poſtes liminaq; domorum dei popu
lus acalamitate egyptia liberatur (Videbo) in
quit. (Sanguinem & tranſibo) nec erit in uobis
plaga diſperdens. Quartum quoq; inexodo. Il
lic Moyſes aceptam adeo legem ſancire uolēs
ſuper populum ſpargit ſanguinem uictimarum
ut ſedus ſacratione inter deum & homines cō
firmetur. Sic enim ibi legitur. (Moyſes ſump
tum ſanguinem reſperxit inpopulum atq; ait.
Hic eſt ſāguis foederis quod pepigit dominus
uobiſcum ſuper omnibus hiis ſermonibus)
Quintum inleuitico expiationis die tractatur
dequo ibi ſic legitᷣ (Inhac die expiatio erit atq;
mūdatio abōibus peccatis ueſtris corā domino
mundabimini. Sūmus quippe ſacerdos itrans
ſacta ſanctorū ſemel quot ānis corā ꝓpitiatorio
& ſup propitiatoriū ſacrificiorū ſanguinem diſ
fūdebat. Aq; hoc ſāguine ex in ſtitutione diui
na populi ſordes abſtergebantur. ratio cōſtitu
tionis huius illic huiuſmodi aſſigatur. (Quia
anima carnis inſanguine eſt & ego ſanguinem il
lū dedi uobis ut ſuper altari meo expietis pro
animabus ueſtris quia ſanguis pro anime placu
lo ſit. Quinq; hec anobis narrata ac etiam iis
maiora complecti debuit purgatio liberatioq;
populi ſub Meſſia. Merito igitur obtulit ꝑ

omnibus deo ꝓprii ſanguinis ſacriſitium: cuius
quidem ſanguinis aſperſio tanꝗ̃ ꝑfectiſſimum
ſacrificium inomnibus ſuꝑioribus ſacrificiis qua
ſi ſignis portendebatur preſerti ioblatione Iſac
apatre facta & inpaſca. Adde & ipueroꝝ omniũ
circunciſione: Noluit autem diuina miſericor
dia ut omnes homines ꝓpeccatis ſuis uitã cum
ſanguine funderent. ſed ut ꝓcunctis unus ſangui
nem ſpargeret: quem ob hoc preceteris exalta
uit. Que quidem aſpſio quãuis ratione homici
dax impia cedes fuerit: ratione tamen ꝓmpte
uoluntatis chriſti ſe ipſum libentiſſime offeren
tis/ diuinum ſacrificium fuiſſe cẽſetur: Quod
quidem uos quot ãnis imolatione paſcalis agni
inſignum ueſtre expiationis ſalutiſq; ſignificaba
tis/ ac demq; inpaſca imolatione manſueti ieſu
ſaluatoris eſt impletũ/ quod etiã quotidie ĩ eu
cariſtia quodamodo repetit᷑. Sic ergo criſtus ẽ
ſacerdos ineternũ ſemel ſeipſũ deo ſacrificãs qui
ſolus mundare alios perfecte potuit cum neq;
inmundus fuerit neq; ſui ipſius mũdandi gratia
holocauſtis ĩdiguerit quemadmodũ ceteri ãte
illum ſacerdotes/ qui non beſtiarum ſanguine
non inpuro non alieno: ſed humano puro pro
prio humanas ſordes familiã q; ſuam perfecte
purgauit/ de iis diuine paulus apoſtolus in epi

ſtola ad hebreos. Quam ob rem ſolutio pecca
torum decentior fuit paſſione criſti ꝙ ſi deus
abſoluta potentia ignouiſſet: preter enim id ꝙ quod
ita fieri ad dei iuſticiã & miſericordiam. Rurſus
ad oſtendendam excellentiſſimam criſti uirtu
tem pertinebat. Ad humanam quoqꝫ doctrinã
miſteriũ huiuſmodi preceteris ſũmopere con
tulit exemplo uidelicet obedientie manſuetu
dinis. caritatis. magnanimitatis. fortitudinis.
mortalium contemptus deſiderii eternorum.
Sic Iſaie illud impletur. (Diſciplina pacis no
ſtre ſuper eum. Ille ſiquidẽ fecit ut pacem cũ
deo atqꝫ docuit ut inuicem haberemus. (Liuo
re eius ſanati ſumus) non ſolum uidelicet quia
pro nobis ſatiſfecit: ſed etiã quia doctrina nos
et exemplis inſtruxit.

CAPITVLVM. XXXIII. Confir
matio peccati originalis & ob hoc paſſionis
Meſſie ex iudaicis contra iudeos.

c VLPATIS ſæpe noſtram illam origi
nalem culpam/ut pote cui prophetas
ueſtros interpetrari neſcitis. ab illis eni
nos hec didicimus. Iſaias ad populum ita cla
mat. (Pater tuus primus peccauit & interp e ysa
tres tui preuaricati ſunt in me & cõtaminaui al
ter prophanaui principes ſanctos & dedi ad inte

ritum Iacob & iſrael iblaſſemiã, Pater primus .s. Adam peccauit quando preceptum diuinũ neglexit/ Quia pp (principes Sancti .i. patriarche ceteriq; iuſti ab eo deſcendẽtes (Contaminati .i. tan ꝙ pphani a diuina uiſione ſeparati ſũt quemadmodum contaminati a templo ſeparabantur. Trãſiuit autem primi illius peccati pena in omnes deſcendentes ab adam/ ſiquidem poſt delictum ſic Ade comminatus eſt deus. (Maledicta terra in opere tuo. In labore commedes) Ita etiam mulieri i dolore paries filios. Cum igitur in omẽs pena illa trãſiuerit in omnes quoq; culpa trãſiuit. Non enim uiriſimile eſt in cunctis hominibus tam diuturnam penã eſſe procul a culpa. Audite rurſus quid apud Iſaiam populo deus dicat. (Seruire me feciſti i peccatis tuis/ quia dominus deus/ p ſceleribus ſerui populi expi ... forma accepit/ nõ poterat ſeruire deus in quantum deus/ ſeruiuit igitur in quantum homo. ſunt rege meſſias deus & homo quod patet etiam per ſequentia. (Prebuiſti mihi laborem in iniquitatibus tuis) ideſt penas propter iniquitatem tuam. (Noli timere ſerue mi Iacob ego ſum qui delebo peccata tua. Ideſt quamuis delictum tuum uſq; adeo graue ſit ut ab humana ſpetie ſola expiari nequeat ...

Ego tamen deus & homo penitus expiabo.
De baptiſmo quoq; & ſpiritu ſancto ita ſubdit.
Effundam aquam ſuper ſitientem: Effundam
ſpiritum meum ſuper ſemen tuum & benedi-
ctionē meam ſuper ſtirpem tuam. forte etiam i
his ſignificatur aqua: quam percuſſum criſti la-
tus effudit & uite ſpiritus quem incruce pro no
bis emiſit. Legite antiquorum ueſtrorum i ge-
neſi comentaria in ea parte preſertim ubi dicit
Moyſes. He ſunt generationes celi & terre
cum crearentur. Reperietis ibi res omnes ab
initio pfectas omnino adeo creatas fuiſſe. Sed
poſt parētis primi peccatum ſtatim omnes hu-
manas preſertim a ſua perfectione degeneraſſe.
neq; prius ad ſtatum priſtinum reuerſuras: q̃ fi-
lius phares uenerit. i. Meſſias: qui a phares
deſcendit. Ex quibus conjicere poteſtis uitia pri-
mo4 inpoſteros fuiſſe tranſlata: ac p Meſſiam
curanda. Sed aliter inprimo aduētu curauit. Cu
rabit aliter inſecundo: Multi quoq; ex doctori
bus ueſtris, pphetas ſanctoſq; ueteris teſtamen
ti patres ante meſſie aduentum adinferos deſcē
dere arbitrantur: Quod quidem ex hoc pbant
q̃ habrahe adeo ingeneſi dicit: Tu ibis ad pa
tres tuos: ex quo Rabi Rhahamon argumenta
tur: quia patres habrahe idola coluerunt / ut

apud Ioſuem legitur. Habraham quando uiit ad illos ad inferos deſcendiſſe. Idem de Iſac in geneſi traditur. ❡ Defunctus eſt Iſaac & mortuus & additus eſt ad populos ſuos. Idem ibidem de Iacob / Idem de dauide in libro regum tertio. ❡ Dormiuit Dauid cum patribus ſuis. de iis omnibus Rabi rhamon ſimiliter argumentat᷑ cum ad eorum loca mictantur qui fuerunt iniuſti & idola coluerūt / Sed criſtus morte ſua ſanctos patres liberauit a morte ſilicet a tenebris animorum / quod ita tetigit Sacharias. Tu autē in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti unctos tuos de lacu i quo non eſt aqua ideſt ſāctos ex limbo loco arido ſilicet luminis & gaudii uacuo. Nō igitur criſtianorū iuētū hoc eſt q magnus meſſias laboribus ſuis paſſionibuſq; animas patrum & ſuccedentium ab inferis fuerit redemturus / Sed multi quoq; ex antiquis iudeis id cē ſuerunt precipue Rahamō. quem dixi ac preterea oſuas hanna. habba iuda / qui in talmuticis diſputationibus poſt multa ad id pertinentia etiam ad hoc propoſitum Oſee illud adducūt ❡ De manu mortis liberabo eos. de morte reducam eos / Item illud Iſaiæ ❡ Redempti a domino conuertentur ac uenient in ſyon cum laude & letitia ſempiterna ſuper capita eorū. Syon

exponunt patriam celeſtem / & merito. Non eſt enim interris laus & leticia ſempiterna/ Cum his conuenit Rabi Moyſes gerundenſis immo uero omnes iudei confitẽtur q̄ patriarche & ſancti ante meſſiæ aduentum in paradiſũ non intrant ſed in eius ſuburbiis manẽt / donec ueniat filius phares ideſt criſtus Dauidis filius & hoc quidem propter peccatum Ade. Et cũ hec ita ſint non nulli tamen inter uos non ſatis docti originalem culpam negant inſuccedẽtes fuiſſe tranſlatam atq; explãdam fuiſſe p criſtũ Quaſi eſſe deceat tam diuturnam penam iomnibus ſine culpa. proinde cur Moyſes ingeneſi ſcribit poſt tranſgreſſionem Ade deum collocaſſe cherubin atq; gladium flameum & uerſatilem ad uiam ligni uite intercludendam? niſi ut ſignificet p p ſimilitudinem quandam & culpam aparentibus primis contractam cunctis paradiſi aditũ intercludi. Meminiſſe debemus ĩgreſſum celeſtis regni tã arduum eſſe tã pretioſum ut nonſolum propriis quotidianiſq; ſingulorum peccatis: ſed etiam communi totius nature humane uitio ab origine primorum naſcendo cõtracto poſſit ac debeat impediri & quãuis ſancti ante criſtum uirtutis humane uiribus ſeipſos apropriis peccatis liberarẽt atq;

mundarent unde cruciari apud iferos non debebant: nullius tamen uirtus uſq; adeo ſufficiēs erat ut obſtaculum illud quod incomuni culpa totius humane nature conſiſtebat auferre ualeret ac paradiſi aditum patefacere: Sed culpa obligatioq; huiuſmodi paſſione chriſti comūniter diſſoluta ē. DEVS. n. ut Iſayas iquit. IN EO poſuit peccatum omnium noſtrum: pillū igitur celeſtis patrie portas aperuit. Hoc miſterium Hyeremias ita ſignificauit: Tibi peccauimus/expectatio iſdrael/ſaluator intempore tribulationis: Quare futurus es ſicut colonus iterra: & quaſi uiator declinans admanēdum. Quare futurus es quaſi uir uagus & quaſi qui nō poſſit ſaluare: Tu autem innobis es domine & nomen ſanctum tuum inuocatum ē ſuper nos ne dereliquas nos domine deus noſter. Nō nulli iteruos iterrogāt cur criſtus delēdo culpā nō deleuit penam illam. (In ſudore uultus tui & indolore paries filos) & ſimilia: ut uidelicet his ſtimulis quotidie agnoſcamus quam peſſimum fuit atq; eſt dei mandata contempnere atq; exercitatione moralium uirtutum ad beatitudinem conſequendam magis proficiamus. accedit quod redēptio. uictoria libertas. affluētia pax. que promiſſa fuerunt nobis meſſie tem

pore fore ad ſpiritalia pertinebant/que ad be
atitudinem conferunt non ad corporalia que
uel non conferunt uel impediunt. Sic paſ
ſione ueraq; criſti fide originale illud peccatū
ablatum fuit/quātum uidelicet ad culpam ſpec
tat/que beatitudinem ultimam impedit. labo
riola uero illa relicta ſuunt que non modo nō
impediūt: ſed conducunt. Sed obicitis Ezechie
lis illud. (Filius nō portabit patris iniquitatē
Nos autē ſic exſponimus. filiū uidelicet prop
ter peccatum patris nō puniri ſi penitus culpe
expers fuerit. Omnes autem prime illius cul
pe participes naſcebantur/Sicut enim quotidi
ana uitia apatre infilium imitatione ſic primū
tranſit origine. Neq; mirandum eſt quod pri
mi parētis uitium inpoſteros tranſiuerit. Quo
tidie namq; in pueris tam auorum: ꝙ genitoꝝ
geſtus. affectus mores agnoſcimus/ſic natura
cōparatum eſt ut corpus & anima ꝓportione
quadam harmonica congruant atq; inuno eſſe
conueniant motuſq; corporis in animam qoudā
modo anime incorpus facile & uehementiſſime
penetrent. Nō educitur anima filii/uel acorpo
re patris/uel anima ſed corpus tale & cū tali qua
dam ꝓcliuitate atali quodam corpore genito
rum. Sic uuas acerbas conmederunt patres ac

dẽtes filiorũ obſtupuerũt /procliuitatis illius
anima ob cognationem quandam affectumq;
erga corpus proprium part iceps quodãmodo
redditur preſertim ſecundum uim eius inferio
rem /que corpori propinquat multumq; con
ſentit. Deinde uis ſuperior anime naturali quo
dam amore inferiori ſæpe obſequitur ferme ſi
cut illa corpori/obſequit̃ inquam quaſi ſimili
ter: ſed non eque. Motus autem qui in anima
actio ẽ fit ĩ corpore paſſio. qui in corpore paſſio
fit in animo ſenſus atq; compaſſio. Affectio
que in corpore pena culpe eſt in anima culpa
Obicitis preterea hunc immo dicitur macula
per originem a genitore contracta cum in pro
le non ſit uoluntaria non eſt peccatum/immo
peccatum eſt cum ſit obliquitas quedam a rec
to declinans & ad finem conſequendum inepta
quemadmodum defectus in claudo. Peccatum
eſt inquam nõ tam proprie naturæ quam comu
nis/uoluntarium autem quodãmodo fit in pro
le in quãtum libenter procliuitatem huiuſmo
di ſequitur /uoluntarium eſt inſuper non tam
uolũtate prolis propria : q̃ uolumtate ipſius
Ade qui generationis motione õnes qui ex eius
ſtirpe pululant quodãmodo mouet non aliter
q̃ anime unius uoluntas membra corporis ad

actū plurima moueat. Iccirco quemadmodū pedis motus nō uoluntate pedis ꝓpria: ſed cō muni anime uolūtate/que primo membra mo uet/dicitur uoluntarius/ſimiliterq; capitis ma nuſq; motus & reliquorum ſic obliquitas illa ho minum naturalis ꝓpter uoluntatem ade quodā modo omnes mouentis potius: ꝙ ꝓpter ꝓpri am uoluntaria iudicatur. Sunt iteruos qui cōtra nos hac ratione argumētentur. Si pecca tum a primis parētibus ideo ī nos tranſfuſum ē quoniam ī eis fuimus ab eiſq; naturam humanā accepimus/eodem pacto ſingula peccata ſingu lorum ꝓgenitoꝝ ab initio mundi uſq; ad nos ne ceſſario naſcentibus nobis īſererēt. Reſpondēt ad hec noſtri theologi nullum uitium uel parē tis primi/uel ceterorum ī naſcentes neceſſario traduci: preter primum: Homo namq; idem ſecum non numero īdiuiduoq; ſed ſpetie gene rat. Atq; iccirco que ad ꝓpriam cuiſq; pſonam ꝓprie pertinent: filiis ab origine non traduntur ſed que ad ſpetiem attinent. Nō enim muſi cus philoſophuſq; muſicū generat uel philoſo phū: homo tamen uidēs audiēs bipes: niſi quid impediuerit: hominem bipedem generat uidē di audiendiq; compotem. uitium uero primū ſpetiei humane naturalis captus euaſit/Cetera

ad uētitia ſūt fiūtq; ꝓpria ſingulorū Scio uos hic obicere ſolere Ade peccatum quia exactu proprio liberi arbitrii ꝓceſſit ad pſonam pro priam potius: q̄ ad ſpetiem pertinuiſſe Ad hoc ex Teologorum noſtrorum mēte ita reſpon deo. Ad perſonam cuiuſq; duobus modis ali quid pertinet uel ſecūdum ipſam uel quodam gratie munere. Similiter ad naturam dupliciter poteſt aliquid adtinere. uel ſecūdum ipſam ui delicet. q᷑ ex nature principiis belemētiſq; ꝓ fluit uel ſuper naturalis gratie dono. Origina lem iuſtitiam humana natura non ex interiori bus pricipiis eius habuit ab initio: ſed gratie di uine dono /quod ab origine toti nature humane in primo parente traditur fuiſſe collatum. Do nū huiuſmodi ille ob primi delicti culpā amiſit. Itaq; ſicut originalis illa iuſtitia niſi ille deli quiſſet una cum propagatione nature fuiſſet in poſteris conſeruata ita oppoſita quedam per uerſitas & obliquitas in ſucceſſore cum natura traducitur/ Iccirco uitium huiuſmodi nature potius euaſit: ꝙ perſone. cetera uitia uel Ade uel aliorum naturam quidem non quantum ad id quod nature eſt. ſed quantum ad id quod ē perſone: deprauāt. Ideo in filios & nepotes nō neceſſario diffunduntur. Quid ergo nobis cu

ri ex inſtitutione diuina ſicut alias oſtendimus debuerũt multo magis minute ille cerimonie in quibus parum momenti erat iure euanuerũt quod ex non nullis prophetarum uaticiniis alias declaraui. Ille ſiquidem non aliter res chriſtianas cerimoniaſq; quam prophetie prenũciabãt conſumatis tandẽ oraculis prophetarũ merito conſumpte ſunt cerimonie/ Vos tamen adhuc eas mordicus tenetis iudei pre ceteris pertinaces illud moyſis in deuteronomio cõtra nos adducẽtes/ ¶ Et nũc iſrael audi precepta & iudicia que ego doceo te ut faciens ea uiuas/ & ingrediens poſſideas terram quam dominus deus patrum noſtrorum daturus eſt nobis. Non addetis ad uerbum quod uobis loquor neq; auferetis ex eo. Conſideranda hec uerba ſunt diligenter/ Moyſes ad ſubiectum ſibi gregem loquitur dicit enim (iſrael audi non dixit. (Non addatur uel minuatur ab ullo: ſed non addetis uos neque auferetis. Abſtulit igitur ſubiecto gregi mutandi poteſtatem: deo uero qui ſupra Moyſẽ eſt uel egregio nuntio qui adeo mutãdi habuerit põteſtatem nõ abſtulit. Aduerſum pertinaciam ueſtram Hieremias ita reclamat. Ecce dies uenient (dicit dominus) & feriam aliter conſumabo domui iſrael & domui iuda fedus aliter

teſtamentum nouum/non ſecundum teſtamē
tum aliter pactum quod diſpoſui aliter pepigi
patribus eorum indie qua aprehēdi manum eo
rum ut educerem eos de terra egypti/pactum
quod irritum fecerunt. aliter quoniam ipſi non
permanſerunt inteſtamento meo & ego negle
xi eos aliter abhominatus ſum dicit dominus.
Sed hoc erit teſtamntum aliter pactum quod
conſtituam cum domo iſrahel post dies illos (di
cit dominus) dabo legem meam inmentem ali
ter in uiſceribus eorum & in corde eorū ſcribam
eam & uidebo eos & ero eis in deū & ipſi erunt
mihi in plebem. Et non docebit unusquiſque
proximum ſuum & unuſquiſq; fratrem ſuum di
cens/cognoſce dominum quoniam omnes ſci
ent me ſilicet unicū eſſe deum & ſequitur a ma
iore uſque adminorem quia propitius ero ini
quitatibus eorum & peccatorum illorum iam
non recordabor; In iis promictit deus aliquan
do ſe nouum pactum teſtamētumq; diſpoſitu
rum nouam traditurū legem differentem ab
illa quam dederat Moyſi poſtq̄ iudeos ab
egiptiis liberauerat inſcripturum eam nō tabu
lis amplius ſed mentibus hominum quaſi pri
ma illa deleri potuerit : nō ſecunda. Ac ceri
monie ueteres nouo teſtamento introducto

ſecundum ſpiritalem intelligentiam ſeruari de
buerint. Certe ut Paulus apoſtolus ait quan
do ꝓpheta dicit pactū teſtamētiq; nouū ſigni
ficat alterum conſeneſcere atq; deficere poſſe
Sed quando hec fuerunt? quando impletum ē
illud Videbo eos & ero illis in deum. Videt ſē
per deus homines intellectu. Sed oculis inſu
per uidit cum aſumpſit hominem/hominem
inquam/qui hominibus re uera deus habitus ē.
De quo Dauid Videbitur deus deorum in ſy
on. Et Zacharias Tu es deus: & in te eſt deus
nec eſt abſq; te deus. Ex quibus oſtēditur meſ
ſiæ noui teſtamenti/pactiq; cōditoris diuinitas
ſignificatur etiam diuinarum diſtinctio perſona
rum. Sed (ne quis turbetur quod in uariis trāſ
lationibus uaria uocabula ſint alibi pactum ali
bi teſtamētum)/Sciendū ē uocabulum hoc ab
Hieremia introduci ſilicet Berith/quod legē
pactum, fedus teſtamentum eq; ſignificat, no
uam non legem meſſiæ legem intelligi neſtri
interpetres confitentur. Vnde doctores talmu
tici legem meſſiæ (aiunt) excellentiorem fore
moſaica, legite horum comentariola in ſalomo
nis eccleſiaſtem. hec ibi reperietis. Omnis
lex preſentis ſeculi uanitas quedam eſt ad futu
ri ſeculi legem ideſt ad legem meſſiæ. Nam

inſequētibus ſic res declarat᷑. Omnis lex quā quis in hoc ſeculo diſcit/uanum quiddam ē ſi ad meſſie legem cōferatur hec ibi. Videtis ergo legem Meſſie eſſe a lege Moyſis differentē cerimoniaſq; moſaycas in meſſie conſpectu penitus euaneſcere. Vana uero Moyſis lex appellatur non abſolute: ſed ad chriſti legem: ceteris.n.preſtantior ē: Sed cur uana? quia peciuiles uirtutes tantum humanum genus nō ad celeſtis beatitudinis finem ſed uiam dum taxat dirigere poteſt: Chriſtiana ꝑ purgatorias purgatiq; animi uirtutes ad exemplares uirtutes celeſtem q; felicitatem ꝑfecte ꝑducit: nō.n.dat᷑ ꝑfecta felicitas niſi animis perfecte purgatis hoc nō moſayca: ſed chriſtiana lex efficit. Preparatio igitur quedam ē moſaica lex ad chriſti legē quaſi formam habitumq; perfectum. Cū uero quis poſſidet habitum preparatione nō indiget. Quod autem ſub Moyſi lege ſancti paradiſum nō ingrediantur: ſed meſſie legem gratiāq; expectēt uos ut i ſuperioribus diximus confitemini ob hoc: ut arbitror. Moyſes legē ſuam ſeruantibus premia ſolum tēporalia polli cetur. Non enim poteſt ea doctrina ad maius aliquid aſpirare. Moyſes in deuteronomio rem omnē ſic apit. Prophetam ſuſcitabo eis de

medio fratrum ſuorum ſimilem tui & ponā uer
ba mea in ore eius loquet᷑q; ad eos omnia quæ
precepero illi. Siquis autem uerba eius que lo
quetur in nomine meo audire noluerit ego ul
tor exiſtam. Nonne uidetis deum ꝓphetam
quēdam preter Moyſem in populo ueſtro cre
aturum fuiſſe? daturum et condēdarum ab ini
tio legum auctoritatem. hinc transmutare omnia
ꝑ arbitrio licet mutare inquam imaginē in ſub
ſtātiam ut imperfecta ꝑficiat. Vos et credere om
nia minus nō ꝙ Moyſi diuino illi debetis / &
quia neq; omnes neq; omnia credidiſtis ut mi
natus eſt deus exterminati eſtis. Nō fingāt ara
bes maumethem regē immo tyrānū fuiſſe talē
cuius lex nō coartauit moſaicam ex ſe ualde li
beram: ſed nimiū relaxauit / cui neque tempus
neq; locus neq; ulla prophetarum dicta con
ueniūt. Sed quo nam pacto potuit Maume
thes eſſe ꝓpheta ille ſupremus ex iudeorum
populo ſuſcitandus? Cum ipſe in alcorano con
fiteatur Ieſum nazarenum ultimum hebreoꝝ
ſūmumq; fuiſſe ꝓphetam. Iudei quōdam pre
ſerti africani his Moyſis uerbis admoniti meſ
ſiam expectabāt nouarum legum cōditorem
Sed rabi moyſes ſcripſit ad illos nō promicti
adeo ꝓphetam legum cōditorem. ſed ſolum

preſagum futurorum. Volebat inquit deus a iude is auguria quibus utebantur cananei fugare hinc eis dicebat. Gentes iſte quarum poſſidebis terram augures & diuinos audiunt. tu autem a domino deo tuo aliter inſtitutus es. s. ut non per auguria: ſed per prophetas a deo miſſos futura prenoſcas ideo ſubdit. prophetam de gente tua & de fratribus tuis ſicut me ſuſcitabit tibi dominus deus tuus ipſum audies. hec rabi Moyſes ad africanos nos etiam affirmamus/ hec Moyſis uerba non aliter exponenda eſſe: quam africanis Rabi Moyſes expoſuerit. Sed conſideramus magnum Moyſem in eodem deuteronomii capitulo in ſequentibus ita loquentem. Vt petiſti a domino deo tuo in oreb quando concio congregata est atque dixiſti. Vltra non audiam uocem domini dei mei & ignem hunc maximum amplius non uidebo/ne moriar & ait dominus: mihi bene omnia ſunt locuti: prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui & ponam uerba mea in ore eius loquetur que ad eos omnia que preceperó illi. Siquis autem uerba que loquetur audire noluerit: ego ulter exiſtam. Videtis ne populum quando in monte oreb tradita lex fuit: igni ceteriſque horribilibus ſignis fuiſſe perteritum. Rogatum deinde deum ne ulterius eo pacto ad populum loqueretur. Vn

de promiſit deus alias ſe abſq; ullo terrore per prophetam quemdam: qui uerus homo foret qualis Moyſes legem pupulo traditurum in ſuperioribus ergo capituli uerbis Moyſes de ꝓpheta futurorum precone quales multi fuerūt inſequentibus autem de propheta legum conditore qualem Ihesum nazarenum fuiſſe uolumus loquitur.

Sed turbat uos nimium ſcio: quod iuſſit Moyſes ſēp eius mādata ſeruari. Memētote a grāmaticis ueſtris tractari dictiones ad ſēpiternū ptinētes duplices eſſe alias adſēpiternum abſolute. alias adſempiternū cum quadā condictione referri Inprimo genere ē. Cela & ubi apud nos pſalmus dicit. inſecula ſeculorū laudabūt te apud hebreos eſt: Cela. eſt etiam in eo genere: Necali atq; ubi pſalmus grece & latine dicit. uiuet ineternum hebraice ſonat. necali: Inſecūdo genere hebraice ē halā latine ſeculū hocpacto ideuteronomio deſeruo ēptitio dicitur: Erit tibi ſeruus holam. i. inſeculū, in ſeculum inquam uite tue uel ſerui non ultra: unde ſeculū ibi nō totam rerum ſed huius uel illius hominis durationem ſignificat. Moyſes autem ubi cerimonias ſeruari iubet circa ſabbatum paſca pentecoſtē feſtumq; tabernaculoꝝ

expiationis diem atq; ſimilia numquam illis di
tionibus: que abſolutā eternitatem ſignificant
utit. Sed. HOLAM. dum taxat: quod cer
tū ſignificat ſeculum. i. totum ſeculum ueteris
teſtamenti donec teſtamentum nouum per
meſſiam conſtituat & cerimonie ueteres dū ui
debuntur areſcere reuireſcat & inouis cōſumen
t potiuſq; cōſumātur. Sic yheſus noſter iple
uit legem. quādo que fuerant impfecta pfecit
Atq; hec ipſa legis chriſtiane pfectio declarat
ipſam moſaycarꝫ conſtitutionum finē terminū
q; durationis extremum exiſtere quod p Hye
remiā predixerat ut diximus deus legē nouam
pmictens a Moſayca differētē: Siquis au
tē qua ire pfectior noua ſit. quam uetus inqui
rat. conſideret quinq; precipuas q̄ tum ab ppo
ſitū ſpectat noue. i. chriſtiane legis excellētias
eſſe: Prima ē: lex Moſaica in tabulis lapideis
corruptibilibuſq; tradita fuit. lex noua erat ut
Hyeremias ait. cordibus & mentibus iurēda:
Quod quidē ſignificat nouā hanc diſciplinam
magis ſpiritalem eſſe: adde & eternam quoniā
naturalis legis iſtar eternis mentibus inprimit
in eternum. Vetus autem temporali ſubiecto
data fuit ad tempus. Secunda uetus illa conſti
tutio preter illa que ad legem ptinent naturalē

ſolum gentem iſdrabeliticam cui data e obli
gauit: hinc pſalmus dedeo dicit. ANNVN
TIANS VERBVM ſuū Iacob iuſtitias &
iudicia ſua iſdrael. Nō fecit taliter omni natio
ni & iudicia ſua nō manifeſtauit eis: Lex autē
noua non aliter ꝙ naturalis omnes aſtringit.
Quapropter Iſayas de Meſſia eiuſq; doctrina
ſic inquit. DONEC ponam in terra iudicium
& legem eius inſule ſpectabūt. Tertia priſca
decreta his exceptis que ad naturale ius ptinēt
etiam ſubiectum populū non ubiq; : ſed in ſo
la promiſſionis regione alligaſſe dicūtur/quod
ita deuteronomii uerba declarant. Scitiſq; do
cuerim uos precepta atq; iuſtitias ſicut mā
dauit micchi dominus deus meus ut faciatis
ea interra quam poſſeſſuri eſtis/Rurſus Mi
chiq; mādauit eodem tempore ut docerē uos
cerimonias/ & iudicia que facere deberetis ī ter
ra/quam poſſeſſuri eſtis. Iterū. Tu uero hic
ſta mecum & loquar tibi omnia mādata & ceri
monias atq; iudicia/quæ docebis eos. ut faciant
ea interra: quam dabo eis in poſſeſſionē. Meſ
ſiē autē iura non minus quā naturalia ubiq; ſūt
obſeruāda. Igitur apud Malachiam deus quā
doq; uetera reprobat ſacrificia. Non ē mihi
uolūtas in uobis dicit dominus exercituum &

munus nõ ſuſcipiam de manu ueſtra: Deinde ſubdit: ABORTV enim ſolis uſq; ad occa ſum magnum eſt nomen meũ ĩ gẽtibus & ĩ omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Sacra igitur que in ueteri lege ĩ ſolis terre promiſſionis templis & tabernaculis celebrari licebat quãdoq; ſilicet ſub meſſia ubiq; deo grata futura erãt. Quarta lex uetus ſola corporalia tẽporaliaq; bona pollicetur & mala minatur ut in leuitico & alibi ſepæ patet: noua ſpiritalia & eterna. Quinta uetus ciuiles uirtutes comuneſq; dum taxat inducit: quibus perturbationes amputat: Noua purgatorias animiq; purgati: quibus affectus extirpat & obliuioni tanquam tamquam igni tradit fomites uitiorum. Sed cur iſtud quia deus rudem adhuc populũ ſicuti par erat leuioribus diſciplinis erudirem: maniſeſtioribuſq; tam bonis quã malis mouere ſtatuerat. Quod etiam rabi Moyſes egiptius in comentariis libri canhedrim cõſitetur. At uero tempore chriſti populi iam eruditiores euaſerant. Tunc ut Iſayas inquit: (RE pleta ẽ terra ſcientia domini ſicut aqua maris cooperientis: Tunc igitur deus ueteribus premiis exactioribuſq; ĩſtitutis genus humanũ prouocauit atq; formauit merito igitur accedẽte

lege noua tanquam forma uetus ueluti prepa
ratio uel: abit uel tranſit innouam implet q̄
i noua: Quod quidem omnino tacere nō po
tuit Rabi Moyſes in deuteronomio ubi mundi
etatem i ſecula duo diſtribuit. ſeculū uidelicet
preſens/ſeculū ue Meſſie. Ac talmutici inter
petres ſicut alias diximus ſeculū preſēs & futu
rū legis & Meſſie ſecula eſſe uolūt/uanamq; ſe
culi huius lege: ad Meſſie legem eſſe fatēt:
quaſi in ſeculo legem chriſti ſeculū lex q; uetus
finiatur atq; expleatur.

DISTINCTIO preceptorum Moyſis

MOISIS precepta precipua illa ſūt/que in
decalogo cōtinētur. Data enim adeo ſūt abſq;
medio in tabulis lapideis populo uniuerſo/de
inde tāquam perpetua in arca teſtamenti in ſāc
to ſāctorum incluſa. Cetera uero minutiora ſūt
ac data per Moyſem & ab eo cartis inſcriptam
atq; extra ſāctorū ſāctum poſita inter hec au
tē alia ſimpliciter moralia ſūt & quia nature le
gem imitantur ſempiterna ſūt ferme ſicut pre
cipua. alia ad iudicia pertinēt/que in equitatis ar
bitrio poſita prout rerum uſus exigit: uariātur.
Alia rurſus ad cerimonias/que quidē parui mo
mēti ſūt/Nam tāq̄ figure quedam pythago i
corum ſimbulorum inſtar ad aliud pertēdēdū

ſignificandum ꝑ referūtur. Qui enim a pōrco abſtinere iubetur porci uitam uitare iubet᷑. Et qui ſiſtere corpus i ſabato ſiſtere mētem i cōtē plando. Hec & ſimilia ad ſigniſ catū effectūq; ſuū p criſtum redacta fuerūt. Sacrificare igitur deo. & q fur ablatum reſtituat & ſimilia ad ius naturale ꝑtinēt atq; morale. Ideo ſēp ſeruāda mādāt᷑ ſacrificare autem hoc pacto & die aut illo talia ſiue talia. rurſus reſtituere quaduplū aut duplum & ſimilia uel cerimonialia uel iudicialia ſunt. mutari ꝑ potuerunt ac debuerūt pro ut locis temporibus pſoniſq; cōgruit. in re bus huiuſmodi non ſolum ſub criſto mutatio cōtigit & iure cōtigit uerum etiā apud priſcos inpri ma enim etate ex inſtitutione diuina non licuit hominibus ueſci niſi plātis ſicuti nos gene ſis docet. In ſecūda tamē etate poſt illam mun di illuuionem cōcedēte deo ueſci animalibus licuit quod etiā in geneſi declarat᷑. unde apud uos in libro uereſiht Rabba uidelicet in conmē tariis in geneſim dum exponitur illud pſalmi. Dominus ſoluit cōpeditos ita dicitur Omnis beſtia que in hoc ſeculo uidelicet ſeculo legis habetur inmunda adeo in futuro ſeculo. s. meſ ſie fiet munda quemadmodum munde fuerūt ſilus Noe beſtie que prioribus mūde nō fuerāt

Et ſicut deus conceſſit ātiquioribus ſolūmodo plātas tanq̄ mūdas & filiis Noe deinde omne animal tamquam mūdum ſic iſeculo futuro deus concedet quicquid ante ꝓhibuit/nec ibi. Ex iis patet imeſſie ſeculo minutiora illa ſeculi ueteris inſtituta tanq̄ inania iam & ſuper uacua ſoluenda fuiſſe. Numquid adhec o iudei plures adhuc teſtes exigitis. quamuis non neceſſarii ſint quoſdam tamen emultis qui ſupſunt adducam.

MALACHIAS Teſtamētū meum erit cum eo uite & pacis & dedi ei ut timore me timeret & afacie nominis mei reuereretur. Lex ueritatis erit inore eius. In pace dirigens ambulabit mecum & multos ab iniquitate cōuertet quoniam labia ſacerdotis cuſtodiēt ſciētiā & legem inquirent deore eius/quoniam angelus domini omnipotētis ē. In iis deus Meſſie promictit denuo teſtamētum ſuū. teſtamētū inq̄ pacis iter deum hominesq; cōciliāde ex quo uita hominum prouenit/uitam rurſus illi ꝓmictit mitem & quaſi timidam: ſacerdotiū quoq; & quod non ui & armis ſed pace & ſciētia cōuertet homines nō oēs ſed multos. Iterū quod legē ab eo homines nouā accipiēt/Cui autem hec omnia niſi yheſu nazareno conueniunt:

NAVM exterminabo ſculptilia & conſla
tilia ponam ſepulturam tuam quia ecce uelo
ces ſup mõtes pedes euangelizantis & annun
tiantis pacem . Celebra Iuda dies tuos feſtos
Redde uota tua: quia iam non adicient ultra
ut tranſeant iuetuſtatem: Conſumatũẽ/cõſũp
tum ẽ/ablatum ẽ: Aſcendit qui inſufflat ĩfaciẽ
tuam eripiens te extribulatione. Hic aperte in
aduentũ Meſſie portẽdit idolorum caſum/conſu
mationem ꝓphetiarum ac ueteris teſtamenti cõ
ſumptionem priſcarum cerimoniarum: ablationem
regni iudaici. predicationẽ euangelice pacis/aſ
cenſionem chriſti. ſpiritus ſancti afflationem
liberationem deniq; atribulatione. s. inferorum.

MICHEAS. Exibit lex deſyõ & ſermo
domini deierusalẽ: & iudicabit inter populos
plurimos & reuicet & diriget ualidas nationes
uſq; inlonginquum: p hec ſignificatũ fuit Meſ
ſiã nouam doctrinam legemq; ultra Moſaycã
adductũ . que nõ exſinay ut illa uetus: ſed
exſyõ ꝓcederet. neq; ſolos iudeos inſtrueret
ſicut illa. uerum ſermone predicantiũ apoſto
lorum paſſim ꝓpagaretur/ac ualidarum nationũ
inſtituta deleret

ISAIAS Hec dicit dominus uiris: Iuda
qui habitãt in hieruſalem: Reuocate inter uos

nouitatem & ne ſeminaueritis inſpinis. Circum cidite uos domino deo ueſtro & circumci dite preputium cordis ueſtri ne exeat ira mea ſicut ignis & nō ſit qui extiguat.

MOISES In nouiſſimis diebus circūcidet dominus cor ueſtrum ad dominum deum tuū amandum.

IESVS NAVE qui Ieſu criſti figuram preferebat: ait. Dixit dominus ad Ieſum. fac tibi cultellos petrinos nimis acutos & ſede & circumcide ſecūdo filios iſrael. s. cordis circum ciſione. His tribus oraculis oſtēſum fuit corpo ralem circumciſionem inſpiritalem ſub criſto fore mutādam. Illi extremam pelliculam atti gebāt. hic uniuerſum purgat & lauat. Ergo quid optet pueros poſt Ieſū octauadie ſāguinē fūdere? parcite filiolis ueſtris iudei tā crudeles ꝙ ſuperſtitioſi. parcite filiolis ſtatim natis. Ie ſus olim circumciſus totus pro omnibus ſāgui nē ſemel fudit quod ſi circūciſio cerimoniarū prima ſtabilis futura nō erat / nō enim ab initio ſed ſub habraā eſt inſtituta & ſine illa quādoq; iuſtus eſſe quilibet potuit multo minus relique ergo Quid ſabata obſeruatis ulterius? dies pro fecto uobis dominicus ſub ſabato quondam figurabatur. Quid uictimas adhuc temporales

ſacrificatis? ille omnes ieterna uictima Ieſu finē habuiſſe uidetur/quid ſacerdotes priſtinos fru ſtra quotidie reſtituitis? qui tāquam minimi Ie ſum ſacerdotem preferebāt eternū. Ille ille ē ſacerdos in eternum uerus ſecūdum ordine melchiſedech. Quid deniq; regem ulterius expectatis? Regnum illud ueſtrū olim tempo rale in eternum regem criſtum eſt trāſlatum Et cum dixiſtis uel legiſtis o miſeri. Ieſus na zarenus rex iudeorum tūc morietem hominē uiuētem deum regem unicum ultimum ppe tuum accepiſtis/Quod quidem Moyſes ueſ ter uobis ſignificauerat/Quādo ritum cōſtitu endi pontificis tradens per unguenti cuiuſdam miſtici ſacramētum cum criſtum nominauit. Rurſū quādo regem ſibi ſucceſſorem conſtitu ens Ieſum cognominauit eum qui prius auſes fuerat nominatus. Ita igitur pergemina hec ap pellationtionis inditia in altero pontificii in al tero regni exprimuntur inſignia & Ieſus chri ſtus tanquam qui rex & pontifex eſſet pariter nominatus.

CAPITVLVM XXXV De auctori tate doctrine chriſtiane

OCTRINAM chriſti multa cōfirmāt Primum quidē ſybillarum prophetha

rumq; predictiones/Deinde ſãctitas & miracu
la chriſti & criſtianorũ. Accedit illa ſupra mo
dum mira profũditas & maieſtas/que inſobrio
eorum ſtilo perſpicitur/qui antea rudes piſca
toreſq; fuerãt. Petri preſertim Iacobi & Iohã
nis. atq; ut de Paulo taceam qui & ſi ante con
uerſionẽ homo doctiſſimus erat: ſurgit tamen
poſt in ſuis Epiſtolis admodum ſuper hominẽ
Quid Petri Epiſtolis auguſtius? Quid uenera
bilius Epiſtola Iacobi atq; iude? Quid de Ioã
nis apocalypſi dicemus? qui liber celeſtem pre
fert faciem totq; habet ſacramenta quot uer
ba/Quid de huius epiſtolis? quibus ineſt abſq;
uerborum fuco nectarea dulcedo ſenſuſq; diui
nus/Euãgelium eius uidetur dei manibus ſcrip
tum eſſe nõ hominis/quod cum legeret Ame
lius platonicus per Iouem iurauit uirum illum
barbarum. i. iudeum breuiter comprehẽdiſſe:
que de ratione diuina principio diſpoſitioneq;
rerum. Plato & Heraclitus diſputauerũt. Sim
plicianus ait Platonicum quendam audiſſe di
cẽtem euãgelii huius prohemium ubiq; in tem
plorum apicibus licteris aureis ſcribẽdum eſſe
deniq; omnes tales oratione quales uita fue
rũt. Sicut. n. in cõuerſatione mitiſſimi i pericu
lis autem & laboribus fortiſſimi & cõſtãtiſſimi

ita inloquēdo humillimi pariter & excelſi con
iūctiones huiuſmodi philoſofi ſupra naturam
eſſe ceſēt. Sic ergo ruſticos illos & piſcatores
magiſter eorum chriſtus quod promiſerat pi
ſcatores hominum reddidit. quod ne mirabile
ē eos poſt aſcēſionem ſuam in celum adhuc ru
des e celo ſubito quodam afflatu mirifice do
cuit / uſq; adeo ut ſtatim coram omni populo
omnibus linguis doctriniſq; pollerent. Cuius
rei ſignum eſt / q ipſi doctos plurimos docue
runt / multiq; ſapiētia excellētes colla ſua eorū
iugo libētiſſime ſubiecerūt. Hierotheus & Di
oniſius Areopagita & Iuſtinus / platonici quorū
ſcripta oi ſapiētia plena ſunt: crucē chriſti una
cum apoſtolis ſubiere: Pantenus preterea ſto
icus: Quadratus: Agrippa. Ariſtides: Lucas
Marcuſq; philoſophi Tenas: & Appollo le
gis iudaice peritiſſimi. Quid de ſapiente Igna
tio chriſti diſcipulo antiochie epiſcopo dicam
qui dum romā uinctus deuorādus beſtiis duce
retur in ipſo itinere de martyrio doctrinaq; chri
ſtiana multas ſcripſit epiſtolas ad epheſios. ad
Magneſios. ad Traces Smirneos. Philadelphi
os ad Policarpum atq; Romanos & in epiſtola
ad romanos inquit. Ex ſyria romam uſque pu
gno beſtiis deuorādus. Interea nocte dieq; liga

tus pugno cum decē leopardis ideſt militibus qui me cuſtodiunt/quibus & cum beneſecerim peiores fiūt. Iniquitas autem eorū mea doctri na ſed nō idcirco iuſtificatus ſum. Vtinam fruar beſtiis/que mihi ſūt preparate/quas & oro prō tas mihi eſſe ad interitum & allici ad cōmeden dum/ne ſicut aliorum martirum nō audeāt cor pus attigere/Quod ſi uenire noluerit ego uim faciam ut deuorer. Ignoſcite mihi filioli quid mihi proſit ego ſcio. Nūc incipio eſſe diſcipu lus/nō ne iis que uidētur deficiam ut ieſum cri ſtum inueniā. Ignis/ crux/beſtie/eō fractio oſſi um membrorum diuiſio totius corporis contri tio omnia tormēta diaboli arte queſita i me ue niāt/modo Ieſu chriſto fruar. hec ille. Cumqꝫ iam dampnatus eſſet ad beſtias rugiētesqꝫ audi ret leones ardore patiēdi ait. Dentibus leonū molar ut panis mūdus euadam. Policarpus eti am ſmyrneorum epiſcopus Iohānis euāgeliſte comes magnus aſye doctor ſaepe rogatus audi ce ut Ieſum negaret. Reſpōdit nō poſſe negare illū. cui octuaginta iam & ſex annos ſelicit ſerui erit. Itaqꝫ cū chriſti amore totus arderet ignis flāmas mortemqꝫ facillime pertulit. hec de illo ſmyrnei ad ponti eccleſias ſcripſerūt. Iuſtinus autem ille platonicus audito apoſtolorum mlt

bro quem pro religionis noſtre defenſione iudici bus obtulit: cū multos preclaros martires nu meraſſet ſe quoq; martirio cōſumptum iri in ſidiis cuiuſdam creſcentis cynici uaticinatus ē dicens. Et ego quidē ſpero me ab aliquo horū quibus peruerſitate obſiſto īſidias eſſe paſſurum ſpero baculo aut claua feriēdū: certe uel acreſ cente hoc nō philoſopho ſed Philopompo. Quod & ita factum eſt & Iuſtinus tam fortiter tulit q̄ manifeſte preuiderat. Preuiderat autē Iohannes euangeliſta & in fine euangelii ſui pre dixerat ſe quamuis extrema pateret̄ enecari nō poſſe predixerat & in apocalipſi inter alias chriſtianorum calamitates manifeſtiſſime illam que ſub ualerio principe cōtigit/ De qua Dyoni ſius alexādriæ Epiſcopus tēporis illius martyr Inquit Iohānī reuelatū ē, ut diceret. & datū ē ei os loquēs magna & blaſſemias & data eſt ei poteſtas per mēſes quadraginta & duos. Vtraq; autem cōplent̄ur in ualeriano hec. Dioniſius. At decebat ante martyres alios cōmemoraſſe cōſobrinum illum chriſti ſymeonem/ qui poſt diuturna tormēta etiam crucem ſubſtinuit licēs cum ānos ageret cetumq; uiginti: Sed ecce ſe mihi iam offert uirorum in qua uis doctrina ex cellētiū turba q̄ plurima. Thimotheus Titus

Clemēs romanus. Barnabas Iohānes ſenior. Am
ſtion. Sopyſtenes. Siluanus. Soſipater. Demo
philus. Dorotheus. Philemon. Andronicus.
Vrbanus. Lucius. Iaſon. Tertius. Creſcēs. Li
nus. Cletus. Paulus. Sergius procōſul Cypri
Sylas. Egeſippus. iudeus Criſpus. Epaphras.
Demas. Marchus. Ariſtarchus. Epaphroditus
Tichicus. Oneſimus: Euodius: Papias: Her
mas: Iuſtus: Gaius atq; Mellitus philoſofus
Aſianus/qui librum pro chriſto: M. Antonino
uero compoſuit/ Aliiq; permulti uiri admodū
ſapiētes apoſtolorum diſcipuli/quorum alter
alterius crucem aſpiciebat intrepidus/ſuā mox
expectabat idomitus & ferebat inuictus. Imita
ti ſunt iſtos & ſapiētes alii. Theophilus: Dyo
niſius: Penitus cretēſis: Tacianus: Philippus
Muſiaus: Modeſtus philoſofus Bardaſenes ſy
rus dialeticus & mathematicus. Apolenaris phi
loſofus hi duo: M: Antonino uero libros pro
noſtra religione dederūt. Victor. Hireneus
Rhodō Clemēs Alexādrinus Milciades erudi
tiſſimus/qui. M. Antonino quomodo librum
pro religione tradidit chriſtianorum: Appol
lonius philoſofus romane urbis ſenator & chri
ſti martir qui cōmedo ſeuero utrationem ſue fi
dei redderet inſigne uolumen cmpoſuit: Ap

Al
pollonius. Abel: Serapion Bachilus. Policha
tres: Heraclitus: Maximus: Candidus: Appi
on: Sextus Arauianus Narciſus Iudas Ter
tulianus doctrine fons qui ſub ſeuero īperato
re floruit/atq; ita cōtra iudices exclamauit. Di
cimus & palam dicimus/ & uobis torquētibus
lacerati & cruēti uociferamur. Deum colimus
per christum. illum hominem putate. per eū
& in eo ſe cognnoſci & coli uult deus. Sētētiis
ueſtris gratias agimus. Cum dannamur a uobis
adeo abſoluimur: Ammonius Alexandrinus
platonicus nobilis Leonides ſapiēs Origenis
pater Origenes uir doctrina uitaq; apprime mi
rabilis/quem Porphirius doctrina omnibus
ſui ſeculi āte ponit/qui diſputationes Celſi Epi
curei cōtra chriſtianoſ octo uoluminibus cōfu
tauit totq; de doctrina chriſtiana conſcripſit
quot uix etate lōgiſſima quis legere ualeat Hic
ut Euſebius iquit frequētia tormēta & ſeculis
omnibus iauditā ꝑchriſti gloria ꝑtulit huius il
luſtres diſcipuli Plutarchus Heraclides Heros
ſerent duo pro chriſto martyrio ſūt coronati:
Sequit᷑ Triphon & ambroſius Origenis diſci
puli Minutius Gaius Berillus Hippolitus Ale
xāder Iulius africanus. Geminus. Theodorus
Cornelius: Ciprianus. Afer martir ac ſapientia

& eloquentia preſtantiſſimus Pōtius Cipriani diſcipulus. Dioniſius Nouatianus: Marbion Archelaus: Anatolius Alexandrinus philoſophus clarus. Victorinus panphilus martir locupletiſſimus eiuſq; diſcipulus Euſebius ceſarieſis magiſtro ſimilis Phierius: Lucianus Phileas. Arnobius Lactātius: Rethnicus Metodius philoſophus inſignis, qui diſputationes porphirii cōtra nos egregio uolumine cōfutauit: Iuuencus Euſtachius: Marcellus Athanaſius magnus Antoninus: Baſilias. Theodorus. Euſebius. Emiſenus Triphilus Lucifer Euſebius ſardus. Acatius. Serapion. Ilarius magnus. Victorinus. Titus. Damaſus. Apollinaris Gregorius. Beticus. Pacianus. PheBadius. Dydymus. Alexādrinus. uir diuinus & Ambroſius alexādrinus eius auditor. Optatus afer. Achilius. Cirillus. Cuzonis. Epiphanius Effrem ſyrus: Magnus Baſilius/ Gregoriuſq; eius frater Gregorius nazāzenus cognomine theologus hic inuectiuis Iuliani imperatoris i chriſtianos ſubtiliter copioſeq; reſpōdet: Diodorus: Ambroſius. euacrius maximus philoſofus maximus Iohannes chriſoſtmus: Gelaſius Theotinus Dexter Amphilochius Sophronius & alii pene innumerabiles uiri doctrina preſtātes/ qui par

tim ante Iulianum imperatorem/partim eo re gnante inter gladios ignemq; calamo. ligua ui ta morte chriſti gloriam defenderūt/unde mar tires quaſi teſtes chriſtiane glorie ſunt appellati/adnumerat Hieronimus inter primos illos chriſtianos Ioſephum & Senecam & Philonem Due quoq; & ſeptuaginta acutoꝝ uiroꝝ here ſes ſtatim poſt religionis huius exordium par tim ſuperbia hominū partim aſtutia demonū ſcaturientes chriſtum ipſum ꝙuis nō recte ut alii. honorauerunt iam uero ſi uellem Hieroni mos Ambroſios: Auguſtinos Gregorios alioſq; inumerabiles numerare uiros ſcientia preſtan tiſſimos: Grecos barbaros & latinos qui poſt Iulianum apoſtatam acute ornateq; ſcribendo & ſancte agendo diutiſſime ꝓchriſti gloria la borauerunt/arithnetica me computatio fruſtra retur. Tāto ſaltem chriſtiana lex ceteris excel lētior eſt quāto & plures docti & doctis aliis ſē per doctiores eloquētioreſq; & ſanctiores fue rūt/qui hāc ſecuti ſūt: ꝙ qui alias ſuſceperunt.

Si primum religionis huius fūdamētum dia letici uel oratores uel poete iecisſent ſuſpicare mur plebē aſtutia hominū fuiſſe deceptam/ſi docti omnes ſemper reſpuiſſēt iudicaremus eā forſitan cōtēpnēdam Si principes uel ab initio

uel paulopoſt hic legi omio fauiſſet opinarem
quod de quibuſdã religionibus arbitramur debi
liores apotẽtioribus fuiſſe coactos/ſucceſſores
deinde ut fit legẽ illã cum lacte ſuxiſſe. Diuina
igitur prouidẽtia uoluit ſiplicẽ religionis ſue
ueritatem ab hominibus primo rudibus & ſim
plicibus primam originem ducere atq; a ſimpli
cibus & rudibus aſtutos ac doctos feliciter irre
tiri permiſit inſup religionem ſuam ãnos plu
res q̃ trecẽtos apotẽtibus ubiq; gẽtium crude
liter in pugnari/ quo maior eſſet doctorum
teſtium & fidelium numerus reiq; ipſius ueri
or/certior/firmior/auctoritas. Nam in proſpe
ritate fidem preſtare facile eſt: i aduerſitate dif
ficile. Exquiſitiſſimis tormẽtis cruciatos fu
iſſe chriſtianos ut noſtras hiſtorias pretermictã
teſtatur Cornelius tacitus. Vituperauit autem
chriſtianos credo ut ſeculis ſuis adularetur.
Quem etiam in hiſtoria mẽtitum fuiſſe Ter
tullianus oſtẽdit quia dixerit Iudeos capud aſi
ni colere. Atq; ieadem hiſtoria ſcripſerit pom
peium arcana iudeorum ſpeculatum nullum i
eis ſimulacrum reppeniſſe. Igitur ab hoc uno
mendacio diſce reliqua. Accedit q ut Hierene
us teſtatur non ob aliud tunc de noſtris ſuſpitio
exorta eſt tãquam impiis & ipuris: q̃ ob hereti

corū quorūdā gnoſticorū preſerti uitam inceſtā prorſus & execrabilem. Sed non longui du uit iſamia / ubi ſeipſa cepit ueritas aperire. Luciaanus gētilis peregrinū quendam ſophiſtam atq; ut ipſe deſcribit & chriſtianum nō legiptimum tāquam oſtētatorem iactatoremq; deridés inquit. Hic preterea mirabilem chriſtianorum ſapiētiam didicit a ſacerdotibus eorum atq; doctoribus qui magnum illum uirum in paleſtina cruci affixum adorātes ceteras religiones ſpnūt Ex magiſtri autem ſui lege ſibi iuicem fraterna caritate deuiciūt? Sperāt ſe ethernos fore. Qua ſpe ducti miſelli uitam hāc eiuſq; bona contēpnūt. Et quotidie cedibus ſe ſpōte ſubiciūt hec Lucianus: Quem de peregrino odii cauſa mentitum eſſe teſtis eſt aulus gellius peregrini familiaris. nam mōſtrat hunc peregrinum uirū grauem cōſtātemq; fuiſſe uerūq; philoſofum. Cōqueſtus ē Plinius ſecūdus i Epiſtola ad traianū q urbes chriſtianorum trucidētur qui nil preter romanorū legem agant niſi q ante lucanes himnos canant chriſto cuidam deo / ad cōferendam uero diſciplinam uetent homicida. furta. adulteria, latrocinia & his ſimilia. Reſcripſit autem traianus chriſtianos inquirendos quidem non eſſe oblatos uero puniri oportere. Cuius ſemē

tiam ita Tertullianus confutat. Q: ſētētiam
neceſſitate cōfuſam negat inquirendos ut inno
cētes Et mādat puniri ut nocentes. parcit & ſe
uit diſſimulat & animaduertit. Quod temetip
ſam cenſura circumuenis? Si dānas cur non & in
quiris? Si non inquiris cur nō & abſoluis? Ru
morem quoq; uanum aduerſum christianorū
mores exortū ſubtiliſſime cōfutat / mōſtratq;
nō de crimine ullo ſed de nomine ſecte ad uer
ſum chriſtianos actum fuiſſe. Atq; ut alias dixi
mus. Similiter conqeſtus eſt Serenus granius i
Epiſtola ad adrianum unde Adrianus ſcripſit
ad Munitium fundanū procōſulē aſiæ ne pmit
teret chriſtianos innoxios homines perturbari
calumpniatoribuſq; illorum occaſionem latro
cinādi cōcedi / Epiſtolam Adriani integram Eu
ſebius noſter adducit. Melitus ſardenſis epiſco
pus ad impetrationem Verum librum pro no
ſtra religione ſcripſit in quo refert edictum An
tonini ad aſiaticos reprehendētis eos q cultū i
mortalis dei: quem chriſtiani colant pturbent
uſq; ad mortem chriſtianos perſequētes. Addit
in eodem edicto plurimos ex prouinciis iudi
ces ſuper iis ad patrē ſuū ſcripſiſſe olim atq; nu
per ad ſe quā plurimos deniq; ſtatuere ſe quod
& pater ſtatuerat hoc eſt ne quis chriſtianos

ob hoc dumtaxat ꝙ chriſtiani ſit iſequatur ni
ſi forte arguantur aliquid aduerſum romani re
gni ſtatum moliri. Arbitror Antoninum ob
hoc etiam timuiſſe chriſtum ꝙ frater eius. M.
Aurelius ſcripſit cum exercitus eius apud ger
manos ſiti piclitaretur orationibus quorundā
militum chriſtianoꝝ adeo impetraſſe ſubito cō
tra omnium ſpēs largiſſimos imbres/quibus &
ſuoꝝ ſedata ſitis & hoſtes ob fulminum impe
tū effugati: atq; ob inſignis facti miraculum eā
legionē mutato nomine fulmineam appellauit
hec ſcribit Appollinaris atq; Tertullianus. Ad
dit Tertullianus Marci imperatoris extare epi
ſtolas quibus apertius de iis indicetur. Euſebi
us adiūgit miraculum hoc ab hiſtcricis quoq;
gētilium fuiſſe relatum. Sed ꝙ chriſtianorum
orationibus factum fuerit pretermiſſum: Cala
mitas igitur chriſtianoꝝ uel ex imperito uul
go uel ex impiis principibus maxime cōtige
bat: quorum principes fuīt Nero. Suetonius af Vt monſtrat Tertulian⁹.
flictos fuiſſe a Nerone chriſtianos narrat ob
hoc dumtaxat ꝙ nouam religionem introduce
rent/ & ut ipſe ait maleficam.i. magicam. Mira
cula enim multi uidētes demonibus quod dei
erat attribuebāt. Sed infinita ueritas atq; boni
tas ueritatem ſuam ex mēdaciis hoſtium decla

eauit & mala ho minum cõuertit in bonum per
mictit quoq; uſq; ad mũ di finém ſactorum ſu
orum cetum uel ab hereticis uel ab hoſtibus
agitari. Nõ cogit adſalutẽ deus homines quos
ab initio liberos procreauit Sed aſſiduis inſpira
tionib ꝫ ſig los allicit. quod ſiq adeũ acceſſerit
hos durat laboribus exercet aduerſitatibus &
uelut igne aurum ſic animum probat difficulta
te qui ſi uſq; ad finem perſeuerauerit tanquam
igne aurum ſic tãdem diuino lumine feliciter
corruſcabit.

CAPITVLVM XXXVI Quod ſacre
chriſtianorum lictere uitiate nõ ſunt.

m AVMETHES primos illos chriſtia
nos ualde ꝓbat cõfiteturq; doctrinã chri
ſtianã ideſt euãgeliſtarũ apoſtolorũq; li
bros: ab ipſo deo auctoritatem mirabilẽ acce
piſſe ac teſtamẽto ueteri anteponit. Sed hos li
bros ait poſt apoſtolos a chriſtianis fuiſſe cor
ruptos. Totumq; id machinatus eſt homo tã
callidus q̃ bellicoſus quoniã aſſerit ſe chriſto
apertiſſimis uerbis fuiſſe promiſſum / qui in euã
gelio dixit. Predico uobis poſt me uẽturũ eſſe
quẽdã dei nunptiũ nomine mahbeũ illũ uide
licet ſpiritum ueritatis / qui docebit uos omnia
Principio machinatio huiuſmodi & ſi apud

brutos inbelleſq; homines. tales enim maume theſes ſūt tam ui quã dolo locū habuit tamen apud magnos prudēteſq; uiros nimiū ridicula eſt. nam āte Maumethis aduētum nulla cauſa erat ob quam Maumethis nomen potius q̄ Pilati uel iude uel antichriſti uel diaboli euangelio ſubtrahere debuiſſent. Poſt autem maumethis aduētum ipſe Maumethes potius cultus fuiſſet ab iis qui euāgelium colebant quam nomen eius ablatum. Sed ipſe falſo nomen ſuum ſubiūgi uoluit ubi apud Iohānem chriſtus ſpiritum ſanctum promictit cuius infuſio apoſtolis ipſis non multo poſt Ieſu a reſurrectionem promictebatur Non poſt autem annos ſexcētos arabibus promiſſus eſt autem nō homo ſed incorporalis ſpiritus atq; ueritas. Et cūctis chriſtianorū ducibus cōſētiētibus preſertim illis qui de promiſſione uerbis litteriſq; teſtes erant quiquagefimo poſt reſurrectionē die aſpirauit feliciter & illuxit. Deīde quonam pacto uerisimile ē chriſtianos oēs uoluīna illa que tanquam celitus data ſumniopere eo tempore uenerabātur auſos fuiſſe mutare Siqui autem impii auſi ſūt tāquam pauci inprudēteſq; a plu ribus prudētibus cōuicti ſtatim ſunt neq; obtinuerūt. Rurſus ſi ſacra uolumina paſſim apud

omnes gentes deprauata fuernut multi ſubito animaduerterūt: ſi alicubi ſolum cetera exemplaria reclamauerunt. Sed omnino inpoſſibile eſt libros diuerſis linguis locis. temporibus editos tam late ſubito ſparſos tam frequētatos prorſus adulterare. Cur hereticorum ſecte diuerſe diuerſas expoſitiones potius: q̄ teſtus uarios addcuebāt audiuimꝰ a pluribꝫ ethiopibꝫ & illis quidem licteratis ſimilia omnino apud illos ſacra uolumina noſtra in barbaris licteris atque apud grecos latinoſq; exiſtere. Scribit Richoldus ebrō theologus ſe iaſia omnino eoſdē textus apud Iacobianos neſtorianoſq; chriſtianos hereticos atq; apud nos legiſſe: proinde teſtamentum uetus rectū a chriſtianis ſeruari patet quia cum traſlationes multas habeamus & āte criſtum & poſt chriſtum editas partim liberiores ut puta que a iudeis ipſis facte fuerunt: partim ad uerbum obſeruatas maxime a Hyeronimo ubiq; tandem precipua immo omnia ieſu chriſti miſteria ferme ſimiliter reperiuntur / et tranſlatio Hieronimi ad uerbum facta ab omnibus iudeis tanquam uera admiſſa eſt. Et ipſa quidem ad ieſum confirmādum ſufficiētiſſima Veriſſima etiam illa que a duobus & ſeptuaginta iudeis ante chriſtum edita ē. & apud grecos

latinoſq; & barbaros chriſtianos ſimilis extat. Cuius prima illa exemplaria & hebraica & greca Tertullianus etiã tẽporibus ſuis apud ſerapeum inptolemei bibliotecis aſſerit extitiſſe. Neque ab apoſtolis/eorũq; ſucceſſoribus trãſlatio huiuſmodi olim uitiata fuit.tũ quia difficile erat longe diuulgatos & ita ſeruatos codices uitiare.tũ quia õnino ſtultum ẽ credere tot tãtoſq; uiros teſtimonia iudeorum adulteraſſe ad ieſum occiſum uiuificãdum ſe ipſos uero ꝑdendos. Denique frequentes obiectiones & calumpnie/inſidieq; undique chriſtianis illate/altercationeſq; ſepius repetite admonuerũt chriſtianos rectum ſcripturarum ſeruare tenorem. Quod ſiquis unquam a maumethenſibus audiuerit aliquid ad maumetem pertinẽs teſtamẽto ueteri fuiſſe ſubtractum/reſpondeat nullo unquam pacto iudeos cũ chriſtianis ad hoc agẽdum conuenire potuiſſe. Teſtamẽtum autem uetus neq; apud iudeos neq; apud chriſtianos maumetenſibus quicquam fauet.Sed(ut ad nouum redeam teſtamentum)hoc ipſum eſſe ſincerum cõſtat ex apoſtolorum diſcipulis/diſcipulorũq; ſucceſſoribus/qui & operibus & ſcriptis de textus ſinceritate teſtimonia perhibent. Conſtat etiam exãtiquiſſimis conciliis ſepe cõ-

ſtitutis ubi adecē doctiſſimorū uirorū milibus
qui circumferebantur codices examuſſim exa
minabantur. Vnde nihil unq̄ admiſſum ē ab ec
cleſia abſq; examine ſeueriſſimo. Garrit pre
terea maumethes ſucceſſores apoſtoloꝝ par
tem illam euangeliis addidiſſe: quod homo il
le yeſus/ ſummus eſſet deus & uere mortuus.
primo quidem hoc inſcriptis apoſtoloꝝ euan
geliſtaꝝq; tā ſepe & eo ordine/ eaq; ſimilitudine
cōnexum eſt: ut nullo modo eſſe queat adiū
tum. Deinde nihil aut difficilius pſuadetur: q̄
quod homo ſit ſummus deus aut diſſonantius
pferri uidetur: q̄ quod uerus deus ſit & uere
mortuus. Nunquid igitur hoc adiunxerunt ut
facilius quod predicabant/ pſuaderent/ nihil fer
me hoc excepto abiis dicebatur/ quod aut iude
os turbaret/ qui dei hominiſq; coniunctionem
illam non capiebant aut romanos offenderent
reꝝ dominos: qui phibuerant/ quemq̄ abſq;
ſenatus auctoritate deū congnominari. Mul
toſq; uolebant deos neq; illos quidem ſūmos
yheſum uero & ſummum & ſolum chriſtiani
abſq; ſenatus approbatione uocabāt: Atq; ſcie
bant obhoc dum taxat ſe arduam omnino p
uinciam ingreſſos apud iudeos gētileſq; ualde
periclitari. Quamobrem quod additum mau

methes inquit) minime omniū uidetur adiunc
tū: ſed uere nimiū ſimpliciterq; abiitio poſitū.
At ipſe uidetur omnino ꝓfunda chriſtianoꝝ
miſteria (ſi quis ea legerit) nequaq̄ intellexiſſe
ubi .n. yheſum legit eſſe dei filium atq; deum
putat chriſtianos deos illic duos inducere pa
trem uidelicet atq; filium. Atq; hunc in alco
rano binarium deorum numerum deteſtatur.
quod etiam a chriſtianis ē alienum deum unū
patrem filium ſpiritumq; putantibus: ipſe au
tem (licet neſciat quomodo) tamen miraculis
chriſti cōmotus ipſum dei filium deumq; fate
tur ubi eum nominat dei flatum ſpiritumq; ꝓ
priam dei animam uirtutem dei uerbum dei
afflante deo ex uirgine ꝑpetua natū. Preterea
(quotiens īcidit ītrinitatis nomen) homo tante
rei ꝓrſus ignarus chriſtianos falſo nimium &
īepte calumpniatur quod tres deos adorent:
neſciens ꝓprietates diuinarum diſtiguere per
ſonarum: ac ſimul ſeruare diuine ſubſtantie u
nitatem: ipſe tamen ueritate coactus deum u
biq; in plurali numero de ſe loquentem īducit.
quod & Moyſes obſeruauerat qui ī geneſi deo
modo ſigulare nomen uerbumq; modo plu
rale attribuit: certe unitatem ſubſtantie ideo
ſeruans ſimul ac numerum perſonarum. DI

XIT DEVS faciamus hominem adimagi nem & ſimilitudinem noſtram. Atq; alia mul ta etiam clariora. Sed audi quomodo loquen tem maumethes deum faciat. Marie omnium mulierum optime/ & anullo unq̄ tacte noſtrā animam inſufflauimus/& illam filiumq; ſuum manifeſtum miraculum poſuimus: Item cum multos numptios miſerimus/miſimus tandē chriſtum Marie filum. cuius ſectatores fideles manſueto & conſtanti corde fuerunt: ei nos euangelium dedimus/ ut pipſum homines dei amorē gratiamq; aſſequerētur. Rurſus chriſto multam contulimus bonitatē. eumq; doctorē filiis iſrael prepoſuimus. Itē chriſtum addiui ne legis cōplementum miſimus. chriſtū/mariā q; miraculū fecimus/optimūq; iis iparadiſo lo cū dedimus habitandū: ac ſepe ſimiliter. Quā obrē & ſi arrogans fuiſſe negari nō poteſt nō minus ignorantie/q̄ arrogātie uidetur eſſe cul pandus. Multum. n. ſuā arrogantiā temperā uit cū dixit i alcorano ſe miracula neq; feciſſe neq; facturū/plurima ignorare/ eſſe purum ho minē: q̄uis numptiū adeo iſpiratū neque ſeda re poſſe ueniā peccato℞. Vetuit ſe iuocari/& a dorari cōfeſſus ē iſuper eſſe i libris ſuis nō nullā de quo℞ ueritate dubitari poſſit. Exquo appa-

ret ipſum ueritatis ſpiritum non fuiſſe: multū
quoq; alcorani auctoritati detraxit cum īquit
Quicūnq; deum unum adorans/honeſte uixe
rit ſiue iudeus/ſiue christianus/ſiue ſaracenus
ſit miſericordiam/ſalutēq; adeo conſecuturū.
Auctoritatem uero euangelii manifeſtiſſime
confitetur cum lumen/directionem/perfectio
nēq; cognominat. Vnde & maumethis ſecta
tores (eo concedente) fatentur (nouo teſtamen
tō accedente) ueteris teſtamenti ritus magna
exparte merito ceſſauiſſe. Teſtamentū uetus
nouumq; eo pacto intelligunt/& obſeruant/
quo expoſuit/mandauitq; maumethes qui ſe u
triuſq; ueriſſimum interpetrē eſſe aſſeuerauit.
creationem mundi/ade ꝓgeniem/hiſtoriā om
nē hebraicam probant & chriſti doctrinam. Ex
pectant antichriſtum fore peſſimum hominē
quem a chriſto occiſum iri putant. Itē corpoꝝ
reſurrectionem/ultimum iudicium/ſuplicia/&
premia ſempiterna/chriſtum proximū deo ſe
dentē collocant. Maumethem chriſto oratio
ne (qua & nos quotidiana utuntur ad deum pa
ter noſter & reliqua. Sed (ubi nos dicimus &
ne nos inducas) ipſi dicunt deus fuit & deus e
rit: Maumethes miſſus a deo.

Capitulum trigeſimū ſeptimū. cauſa erro

UNIVERSIDAD Y PROV. BIBLIOTECA DE ZARAGOZA

800 fr.